Sannumetoja

sel aastal

1848.

Ehk:

Uut ja Wanna

Ma-rahwa rõmuks ja õppetuseks.

Esimenne aasta-jäggo.

Tarto linnas,
Trükkitud Laakmanni kirjadega.

Der Druck ist unter der Bedingung erlaubt, daß die gesetzliche Zahl Exemplare der Censur-Comität abgeliefert werde.

Dorpat, den 10. Novbr. 1847.

Censor Sahmen.

EKSV R. Kirjandusmuuseum
M. J. Eisen
2239
RAAMATUKOGU

Eeſtkõnne.

Armad ſõbrad!

Et keige tõ esſimenne hakkatus raske ning polelinne on, ja aeg aialt parremaks ja täielisſemaks ſaap, teab igga üks, kes middagi on teinud. Nenda on ka luggu ſelle ramatoga, mis parraaego teie kätte pakkun. Annab Jummal ello ja terwiſt, ja on ſeſinnane ramat teie mele pärraſt, ſiis tahhan teile tullewa aasta — ſelle-ſamma ramato nimme al — jälle ued lug-gemisſed kätte anda, nink lodan Jummala abbiga: — nihästi ſepoleſt, mis teile kõn-nelen, kui ka ſepoleſt, kuida teile kõnne-len — aasta aastalt kaswada. — Lugge-misſed, mis tännawo polele jäid, kõn-neldakſe teiſe aasta-jao ſees **1849**. jälle

eddasi. — Ramato nimme pandi sepärrast „Sannumetoja“ ehk juttustaja, et teile igga aasta ued sannumed toob ja ued könned könneleb. Et ramato wälja andja selle trükkia poolteist sadda wersta teine teisest kaugel ellawad, sepärrast on weel monned trükki-wiggad ramatus leida, mis moistlikko luggejat isse parrandada pallutakse.

Et selle ramato luggeminne, kui se woib olla, teile rõmo teeks, ja teije hingele ning moistusele kasso sadaks: sedda sowib keigest süddamest

Johann Jannsen,
Wändra kanter.

Sel 28mal Jürri k. p.
1848.

Juhhataja.

Lehhe külg.

Eiſtakius 1
Jummala rigiſt pagganatte ſeas . . . 39
Kes töeste tahhab ſe woib . . . 40
Pühha kirja wägge 47
Pagganatte hirm risti uſſo eeſt . . 52
Waene Negri-orri 54
Pagganatte hirmus waimo pim. . . 56
Armo-öppetuſſe woit kurja süddam. . 65
Saardami liñna puſeppa-ſell 70
Krahwi herra ja temma kutſar . . . 113
Klarus ja Maria 145
Nore tüttarlaste ſpegel 190
Julgus ja argus 202
Hinrek ja Wilip 218

Eistakius.

I.

Ilmutaminne.

Sadda aastat pärraſt Kristusse ſündimiſt, ellas Roma Keiſri Trajani wallitſusse aial, üks wägga kulus ſõapeälik Platſidus, kellele pärraſt, kui ta risti usko heitis, ſe nimmi Eiſtakius pandi. Temma olli Roma rahwa waenlaſi mitmes lahhingis ärrawoitnud ning temma nimme ſepärraſt wägga kuulſaks ſanud. Sõa aego ellas temma, kui tru ſõapeälik, omma wäe jures, agga rahho aial wagguſi omma mõiſade peäl, kus ta ſure Roma-liñna kärrinat ei kuulnud, egga temma rummalaid tegguſid ei näinud. Onnisteggial olli agga temma ſüddamega armo-nou, ſepärraſt armastas Eiſtakius ka jubba ammo wagguſamat ello, ehk ta kül alles omma usſo poleſt paggan olli. Mis Korneliusſeſt enne temma riſtmiſt pühhas kirjas könneldakſe, woib ka Eiſtakiusſeſt üttelda: „Temma olli wagga ja kartis Jummalat,“ ehk

ta kül innimesse hukkatusseſt ja Õnnisteggiaſt weel middagi ſelgeste ei teadnud.

Ehk Eiſtakiusſel kül wägga paljo rikkuſt olli, et ta ülleliga head olleks woinud süa ja kalliſt kanda; ſiiski ei leitud temma maiaſt middagi ilmasjata uhkuſt egga illo, ja temma laua peäle ei ſanud mitte ennam rogaſid, kui köhhotäitmiſseks tarwis olli. Temma maia ello olli puhhas ning korrapärralinne, temma teenrid ſannakulelikkud ja uſſinad, temma abbikaſa temmaga koggoni ühhemelelinne ja temma lapſed, kaks priſked poiſikeſt, hirmus ja armus kaswatud, kelleſt ette nähha olli, et neiſt pärraſt auwäärt mehhed piddid ſama.

Ni kulus ja wapper kui Eiſtakius ſõas olli, ni tasſane ja armolinne olli ta koddo. Temmal olli wägga paljo ſullaſid ja ümmardajaid, ja keikide wasto olli temma kui üks lahke iſſa, kes keiki omma perret ommaks lapſiks piddas. Ommaſt ſureſt rikkusſeſt olli temmal agga üksi ſepärraſt hea meel, et ta ſellega teistele ſedda ennam wois head tehha, kel ſedda tarwis olli.

Rahho aial, kui ta koddo olli, armastas Eiſtakius iſſeärranis jahhipiddamiſt, mis läbbi temma omma ſõddimisse ammetit ütles ennam meles ſeiswad. Mitto korda olli temma kaks ja kolm päwa järgeste metſas, kus ta õſel pude al ehk mäe kobaste ſees maggas. Ühhel päwal olli ta jälle jahhi peäl ning paljo teiſe temmaga. Ilm olli ſelge ja wagga ja Eiſtakiusſe südda

wägga römus; siiski, ehk nemmad kül sel päwal paljo metsa linduſi ollid ſanud, ei römustanud ta ennaſt mitte nende pärraſt, waid ſe jahhipiddaminne isse teggi temmale römo. Wasto öhtat juhtus Eiſtakius weel ühhe ſure hirwe peäle, kedda ta wägga kangeste ratsa tagga-aias ning nenda teisteſt jahhimeesteſt kaugele ärraläks. Pakſud puokſad ja kännud keelſid tedda wimaks hirwe järrele ajamaſt. Kangeſt aiamisſeſt wäsſinud, astus ta hobboſe ſeljaſt mahha, ja ſiddus hobbuſt pu külge kinni. Se koht kus praego olli, näitas wägga armas ollewad. Sinnine taewas paistis läbbi pu okste; linnukesſed laulſid ümbreringi ja tassane öhtotuul ligutas pu lehta. Teine pool külgis kohhiſes üks weikenne jöggi, kelle kalda peäl kennad lillikesſed päwa pole ülleswaatſid, ja kelle wahhutajad laened nago wäggiſe kiwwide wahhelt läbbi tungiſid. Eiſtakius, kes jubba monneſt aiaſt ſadik hea melega tahtis ükſi olla, istus ühhe kaljo tükki peäle mahha, laskis ennaſt ühhe ſamlasse pu känno naiale käsſipõsakülle, ja hakkas jälle ſeddaſamma asja järrele mõtlema, mis ta jubba ammo ükſi olles olli mõttelnud.

„Sedda ma tunnen ja moistan nüüd ſelgeste“ — ütles ta isſeenneſes — „üks tark ja wäggew loja on ſedda mailma lonud. Temma räkimatta wäggi ning tarkus on keige lodud asjade jures ſelgeste nähha. Se hellendaja päike taewas, kui ſe lillekenne mo jalge

ees, — need kaljud, kui need kohhiſejad weelaened, — need ſured puud, kui need ſamlad, — ſe Elliwant, kui ſe uſſikenne tolmo ſees: keik tunnistawad omma ollemiſe läbbi loja wägge, tarkuſt ja armo ..... Agga — ohkas Eiſtakius — mikspärraſt on ſiis innimenne, muido ſe keige üllem Jummala lomadeſt, kes omma moistuſſega ni ſured asjad woib öppida, — mikspärraſt on temma ſe keige tarwiliſſema asja ſees, omma loja tundmiſſes, keige rummalam? Eks ſe ep olle üks ſuur rummalus ja pimmedus, ni hästi Roma rahwaſt kui mudeſt, et nemmad puid, kiwwa, metſa lomaſi ja linduſi jummalikkul kombel auustawad! Mikspärraſt olleme meie ſelle hea Waimoga, kes meid lonud on, nenda woörad? mikspärraſt teame meie temmaſt ni wähhä? mikspärraſt ei ilmuta ta ennaſt ſelgeminne? Oh! ma uſſun, üks wägga kurb luggu (— patto langmiſſeſt ei teadnud Eiſtakius weel middagi —) on innimeſſe moiſtuſt ja ſüddame möttid wisſiſt rikkunud, et temma omma loja tundmiſſes nüüd nenda pimme ja rummal on."

"Ja Jummal parrako! innimeſſe ſeeſtpiddine luggu ep olle ka mitte parram. Ta tunneb ärra mis hea on, armaſtab ja kidab ka ſedda parramat, teeb agga ommite ſedda, mis ta iſſe laidab ja pölgab. Kuſt tulleb nüüd ſe kahheſuggune ſeädus innimeſſe ſüddames? Mikspärraſt püab ſurem hulk innimeſſi ahnus-

ſes, prasſimisſes, tüllis ja ridus ellada, ja ommite on nende ſees middagi, mis neile ütleb, et ſe mitte öige ei olle? — Oh, kui ma weel aiaramatud lahti löön, mis ma leian ſeält ſeeſt? Igga lehhe peäl on innimeste rummalusſeſt ja tiggedusſeſt kirjotud, kuida nemmad enne on ellanud! Ehk on luggu nüüd parramaks läinud? Tagga hullemaks! Süski, mis mul tarwis wannad aiaramatud luggeda? Kui ma omma enneſe ſüddamesſe watan, ſeält ma leian, mis ma otſin. Rahwas peawad mind wägga öigeks ja heaks innimesſeks; mo perre ja mo ſöamehhed armastawad mind kui omma isſa; — agga kui paljo on mul weel enneſe peäle kaebamiſt! Kui mitto kord ollen minna äkkilinne, järrelemötlematta, armoto ja kölwato olnud! Kui mitto kurja ollen minna teinud ja mitto head teggematta jätnud! Kui mitto minno teggudeſt, mis rummal rahwas ſureks küitwad, tullid uhkusſeſt ja auahnusſeſt! Ja kuſt leian ma nüüd rahho, mo endiste ekſituste pärraſt? Oh, innimenne on üks willets, kölwato ja wölglanne loom, kes isſeennaſt mitte ei woi aidata!"

"Ja kui ma weel ſepeäle mötlen, kui ſuur ülleültſe innimesſe willetſus ma peäl on! — Kisſendamisſe ja äggamisſega tulleb ta ilmale; haigusſe ja walloga lähhäb ta ilmaſt ärra. Ja ſe terwe innimesſe ello, mis ta on! täis wallo, waewa, haigusſi, murret, kiuſo ja waeno. Ja kui ka mönni keik ello aeg terwisſes ja külla peäl ellab — kui pea on keik otſas? Keſt

rikkusses, auus ja römus on tal ikka se kibbe mötte: „„surm warritseb minno peäle!““ Kui paljo önnelikkum on üks lind kes oksa peäl laulab, ja ommast surmast middagi ei tea. Ning kuida on siis pärrast surma innimesse luggu? mis jäeb temmast weel ülle? Se surnu kehha, mis meil nähtaw on, ei olle middagi, kui üks peutäis tolmo — sago se meie Roma-rahwa prugi järrele ärrapölletud, ehk mu rahwa kombel mahha-maetud. Kes ütleb meile nüüd julgeste, mis meie lahkunud waimust saab? — Oh hädda! innimenne ei woi mitte muido, kui agga hirmo ja wärristusega omma surma peäle möttelda! Kes aitab meid waesid innimessi seest willetsusseest!?“

Nenda mötles ning könneles Eistakius metsas üksi olles, ja jäi weel kaua süggawa möttete sees istuma, kunni ta mönne aia pärrast jälle ütles:

„Ristiinnimessed, kedda meie aial tulle ja moõgaga taggakiusatakse, arwawad et mailma loja ennast neile ennam on ilmutanud, kui teiste innimestele. Nemmad kiitwad ennestel jummalikko asjade sees selgema tundmisse ollewad kui meil. Nemmad peawad endid, ni taggakiusatud ja wihkatud kui nad on, ommite keige önnelikkumaks rahwaks päwa al. Se on tõssi, nad näitawad ka parramad innimesseb ollewad, kui teised. Nemmad armastawad teine teist, on ilma kawwalusseta ja süddamest allandlikkud; nemmad ei püa omma kasso, on armolisseb, tas-

ſaſed ja ei maksa kurja kurjaga; nemmad on kindlad, julged ja röömſad ka keige kibbedamas wallus; nemmad ei wärriſe mitte ſurma eeſt, waid römustawad ennaſt ſurma wasto; nemmad lähhäwad ſurma kui Jummala ſadiko wasto, kes neid paradiſi wiib. — — Siiski, — mis ma tahhan waene tehha! — paljo nende usſoöppetusſeſt näitab mul jälle ſelge jölleduš olleWad. Nemmad arwawad, et ſelle keige-körgema poeg on taewaſt tulnud neid aitama, — ja isſe on ta — waat' nende rummalat öppeeuſt! — ja isſe on ſe keige-körgema poeg risti peäl ilma abbita ſurnud. Mis ma pean nüüd ſeſt arwama?

Riſt on jubba, mis igga auſat Roma meeſt taggaſi hirmutab; ſeſt risti külgi podakſe meie keige ſuremad kurjateggiad, tapjad, röövlid, wargad, rahwa mäſſajad ja muud nende ſarnatſed. Riſt on ſepärraſt Roma-mehele üks teotuſſe ja ärrawandumiſſe täht.“

Jälle mötles ja öhkas Eiſtakius tük aega ja temma mötted löpſid wimaks ärra. „Oh Jummal!“ — öhkas temma tükki aia pärraſt, omma käſſi kokkopannes ja läbbi pu okste taewa pole wadates — „ſinna tundmatta innimeste loja, ſinna olled armo ja hallaſtuſt ka innimeſſe ſüddameſſe lonud, kas ſa ſiis isſe koggoni hallaſtamatta peaks ollema? Ei ſe woi mitte olla; minna ussun, ſinna watad wisſiſt armoga omma lomade peäle — wata nüüd ka minno peäle; ka minna ollen ſinno lodud loom;

öppeta mind, walgusta minno hinge pimmeduſt kui ſa ſe tõsſine walgus olled, ja hallasta minno peäle! Sinna olled jo keige omma lomade tarwidusſe eeſt isſalikkult murretſenud. Igga hirw leiab ommas jännus üht' wee-hallikaſt, kas ſiis innimesſe ſüdda temma waimolikkus jännus peaks ilmaasjata iggatſema? Oh anna mulle tunda kus pole ma ennaſt pean pöörma? Teiste Roma-rahwa kombel puid ja kiwwa kummardada, on mulle jälkus ja jölledus; — agga jälle ristirahwa wiſil üht' innimeſt Jummalaks piddada, kedda meie ſõamehhed isſe omma ſilmaga risti peäl näggid ärraſurrewad, kuida woib üks moiſtlik innimenne ſedda tehha? Oh Jummal! — kisſendas temma, ning langes põlwili mahha — walgusta minno waimo! minna ei tea mitte isſe enneſeſt mis ma pean teggema. Ma püaks keigeſt ſüddameſt töt tunda, agga ma ei tea mitte, kuſt ma ſedda pean leidma." —

Nenda jäi Eiſtakius kaua aega põlwili mahha ning ei teadnud mitte ennam mis ta piddi teggema. Agga kes Natanaeli wigipu al näggi ja temma palwet kulis, olli ka ſiin Eiſtakiusſe peäle watamas. Äkkiste kulis temma omma ſelja tagga mäe kingo otſas üht' loma käimisſe kabbiſemiſt. Temma pöris ennaſt ümber ning näggi immekspannemisſega ſedda ſamma hirwe mäe otſas ſeiswad, kedda temma ni ſure waewaga olli tagga-aianud. Ruttoga tõuſis Eiſtakius ülles ja tahtis jubba omma

noli weo peäle panna, kui ta jälle äkkiste keſt hirwe ſarwede wahhel üht' hiilgwat risti näggi, kelle ümber kui päikesse walgus paistis, mis keik ſedda pimmedaks läinud metſa walgeks teggi. Selſammal ſilmapilgul kulis ka Eiſtakius üht' heält mäe otſaſt hüüdwad: „Platſidus! Platſidus!“ — Eiſtakius langes hirmo pärraſt jälle pölwili mahha ja hüdis: „Iſſand, minna ei tea kes ſa olled?“ Heäl wastas: „Minna ollen Kristus, kes ſinno ja keige mailma eeſt risti pu peäl on ſurnud. Riſt ei olle nüüd mitte ennam ärrawanduſsise, waid önnistamisse täht; ja önnis on, kes ennaſt minnuſt ei pahhanda.“ Eiſtakius ütles: Iſſand Kristus, mis ſa tahhad, et ma pean teggema, et ma önſaks ſaaks? Heäl wastas: „Minne liñna, mis ſulle keige lähhemal on, ſeäl pead ſinna ristirahwa piiskoppi ſuuſt kuulda ſama, mis ſa pead teggema.“

Selle peäle kaddus hirw ja riſt ärra ja Eiſtakius olli jälle pimmedas nago enne. Temma ſüddames agga, mis enne pimme olli, paistis nüüd Waimo walgus. Kui maggus olli temmal nüüd ſelle peäle möttelda, et Jummal ka tedda ep olnud ärraunnuſtanud! Temma ſüdda olli täis römo, ning temma tundis ommas waimus nüüd ärra, et temmal üks leppitud ja armaſtaja Iſſa taewas olli. Ei läinud temma ka mitte ennam ſel öhtul metſaſt wälja, waid jäi keige ſe ö ſinna paika ſelle peäle möttlema ning ſelle eeſt tännama, mis Jummal

temmale olli ilmutanud. Temma keige ſurem iggatſeminne olli nüüd, ristirahwa piiskoppiga kokko ſada, kelle käeſt temma iggawesſe ello ſannumid lootis.

II.

Riſtminne.

Ni pea kui koit hellendama ja pitka pude ladwad jubba wähhä punnama hakkaſid, astus Eiſtakius omma hobboſe ſelga, ning hakkas omma eiliſt jälge möda wälja pole ſöitma. Nenda eddaſi miñnes ning järrele mötteldes, mis kuulnud ja näinud olli, kulis temma ka ſeltſimeeste jahhi paſſuna heält kaugelt hüüdwad ning ſöitis nende pole. Temma ſeltſimehhed ollid ſalga kaupa möda metſi laiali ning keik ſe ö ei teadnud nemmad mitte, et nende perremees kaddund olli; ſeſt igga ſelts arwas tedda teiste jures ollewad. Kui nad nüüd hommiko paſſuna heäle peäle keik kokko tullid ja tedda mitte ei leidnud, ollid nemmad täis hirmo, ehk temmale wahheſt üks önnetus olli juhtunad; ja peäle ſedda ei teadnud kegi, kus külge nemmad tedda piddid otsma minnema. Sedda ſurem olli nende rööm, kui nad tedda näggid tullewad. Pärraſt ſedda kui keik ollid allandlikkult terretanud, ja temma neile teada annud, et ta tänna mitte ennam ei tahtnud jahti piddada, ſöitſid keik römoga koio pole.

Ni pea kui ta koddo tuppa astus, tulli temma proua Trajana, täis römo temmale wasto ning ütles: „Tulle üks silmapilk minnoga issepaika, mul on sulle middagi üttelda“, ning wiis tedda ühte isseärranis kambri.

„Mis on sinnoga sündinud?“ küssis Eistakius — „Sinna olled ni ligutud, römus, önnis, ja sinno silmanäggo hiilgab. Sinna pead middagi issiärranis kuulnud ehk näinud ollema?“ „Nenda se ka on, mo armas abbikasa! wastas Trajana. Ma tunnen ka, et sinnulgi üks surem ön on osaks sanud, kui jahhi peält woib leida; siiski wötta essite mind kuulda, minno südda on liaks römo täis, kui et ma üht' silmapilko woiks aega wiita, sulle sedda teada anda. Minnewa öse ollin minna ilma unneta ommas wodis, ja mötlesin nende könnede peäle, mis sa nüüd jubba monni aeg minnoga olled könnelenud. Need mötted mis meie Roma rahwal Jummalast ja temma pühhast ollemissest tännini on, ollid jubba ammo minno süddamele rummalus ja jölledus; siiski kartsin minna sedda usko ni kohhe mahha jätta, kelle sees ma ülleskaswanud ollen, ning nende altaride juresi ärramiñna, kelle peäl need keige surmad rigi üllemad ja keiser Trajan issegi weel ohwerdab. Ning peäle sedda — kus pole piddin ma ennast pöörma? „Oh Jummal! palluſin ma weel eile öhto wodis, kes annab mulle walgust selle pimmedusse sees; kes sadab mind ühhe ussu sisse kus üksi tössine ön ja iggawesse ello

lotus on!“ Nende möttetega jäin ma maggama. Seäl näggin ma unnes üht tundmatta meest, jummalikko näoga ühhest selgest pilwest wälja astuwad, temma palle paistis kui päike ja temma rided ollid walged kui se keige-puhtam lummi, kes minno wasto ütles: „Sinna, sinno mees ja sinno lapsed, teie keik peate homme minno jure tullema, ja arrosama, et minna se ollen, kes neid, kes mind armastawad, önnistusse sisse sadan, mis iggaweste kestab.“ — Nenda könneles temma — ning minna ärkasin ülles. Mis sa arwad nüüd sest unnenäust, mo armas abbikasa?

Eistakius hüdis römo pärrast: Se kõrgeste kidetud ristirahwa Jummal, se ükssine tõssine Jummal, kes taewast ja maad on lonud, olgo tännatud, et temma ka sinnule ennast ilmutamatta ei olle jätnud! Se tundmatta mees, kedda sa unnes olled näinud, ep olle kegi mu, kui Kristus se Issand. Temma on ka minno peäle hallastanud ja ennast minnule ilmutanud.“ Se peäle räkis Eistakius, kuida ja mähhardust näggemist temma õsel metsas olli näinud, ja kui ta räkis, näitas se nago hiilgaks temma palle weel sest auust, mis ta selle risti ümber olli näinud.

Trajana kulas ristipandud kättega, mis temma mees könneles. „Oh, kui immelikkult sünniwad sinno näggeminne ja minno unnenäggo kokko! Temma, se jummalik lunnastaja, kedda ristirahwas mailma önnisteggiaks nimmetawad,

tahhab meile ja meie lastele parremat head anda, kui mailm anda wõib. Tännapääw lähhäme selle piiskoppi jure, et meie kuulda same, mis Issand meile temma su läbbi teada annab ja käsib.

„Nenda peab se ka sündima, wastas Eistakius, meil on jo muidogi üks maia liñnas, siña lähme ellama, siis woime meie ennam kui ükskord piiskoppiga kokko sada ja könneleda.“ Temma laskis nüüd kaks tru teenrid, kes temmaga ka sõas liggi ollid käinud, kutsuda, teise nimme olli Agatsius ja teise nimme Antiokus. Möllemad ollid wägga truid ja sanna kulelikkud sullased, ning — mis Eistakius ka teadis — möllemad armastasid süddamest risti usko. Neile räkis Eistakius mis ta õsel olli näinud ja kuida Kristus ennast temmale olli ilmutanud.

Agatsius löi käed kokko ja hüdis sure heälega: Jummal, meie önnisteggia Jesus Kristus, olgo kidetud ja tännatud, et meie armas herra töe-tundmisele on kutsutud! Minna ollen mittokord Antiokusse ja teiste sõbrade wasto üttelnud: Meie sõapälik on õige nenda kui Kornelius Keisareas, andko Jummal, et temma südda ka nenda walgustud saaks. Nüüd on Issand sinnoga nisamma teinud, kui Korneliussele sündis, temma pühha nimme olgo kidetud!

„Hea kül, wastas Eistakius, meie tahhame nüüd monneks aiaks liñna ellama miña. Wallitsege minno teenride seast nisuggusid wälja, kes jubba ristiuskus on, ehk warsi sada taht-

wad. Liñnas peate teie ſiis kohhe piiskoppi jure minnema, ja temmale räkima, et minna eal ristirahwa waelanne ei olnud, et ma üht taewalikko näggemiſt ollen näinud, ja peate temmale ütlema, et minna ſüddameſt ſowin ristiinnimesſeks ſada ja, et temma teile ka ütleks, millal ma omma abbikaſa ja lastega temma jure wõin miñna?" Nüüd hakkaſid nemmad ennaſt warſi tele ehhitama, ning mönne tunni pärraſt läks ſe ſuur ſõa peälik, temma proua ja lapſed, paljo ſullaste ja ümmardajattega tele.

Antiokus ja Agatſius läkſid ni pea kui nad liñna ollid ſanud, warſi piiskoppi jure, kedda nad ammo tundſid, ning könneleſid temmale keik mis olli ſündinud. Piiskop römustas ennaſt wägga, kitis Jummalat ning ütles: „Meid ristiinnimesſi kiuſatakſe meie uſſu pärraſt wägga takka, kui pea woikſin minna ſe läbbi, et ma tedda, kui ſuurt kuluſt herrat enneſe jure lasſen tulla, teile, teie herrale, temma proua, laste ja keige maiale, otſata tagga kiuſamiſt ja hädda peäle ſata; ſepärraſt peame meie omma Jeſſanda ſanna järrele targad kui uſſid ja waggorad kui tuikeſſed ollema." Tänna öhto, ni pea kui pimme käes on, tahhan minna teie herra maiaſſe tulla ja temmaga könnelda...."

Taggaſi tulles räkiſid need kaks teenrid omma herrale, mis nad piiskoppilt ollid kuulnud. Et ſe piiskop ni ilma pallumatta walmis olli temma jure tullema, ligutas Eiſtakiusſe ſüddant wägga. Ni pea kui nüüd pääw loja olli

läinud ning ö kätte tulli, kutsus herra keik perret ühte sure sali kokko, kus ta paljo küünlad laskis pöllema panna. Piiskop tulli, ning olli weel kaks teist öppetajad liggi wötnud. Eistakius läks temma wasto ning heitis temma ette pölwili mahha. Piiskop töstis tedda ülles, ning ütles nago Peetrus Korneliusse wasto: „Töuse ülles, minna ollen ka innimenne nisamma kui sinna!“ Piiskop astus nüüd sinna mitme künaldega walgustud sali, kus keikide silmad temma peäle waatsid. Piiskop Johannes — se olli temma nimme — olli jubba wannaks ja halliks läinud, täis usko, tarkust, armastust ja allandust. Temma südda olli täis rahho, sepärrast paistis se ka temma silmist wälja. Eistakius puistas nüüd keik omma südddant temma ette wälja. Ta räkis temmale ommast eksitussest, lotussest, kaksipiddimötlemistest, ja kuida Issand ennast temmale olli ilmutanud ja tedda käsknud selle piiskoppi käest nöu küsida. „Sa näed,“ ütles ta wimaks, „et ma tännine eksitusse tede peäl ollen käinud, ja pimme olnud, juhhata mind nüüd öige tele!“ Se peäle selletas nüüd se wagga piiskop, kuida keik innimesse suggu patto läbbi ärrarikkutud ja hukkatusse wäärt on; kuida üksi ommast wäest ei woi önsaks sada; kuida Jummal sedda mailma nenda armastanud, et ta omma ainosündinud poega Jesust Kristust ilma sisse läkkitanud sedda önsaks teggema; kuida siiski üksi sedda poega ei tunne, kui agga se, kel se waim

seſt Issaſt ja Poiaſt sedda ilmutab; kuida Jummalal pattuse surmaſt mitte head meelt ei olle, waid temma hea meel on, et pattune omma patto tunneb, kahhetseb, mahhajättab ja Jesusse Kristusje läbbi iggaweste önsaks saab. . . . . „Sesinnane Önnisteggia,“ ütles temma wimaks, on ennaſt ka sinnule ilmutanud ja sinno süddant walgustanud.“

Igga öhta tulli se piiskop arro järrele sinna maiasse ning selletas selle herrale, temma prouale ning perrele risti-usso öppetuſt laiemalt ärra. Süddamelikko palwega hakkas temma omma öppetuſt, ja palwega löppetas temma sedda. Temma maenitses neid ka süddameſt isse Jummalat palluda, et ta nende süddant wöttaks lahtitehha. Nemmad teggid sedda ka, ning otaſid sure iggatsemisega sedda päwa mil neid pühha ristmisse läbbi ristikoggodusse liikmiks piddi wastowoetama. Se pääw tulli; paljo ristiinnimesſ tullid sel päwal sinna maiasse kokko, kes piddid wadderid ollema. Se olli üks wägga maggus ossasaminne, nähha ja kuulda, kuida Eistakius, temma proua ja kaks poega, keige rahwa ees omma usko enne ristmiſt selgeste tunnistaſid ja Kristusse ommaks ennaſt andsid. Ka paljo temma perre rahwaſt said sel päwal ristitud. Selle wäe üllema nimme olli tännini Platsidus, nüüd agga panni ristmisses se piiskop temma nimme Eistakius; temma proua Trajani nimme sai Teopista ning temma poegade nimmed Agapius ja Teopistus.

Teisel pühhapäwal kitis ja tännas keik risti-koggodus Jummalat selle armo eest mis Eista-kiusele ja temma maiale olli sündinud. Ka said temma ja temma proua sel päwal essimest korda Jummala armo, ning tootasid ueste, süddamest sellele ellada, kes nende eest surnud olli.

Et se herra teisel päwal jälle omma möisade peäle taggasi tahtis söita, sepärrast räkis piiskop Jummalaga jätmisseks weel need sannad: „Meie ellame ühhel hirmsal taggakiusamisse aial, kus meie iggas tundis woime kinniwõetud, wangipandud, tappetud, põlletud ehk metsellajatte ette wissatud sada. Sepärrast annan minna, kes ma mitte ei tea, kas meie siin ma peäl ühte teist weel nähha same, teid keiki Jummala ja temma armo holeks!“ Se peäle langes piiskop põlwile mahha — mis ka keik teised silmaweega teggid — ning pallus: Jummal, meie Issanda Jesusse Kristusse Issa, hallasta meie peäle, ning anna et keik need, kes nüüd sinno ees põlwili maas on, ka sinno iggawesses aurikis jälle kous olleks! Lasf' neid teine teisega ühhes uskus ja armastusses sinno sees kokko jäda! Aita neid selsinnatsel kurjal aial kindla ussu ja armastussega keik taggakiusamist ja pinamist truiste kannatada! Sojenda nende süddamed omma armastussega, et nemmad ennam ja ennam ärratunneks, et keik selleſinnatse ello kannatamisse ep olle nimmetamisse wäärt, selle au wasto mis neile sinno rikis peab antama! Kirjota nende süddamesse:

kes otsani jääb kannatama, peab aukroni kättr sama! Amen."

Piiskop tousis nüüd ülles ning ütles Eistakiusse wasto weel wimaks: "Mis innimesed mailma peäl önneks nimmetawad, nenda kui: suur nimme, au, rikkus, römus ello, armas abbikasa, terwed lapsed ..... sedda sinnul keik tännini olli; agga sa pead ka tunda sama, et se Issanda sanna tössi on: ""Kes minno järrel tahhab käia, se peab iggapääw omma risti ennese peäle wötma."" Ärra heida agga risti kandes meelt ärra, ja pea kinni mis sul on, et kegi sinno kroni ei wötta." Issand karristab keiki kedda ta armastab. Temma käest tulleb usklikkudele röövm ja murre. Mis sa ka ial siin kannatad, taewas sa keige eest tännad."

Peäle sedda önnistas piiskop weel keiki ning ütles: "rahho olgo teiega!" ja läks ärra.

III.

Põggenemine.

Eistakius ja Teopista, kes pääw pärrast sedda linnast ärrasöitsid, ellasid nüüd jälle omma moisa peäl. Need möda-läinud paggana ellopäwad ollid neil nüüd nago paks mets, kus nemmad pimmedal ööl ärraeksind ollid, kust nad nüüd agga Jummala armo läbbi wälja sanud. Nemmad ollid nüüd ueste sündinud. Keik mailm näitas neil illu-

ſam ollewad kui enne. Nemmad ollid enne kui lapſed kes pimmedas metſas wooral maal ekſind, ja nüüd jälle omma issa maiasse ollid taggaſi ſanud. Igga pääw luggeſid nemmad omma ſüddame ja usso kinnitusſeks pühha kirja. Nemmad ollid Kristusse ſees ärraleppitud. Waimo rööm, ön ja rahho olli neil öhto mahha-heites ja hommiko üllestoustes ſüddames. . . .

Siiski ei jänud nende ello mitte ſurmani nenda röömſaks; ſeſt ſe mailm polle mitte Jummala laste römo paik; nemmad piddid römo mäelt peagi kannatusse orgo mahha astuma, kus riſt ja waew neid ootas. Nende kannatamiſſed hakkaſid mapeältſe warrandusse kahjoga. Siñna ümberkaudo tulli esmalt hirmus ſuur ellajatte ſurm, mis ka Eiſtakiusſe karjadeſt wägga paljo mahha wöttis, nenda et tal wimaks mitte ühte ainuſt ennam ülle ei jänud. Eiſtakius agga ütles, nago wannal aial Job: Jſſand on annud, Jſſand on wötnud, Jſſanda nimme olgo kidetud! Se keige wähhäm pat on raskem, kui terwet karja kautada.

Agga pea tullid weel ſuremad usſu katsmiſſed. Üks wägga raske többi tulli rahwa ſekka; ka Eiſtakiusſe möiſa peäl jäid ühhe päwaga ſe ſurem osſa innimesſi haigeks. Agatſius ja Antiokus, need kaks tru teenrid, tullid ſure ehmatusſega tuppa: „Pöggene, armas herra, hüüdſid nemmad, pöggene ſilmapilk proua ja lastega, katk on wäljas!“ „Katk!!“ — karjatas proua, ja kahwatas ärra; — „Jummal

hallasta meie waeste peäle. Kas peame pöggenema wöi jäma?“ „Kui Teie jäda tahhate, kissendassid need truid sullased, siis peate teie keik surrema. Hallastage ommite omma läste peäle ja pöggenege!“ Eistakius wastas: „Tännini ollen minna keik omma perret lapse assemel piddanud, kuida ma siis nüüd ses keige suremas häddas neid pean mahhajätma? Ärra pöggenegem mitte, armas abbikasa, kes teab kas meil üks nisuggune tund, head tehha, weel teist korda tulleb?“ „„Armastage teine teist““, ütleb Jesus, mis armastus se olleks, kui meie nüüd ärrapöggeneks ja neid surma häddas mahhajättaks? „Meie tahhame tehha — armas Teopista, mis ial wöime, ja peäle sedda keik Jummala holeks jätta, kül temma meid moistab ja jouab kaitsta, kui se temma mele pärrast on.“ Nemmad jäid. Paljo teenrid pöggenesid kohhe eest otsa ärra — siiski Agatsius ja Antiokus, ja keik need allamad, kes risti usko ollid, jäid paigale. „Jummal leiab meid iggast kohhast, ütlesid nemmad, mis eest ja kuhho peame pöggenema? Kus meie herra surreb, sinna surreme meie ka! Temma Jummal on meie Jummal, ja temma willitsus ka meie willitsus.“

Se raske többi wöttis ikka ennam woimust ja läks laiemale; Ka need kaks sullast ja teised truid allamad jäid aega möda keik haigeks. Se illus möisa keige mu maiadega, ep olnud mönne päwa pärrast ennam muud ühti, kui üks piddali maia, kus haige haige körwas maas olli,

agga mitte ühte haige tallitajat ei olnud. Eiſtakius ja temma proua teggid agga, mis ial woiſid; ſeſt herra ja proua ja nende lapſed ollid weel üksi ainult terwed. Teine tallitas meeste, ja teine jälle naeste-rahwaſt. Hommikuſt öhtune köndiſid nemmad többiste, ſurrejatte ja ſurno kehhade wahhel, ja ep olnud paljo ühte ööd, kus nende ſilmad kinni läkſid. Sure kulloga laſkſid nemmad need ſurnud matta, ſeſt kegi ei teinud ſedda ennam. Immeks olli panna, ei nemmad iſſe kummagi, egga ka nende poiad ei jänud haigeks, ehk nad kül ſurma iggapääw woiſid ſilmaga nähha.

Wimaks läks ſe raske többi möda. Paljo innimesſi ollid ärraſurnud. Need kes ellama jänud, ollid kahwatand ja ärrapöddend nago innimesſe warjud. Eiſtakius ja Teopiſta tännaſid Jummalat, et Ta neid ja nende lapſi ni armolikkult olli hoidnud, ja et Agatius ja Antiokus ja mitto muid truid teenrid jälle ollid terweks ſanud.

Nüüd ootſid nemmad wahhel ka parremid päiwi, agga nende kannatamisſed ei olnud weel otſas. Se kurri paggana rahwas nende ümber, kedda Jummala raske wits weel ſedda hullemaks olli teinud, heitſid kurja nöusſe ning tahtſid Eiſtakiusſe möiſat ärrariſuda. Et nende kurja tööl öigusſe näggo olleks, ütleſid nemmad: „Temma läbbi on keik ſe önnetus meie peäle tulnud; olleks temma mitte ristiusko heitnud, ſiis ei olleks meie jummalad meid mitte ſurma

ja katko többega nuhhelnud.“ Temma, temma ükſi on ſüüdlanne! Tapke, riſuge, löge mahha mis ette juhtub, ja wötke keik ärra!“ Keſk päwa aego tullid need ſadana lapſed, mörtſuka kombel ſinna möiſa, riſuſid keik kulda, höbbedat ja kallid rided ja wiſid ärra, ning mis nad mitte liggi ei woinud wötta, ſedda rikkuſid, pölletaſid ja löhkuſid nemmad. Hirmſa kisſendamiſſe ja römoga läkſid nemmad ſelle riſutud warraga ärra. Eiſtakiusſele ja temma ommaſtele jäi agga häddaſte ſoe hing weel ülle. „Wötke peäle, ütles temma, need on agga tühjad warrandusſed, ja ükſi ſellele ſured asjad, kes parremat ei tunne; neiſt ilmajäda on auſam, kui neid piddada.“

Temma hädda läks ſiiski aeg aialt ſuremaks. Wilja-teggeminne tulli kätte; agga temmal ei olnud ei ſahka egga ſedda kes weddas, ei ſemet egga ſeemne külliat. Ta wöttis nüüd nöuks mönne ümberkaudſe möisnikko käeſt, kes enne temma ſöbrad ollid, laenata, ſenni kui ta jälle piddi järje peäle ſama. Agga — „olled ſa Jummala poeg, ſiis aita iſſe ennaſt.“ Üks wabbandas ennaſt, et tal enneſel pudus käes on. Teine ſöimas weel peäle, ja käskis odata kunni temma uus Jummal taewaſt wiljaſemet ſadab. Kolmas andis weel ſedda nou, möiſad ja maad mahha jätta ja koggone ärraminna. „Seſt minna tean töeste,“ ütles temma, „et ſinno waenlaſed ſind ſinno uſſo pärraſt taht-

wad kohto ette wia ja hukka moista, ni hästi sind kui sinno abbikasa ja lapsi.“

Eistakius lotis nüüd keisri Trajani käest abbi sawad. Temmal olli Roma-linnas üks tru söbber, kes Keisri melest paljo maksis. Sellele kirjotas temma nüüd ning pallus, et se keisrilt piddi armo palluma. Agga keiser Trajan, kes paggan olli, wastas: „Minna ollen söapeälikkut Platsidust ikka sureks piddanud; agga se ristiinnimenne — Eistakius — kuida ta ennast nüüd nimmetab, on mulle koggone wööras. Mul on wägga kahjo, et üks ni suurtsuggu, tark ja wapper söamees, ühte usko on wasto wötnud, kelle peäle seädus surma nuhtlust panneb. Temmale ta hädda sees nüüd abbi andma, on ni paljo, kui ta wastopannemisse eest weel palka maksma. Minna ei wöigi ka temma eest seista, kui ta peal kaebatakse, waid annan temmale sedda nou, et ta koggone ärrapöggeneb. — Tahhab temma agga, mis ma wägga sowin, omma uut usko mahhajätta, siis tahhan ma hea melega temma armolinne keiser olla.“

Kui Eistakius sedda Keisri wastust luggenud olli, ütles ta omma proua wasto: „Armas Teopista! sia male ei wei meie mitte ennam jäda, meie peame Egiptusse male minnema, seäl lodan minna ühte kohta leida, kus meie Jummalat rahhoga woime tenida. Meie tahhame omma armsa lastega jubba tännapääw ärrareisida; siiski otame kunni pimmedaks läh-

häb, et need ümberkaudsed pagganad meid ni ei teota egga waewa.“ „Kül se on mull' raske! wastas Teopista, siit ärramiñna kus ma sündinud ja kaswanud ollen. Süski Issanda tahtminne sündko! Temma pühha ingel olgo meie saatja!“

Agatsius ja Antiokus — kes alles haiged ollid — kuulsid ehmatussega mis nou nende üllemad ollid wõtnud. „Jummal hoidko! — ütles Agatsius, — ilma ühheainsa teenritta tahhate teie woõrale male miñna? Meie olleme weel wägga nõrgad ja ei woi ühte wersta teiega käia; oh jäge ommite weel nigi kaua, kui meie parremaks olleme sanud! Meie tahhame liggi tulla, ja kui Teie ka mailma otsa lähhäks.“ Nendasammoti ütles ning pallus ka Antiokus. „Truid ning head sullased ja sõbrad!“ wastas Eistakius, „minna tännan teid süddamest teie armastusse ja truusse eest; agga minnoga liggi tulla ei tohhi teie mitte. Minna woin miñna, sest mind on Keiser ommast tenistussest lahti lasknud; teie agga ollete temma kässo al. Olge truid ja allaheitlikkud. Jummalaga, Issanda rahho jägo teiega!“

Nende kahhe sullase läbbi sai nüüd keik moisa perre teada, et nende armas herra ning proua jubba tänna õhto tahtwad ärramiñna. Keik jooksid nüüd kokko. Keik nutsid kibbedaste. Iggaüks tahtis neid weel kui wäggise taggasi hoida.

Eistakius tröõstis neid armsaste. „Jäge

truiks uskus ja kindlaks armastusses, siis same, kui ka mitte ma peäl, siiski taewas, teine teist jälle nähha. Meie wiimsed te-arrud, olgo meie siin ilmas lahhutud, ehk ühheskous, wiwad meid paradisi ommite kokko."

Kui nüüd ö olli kätte tulnud, ja ku tõusnud, ütles Eistakius omma proua wasto: „Lähhäme nüüd Issanda nimmel tele! — Keik kes nende ümber ollid, hakkasid sure heälega nutma. Temma isse ning proua, andsid weel wimast korda söbralikkult keikidele kät; ka need kaks last sirrutasid ommad weikessed käed keikide wasto Jummalaga jätmisseks. Need head inimessed ei sanud nutto pärrast ennam sanna suust wälja. Hea melega olleks nemmad, kes teab kui kaugele neid saatma läinud; agga Eistakius, kes ka isse ennam kurbdusse pärrast räkitud ei sanud, näitas käega, et nad piddid mahhajäma. Kaua aega waatsid nemmad weel wessisse silmadega nende järrele, senni kui nad neid ennam ei näinud.

Kes sedda näggi, se piddi ka nutma! Nende rided tunnistasid et nad suurtsuggu rahwas ollid; agga need reisikimbud ja paunad, mis nende selgas ollid, näitsid et nad nüüd waesed pöggenejad ollid. Eistakius olli omma mooka wõle pannud ja keppi eest ühte piiki kätte wõtnud, ja kandis üht' ride kimpo selja peäl. Teopista olli ühhe korwi sisse te-roga walmistanud, ja kandis sedda. Renda läksid nemmad nuttes teine teisega sedda teed jalla eddasi, kus

nad enne tölla ja mitme hobbostega ſureste ollid ſõitnud. Lapſed ollid ſiiski röömſad omma te-keppide üle ja jookſid naerdes eddaſi. Teopista watas weel tihti märja ſilmadega omma maia pole taggaſi, mis ku-paistel pude wahhelt wälja paistis. „Arra nutta mitte, armas Teopista! ütles Eiſtakius, meie olleks ſedda maia ommite ükskord piddand mahha-jätma. Meil ei olle ſiin ial kindlad aſſet. Kül Jummal meile ka üht' ullu-alluſt annab, kus meie ſenni woime ellada, kunni ta meid omma jure üles-wõttab, kus meie iggaweste jäme.

Seäl, Sion, ſeäl on aega kül,
So ſilmi kuiwatada.
Siin pead kannatama weel —
Seäl lõpmatta woid laulda!

IV.

Wäggiſe lahkuminne.

Eiſtakius kõndis omma proua ja lastega nüüd igga pääw ikka merre pole. Temma te-käiminne olli ka ſepoleſt wägga waewalinne, et ta ennamiste metſi möda piddi käima ja ſure maante eeſt hoidma. Wimaks ſai ta merre äre, ühte liñna, kus neid kegi ei tunnud. Õnneks juhtus üks ſuur laew walmis ollema, mis õige praego Egiptuſſe-male tahtis purjutada. Laewa madruſſed kantſid ſure ruttoga kaſtiſid ning

amisid laewa sisse, ning üks kalliste ehhitud moramees, selle laewa perremees ja kipper, seisis seäl jures ning watas peält. „Kas sa wöttaksid kül makso eest,“ ütles Eistakius temma wasto, „mind, minno abbikasa ja meie kaks last, Egiptusse-male liggi?“ „Mikspärrast mitte?“ wastas temma wägga söbralikkult, ning watas wägga terrawaste, keige nelja, isse-ärranis Teopista peäle; „wägga hea melega.“ „Kui paljo tahhad sa selle eest sada, kui sa meid Egiptusse-male wiid, ja ka merre peäl södad?“ küsis Eistakius. „Se ei maksa sest könneleda,“ wastas temma, „egga sinna ei hakka mind egga minna sind petma; kui sest sünnib räkida, siis rägime siis kui teie keik jälle laewast mäele astute.“ Mis parramat kaupa wöis Eistakius odata? sepärrast läksid nemmad ka warsi laewa peäle. Kui keik walmis olli, wöeti laewa ankur wälja, purjud tommati ülles ning laew lendas kergelt merre laenede peäl Egiptusse pole eddasi. Lapsed rönnustasid endid wägga ülle keige mis näggid ja kuulsid; nende emma agga watis nuttes omma tännise issa-ma pole taggasi, kust ta nüüd elluksaiaks piddi lahkuma.

Eistakius trööstis tedda ning ütles: „ärra nutta mitte, Jummal, kes merd ja maad on lonud, saab meid merre peäl ka hoidma, ja meile üht' teist issamaad jälle andma, kunni ta meid sinna pärris issamale ülles wöttab.“ Tuul puhhus pea kangeminne pea tassaminne purjude sisse, ning aias neid rutto eddasi. Renda läks

üks pääw teise järrele. Laew oius ööd ja päwad eddasi, ning mönne päwa pärrast hakkasid nemmad jubba sedda maad näggema, kus nad edddespiddi üht' ullualluſt ning ni paljo rumi lootsid leidwad, kui nende hauale ükskord tarwis piddi ollema. Agga nende kannatamisſed ei olnud weel otsas. Se kurri Morama laewa kipper olli jubba eeſtotsa Teopista peäle lihhahimmoga waatnud ja sedda kurja nou wötnud, maksko mis ſe maksab, tedda enneſele püda. Teopista kenna näggo, temma penemad ellokombed ja tasſandus, aiasid temma rojast süddant weel ennam pöllema. Se kipper olli ſepärrast melega üsna teise külgi purjutanud, ühhe tühja kolleda merre ranna pole, kus kegi innimesſe hing ei ellanud. „Se on ſe ma, kus teie minna tahtſide,“ ütles temma walletades, ja laskis laewa kinni piddada; ſia wöite mäele minna, kui teie minno weo-rahha ollete ärramaksnud.“ — „Mis naero jutto ſa aiad,“ wastas Eiſtakius, „egga ſe kolleto körb ſe ma ei olle, kus ſa meid wia tahtſid.“ — „Sedda tean minna parreminne kui ſinna,“ wastas kipper; — „maksa minno rahha ja minne omma teed, et ma teiſt lahti ſaan.“ Se peäle küsſis ta nüüd kümme kord ennam kui muido Italiamaalt Egiptusſe-male makſeti. Eiſtakius ehmatas ſelle häbbematta küsſimisſe pärrast ärra, ning tunnistas, et tal mitte pool nenda paljo rahha ei olle, kui ta kurjal wiſil küsſis. „Mis tuhhat .....!“ kisſendas kipper, „mitte pool

ni paljo rahha! Nüüd. ollen minna waene hirmsaste pettetud! Teie riete järrele piddasin ma teid suremat suggu rahwaks; nüüd agga näen ma, et ma kontsikuid ja kerjajaid omma laewa peäle ollen wõtnud ja ennast petta lasknud. Kuida teie häbbematta innimessed julgesitte ni pitka teed omma kassina rahhaga käima hakkata? Siiski, teie koerad, ei pea mind mitte petma. Üks teist peab minno pärrisorjaks jäma; se naene mis sul liggi on, ütles ta Eistakiusse wasto, on minno. Mis ma temma eest saan, kui ma tedda ärra müün, se olgo minno weorahha; pettetud ollen ma muidogi." Kui Teopista need sannad kulis, kahwatas ta hirmo perrast ärra nago lummi. Eistakiusse wihha süttis selle hirmsa petmisse pärrast ni wägga põllema, et ta jubba pea moõgaga temma kallale piddi joosma. Möllemad lapsed heitsid põlwili kipre jalge ette mahha, ja palluſid nende emma mitte ärra wõtta. Agga kipper kärritas kurja nimmega Eistakiust: „Sinna wõtta ommad lapsed ja kassi minno laewast wälja! Kas ma teid raipid weel ilma rahhata pean weddama? Sinna agga naene jääd sia!" Teopista hakkas möllema kättega omma mehhe ümber ja kisendas: „Oh Eistakius, minna ei lasse sinnust mitte lahti — peästa mind! — Jummal aitko meid!" — Eistakius tombas omma moõga tuppest, hakkas wasakse käega omma proua ümber, näitas parrama käega kiprile moõka ja ütles: „Häbbematta

Moramees! jätta mind rahhule, kui ſa mitte ei tahha, et ma omma naeſt ja lapſi ſinno ja ſinno rahwa käeſt, moõga terraga pean peäſtma. Agga ſe kurri kipper olli omma ſullaſtele tähte annud, kes äkkiſte ſelja takka Eiſtakiuſſe peäle kargaſid, tedda kinni hoitſid ja temma moõka ja piiki ärra wõtſid. Se muſt kipper kiskus Teopiſtat ſenni kaua temmaſt lahti, kes ehmatuſſe pärraſt ärranõrkes, ja nago üks lil tullepaistel, ſelle muſta rõõwli kätte wahhele mahha langes. — Need waeſed lapſed, kes omma iſſa madruſte käes näggid ollewad, ja, et nad weel ühte nõrkend innimeſt ei olnud näinud, omma emma arwaſid ſurnud ollewad, hakkaſid ni halledaſte nutma, et kiwwid nende peäle olleks piddand hallaſtama. Madruſſed weddaſid nüüd kipre käſſo peäle Eiſtakiuſt laewaſt mäele, wiskaſid temma kaks laſt temma järrele, ja purjutaſid ſure rõmoga laewaga ärra, kus peäle ſe ehmatuſſe pärraſt poolſurnud Teopiſta wangiks jäi.

Eiſtakiuſſe peäle olli ſe ſuur õnnetus ni äkkiſte ja ilma mõtlematta tulnud, et ta nüüd ni tuim kui kiwwi merre äres ſeiſis, ommad käed laewa pole ſirrutas, mis pea temma ſilma eeſt ärrakaddus, ja hulga aia pärraſt alles näggi, et temma lapſed temma põlwede ümber kinni hakkaſid ja omma emma järrele kiſſendaſid, mis ta ſüddant ſedda ſurema walloga weel täitis.

V.

Metsellajad.

Kui nüüd se laew, mis Eistakiusse keige kallimat mapeälset warra ärra wiis, temma silmist kaddund olli, istus ta omma nutja lastega üthe kaljo äre mahha, kus ta öseks jäda tahtis. Teine poeg istus teine pole körwa, ja kui nad ennast üsna wäsinuks ollid nutnud, jäid möllemad maggama. Agga issa silma ei tulnud mitte unni. Risumist ja taggakiusamist olli ta nutriſematta kannatanud; agga et temma armastud abbikaſa ni hirmſal kombel ta käest ärrakisti; et Teopista nüüd ühhe armotuma paggana melewalla al olli; et temma nüüd mitte ennam ei teadnud kus ta wimaks müakse ja mis wisil tedda pinatakse ja waewatakse, se tahtis temma süddant kui löhki piggistada. — „Jummal, mo armolinne Issa!“ ütles temma helleda tähtede pole ülleswadates, „mis sa teed on öige, kui kibbe ja hirmus se ka minno meleſt olleks. Wasto ſinno tahtmist, ehk ilma ſinno teadmatta ei olleks se röwel ka minno armast Teopistat mitte wöinud risuda. Et ta nüüd kül ühhe armotuma paggana kätte wahhel on, ſiiski on ta ka ſinno käes. Sinna woid tedda hoida ja kaitsta. Kui kaugele tedda nüüd ka ommast mehheſt ning nutjaiſt lasteſt wiakse, — üks pääw peab ſiiski tullema, kas ſiin ma peäl ehk ſeäl taewas, kus meie jälle kokko ſame!“

Nüüd läks ö üsna pimmedaks. Tuul tõu-ſis kangeks; merri hakkas kangeste kohhiſema, ja pekſis omma laenid wasto kallaſt; Tiigred ja Loukoerad möiraſid ümberringi; ſured uſſid romaſid nende lähhedal pude al ja iggapiddi olli ſe ſes kolledas paikas üks hirmus ö-maia. Ei-ſtakius ei kartnud middagi. „Kes ſinno ſiſſe uſſub, Jſſand,“ ütles temma, „ſe ei karda Lou-koera hambid egga uſſi kihwti. Nenda kui need lapſokesſed ſiin minno, nende iſſa körwas, jul-geste hingawad, nenda tahhan minna ka ſinno peäle lotes, julge olla, kes ſa ennam olled, en-nam armastad, kui keik iſſad mailma peäl.“

Wimaks tulli walge jälle wälja. Soe päwapaiste ärratas ka lapſed ülles. Nad waat-ſid omma iſſa peäle, waatſid ümberringi ja nende eſſiminne küſſiminne olli emma järrele. Kui nad tedda ei näinud, hakkaſid nad ueste kibbedaste nntma. Jſſa trööſtis neid kül; agga midda ennam ta neid trööſtis, ſedda ennam ſullas temma enneſe ſüdda kurbdusſe pärraſt ärra. Ollid lapſed tük aega nutnud, ſiis hakkaſid ſüa küſſima. Nüüd tulli uus hädda: Mis piddi iſſa neile ſüa andma? Ei olnud innimeſſe hinge, ei wiljapuud kuskil nähha. Wägga kau-gel hommiko pool paistis üks jöggi kelle kalda peäl puud kaswaſid. „Siñna pole tahhame miñna, mo lapſed, ütles iſſa; ſeäl pool on ka Egiptuſſe-ma, ehk ſame ſeäl weel Jummala armo läbbi emmaga kokko!“ Siñna pole nüüd läkſid nemmad. Et lapſed liwa ſees käia ei

jõudnud ja pea ärrawäsſiſid, piddi issa neid kätte peäl kandma. Nemmad käiſid möda merre äärt. Päike touſis kõrgemasse, palla läks ſuremaks ja louna pole ni pallawaks, et nad ärraſullada tahtſid. Lastel tulli nüüd hirmus kange jänno kätte. „Armas issa,“ palluſid nemmad, „wi meid ſiña merre äre wee jure, et meie jua ſame! Seäl on jo wet kül!“ „Armad lapſed,“ wastas issa, „ſedda wet ei woi teie jua, ſe toob teile weel ſuremat jänno ja teie jäde haigeks!“ „Oh Jummal,“ kisſendaſid nemmad, „meie näeme merre täit wet ſilmadega, ja peame jännuſse ſurrema!“ — —

Wimaks, kui louna mõdes olli ja palla õige kangeks läks, ſaid nad mönne pude warjo, kus ühhe jõe kohhiſemiſt emalt kuulſid. Nago närtſinud õied langeſid lapſed pude warjo rohho peäle mahha. „Kui kallis ja maggus on üks pu warri! — ütles Eiſtakius — kui mitto ei moiſta ſelle eeſt ial Jummalat tännada! Tännage Jummalat, mo armad lapſed!“ Kui nad nüüd nattuke ollid puhkanud ja jahhutanud, hakkaſid lapſed ueste ſüa ja jua küſſima. Ka issa enneſe keel tahtis jänno pärraſt ſu lae külge kinni kuiwada. Ta käskis lapſi paigal olla ning läks neile omma raud kübbara ſees jõeſt wet toma.

Kui ta jõe äre tulli, lendas äkkiste üks ſuur weſſi-lind temma eeſt ülles, kelle peſſa ta kõrgaste wahhel täis munne näggi ollewad, mis weel keik wärsked ollid. Römoga wõttis

temma need munnad, ja panni neid rättiko sisse; jöi omma jänno ärra, wöttis kübbara wet täis, ja läks nüüd wee ja munnadega laste jure taggasi. — „Waatke, mo lapsed, kuida Jummal meie eest on murretsenud! ilma nende munnade ja selle weeta, peaksime meie keik nälga ja jännusse ärrasurrema!“ — Ta panni nüüd munnad ja wee rohho peäle mahha ja ütles: „Pange käed kokko, lapsed, ja andkem enne kui meie söma hakkame, Issandale temma kalli anni eest tänno!“ Kui nad omma sömapalwet ollid teinud, istusid keik mahha. Issa andis nüüd essite omma raud kübbara seest lastele jua, teggi siis ühhe terrawa kiwwiga üht' munna teise järrele peält lahti ja andis nende kätte. Kui lapsed ennam ei tahtnud, söi ta isse need munnad ärra, mis ülle jäid. Lapsed kiitsid wägga, et neil ial üks reog nenda mele järrele ei olnud, kui need tored linno munnad. „Tössi kül,“ ütles issa, „sest nälg on ikka keige parrem kok.“

Kui nad omma pärrast söma palwet ka ollid luggenud, ütles issa laste wasto: „Heitke nüüd sia rohho peäle nattuke maggama, senni kaua watan minna kast meie keige hölpsaminne ülle jöe peäseme.“ Ta murdis nüüd ennesele ühhe sure keppi kätte, käis möda jöe kallast edasi ja taggasi, ning otsis ühte maddalamat kohta; sest jöggi olli kaunis lai, jookſis hirmus wäggewaste ja olli keskelt wägga süggaw. — Wimaks arwas Eistakius ühte maddalamat

kohta leidnud ollewad, kuſt ta käies wõiks läbbi-miñna. „Tõuske ülles, mo lapſed,“ ütles temma taggaſitulles, „ma tahhan katſuda teid Jummala ebbiga läbbi jõe kanda; agga et wäggew wee-woog meid keik kolmekſi alla ei aia, tahhan ma teid üks hawalt üllekanda.“ Kui ta nendega jõe äre ſai, ütles temma: „ſinna Agapius, istu ſia rohho peäle ſenni mahha, kunni ma Teopistuſſe ollen üllewinud, ſiis toon ſinno takkajärrele.“ Ta wõttis nüüd Teopistuſt pahhema käe peäle ja parrema kätte ſelle pitka keppi, ning astus jõkke. Kesſet jõggi olli wacne kül; ſeſt wesſi tulli jubba rinnuſt ſadik ja wolas wäggewaste. Siiski ſai ta wimaks omma poiaga õnnega mäele. „Jummal olgo tännatud!“ ütles ta kui ta kalda peäle astus, „et wesſi meid mitte alla ei winud.“ Ta panni nüüd Teopistuſt ühhe pu alla mahha, puhkas nattuke, ja läks jälle teiſe poia järrele. Kui ta jubba kesſet jõggi hakkas sama, kulis ta Agapiuſt, kelle järrele ta läks, helledaste karriwad: „Jõſa, appi, appi, tulle appi, üks hirmus loom tulleb!“ Eiſtakius watas ülles, ning näggi kuida üks Lõukoer lahtiſe louadega lapſe kallale jookſis, tedda hammaste wahhele wõttis, ja ſedda kisſendajat laſt nago lamba talle, metſa wiis. Iggaüks wõib arwata, mis ſelle õnnetuma iſſa ſüdda piddi ütlema, kui ta omma laſt näggi metſa widawad ja iſſe rinnuſt ſadik kesſet jõggi wee ſees olli? Ni pea kui ta mäele ſai, jookſis ta ſinna pole metſa kus

se Löukoer lapsega olli läinud, hüdis, nuttis, otsis; siiski ei Löukoera egge last polnud kuskil ennam nähha egga kuulda, ja ni pimme tihnik nago kannepa aed olli temma ees kust ta ennam läbbi ei peäsnud. Kurwa süddamega ja werrise kälte ja jalgega, mis okkad ja orgid ollid joostes löhki kiskunud, jäi ta wimaks omma keppi naale seisma. „Keik minno otsminne on ilma asjata!“ öhkas temma; „minna ei woi omma armast last Löukoera suust ellosalt mitte ennam peästa! Oh, Jummal, Jummal, kui wallus on se minno süddamele: kurja metsellaja hammaste wahhel peab minno süddame laps omma ello löppetama! Oh mo armas poeg, ka sinna piddid minno käest ärrakistud sama! — — Halle, halle, wägga halle on se! Ma surren selle kurbdusse sisse!“ Nenda öhkades seisis ta tük aega omma keppi naal. Wimaks ütles ta nuttuga: „Siiski Issand, se olli sinno tahtminne! Sa tead ja näed keik; kül sinna tead ka mikspärrast mo armas laps nisugust hirmust surma piddi sama! Kinnita mind armust omma pühha Waimoga, ma tahhan ka sedda nurrisematta kannatada!“ —

Teopistus olli teine pool kalda peäl sure hirmoga näinud, kuida se hirmus Löukoer temma wenda Agapiust metsa wiis. Kui ta nüüd issa ka näggi metsa jookswad ja hulk aega kaddunuks jäwad, hakkas ta weel ennam kisendama: „Issa, armas issa! kus sa olled! tulle taggasi; ärra jätta mind mitte mahha!“ —

Tuikudes läks Eistakius jõe äre taggasi. „Ärra nutta Teopistus,“ hüdis temma, „minna tullen!“ — Agga häddaste olli ta jõe äre sanud, kui jälle üks hirmus önnetus temma peäle tulli: seſt ni kui temma wee sisse piddi astuma, näggi ta ehmatades, kuida üks teine Löukoer Teopistusse kallale jookſis, kes lapse karrimisse peäle olli wälja tulnud. Laps püdis kül eest ärra joosta, agga mis se piddi aitama? Löukoer kargas temma järrele, tombas tedda nago kull kanna poega omma küünde wahhele ja jookſis metsa. Issa ähwardaminne ja karriminne ei aitnud middagi. Mis ta piddi nüüd omma sure ahhastusse sees teggema? Ta kargas kül warsi jõkke, et ta rutto appi saaks, agga enne kui temma, kes jubba surmani ehmatud ja wäsſinud olli, ülle sai, olli se Löukoer lapsega jubba ammo kaddunud!

Ni pea kui Eistakius läbbi jõe sai, nõrkes ta teine pool ärra. Need önnetusse hobid ollid wägga raskeste temma pihta tulnud. „Nüüd on keik otsas!“ ohkas temma; „mis maggo on mul nüüd ennam minno elluſt? Omma armaſt isſamaad, omma sõbro, omma warranduſt, omma möisat, omma kalliſt abbikaſa ja nüüd weel peälegi neid lapsi, keik ollen minna ni kurwal wiſil ärrakautanud! Mul ei olle sugulaſt egga sõbra, tüttart egga poega, süa egga jua — middagi — middagi!!“ Nenda seisis Eistakius, kurbdusseſt ärrakũpsetud, kaua aega, ja ei sanud sanna suuſt wälja.

„Agga mul on ommite weel üks Jummal taewas!“ öhkas ta hulga aia pärraſt, langes pölwili mahha ja ütles: „Armolinne Önnisteggia! ſinna tead, kuida mo ſüdda wallo pärraſt tahhab löhki minna; agga ma uſſun keigeſt ſüddameſt, et keik ſinno käeſt tulleb, ja et ſa mind ſiiski armaſtad! Sinna ütſi tead miks pärraſt keik nenda on ſündinud. Kinnita mind! Juhhata mind! Au olgo ſinno pühha nimmele keige eeſt!“ —

Kui ta nüüd nenda hulk aega ſilmili maas olli nutnud ja Jummalat pallunud, jäi ta wimaks ommas ſurcs kurwastuſſes maggama. Iſſand koſſutas röömſa unnenäggude läbbi temma kurwa hinge. Temma näggi unnes, et ta ühhe pimmeda metſa läbbi käis; ätkiste teggi pääw ſedda pimmedat metſa walgeks; weike Agapius istus röömſaste rohho ſees lillede wahhel ja Löukoer jooksis temma jureſt hirmoga ärra. Ühhes teiſes kohhas ſeiſis Teopistus, ning näitas ſedda Löukoera mis ſurnud temma jalgo ees maas olli. — Eiſtakius ärkas ülles ja kakkas jälle nutma, ſeſt ſe rööm olli unnenäggo. Pea unnus ta jälle maggama. Nüüd näggi ta omma poegi kui täiskaſſunud nored mehhed Roma ſõapealiko rides ollewad, ning nende pead wõido kronidega chh tud, mis ülle ta issa-ſüdda wägga römus olli. Kui ta kolmat korda weel maggama jäi, näggi ta ſure römoga kuida Teopista, temma akbikaſa ta mollemad poiad taggaſi töi, ja kuida nemmad

keik nelli, ennast wägga römustasid. Agga se olli — oh kahjo! — üks — unnenäggo!

(Jääb polele.)

Jummala rigist pagganatte seas.

Pagganad *) on ka innimessed; — agga ristmatta, ilma ellawa Jummala tundmisseta, ja iggawesse ello lotusseta, önnetumad innimessed, kes omma surrematta hinge önnistusest middagi ei tea, rummalas ebba-jummala tenistusses, mets-ellajatte kombel ellawad, ühte teist tapwad ja söwad. Ja nisuggusid önnetumaid innimesse lomasi on weel ennam kui 700 millioni möda maad ilma laiali! — Et agga head ja waggad ello-kombed, liggemisse armastus ja rahho, üksi seäl siggenema hakkawad, kes Jummala sanna selgeste ja puhtaste öppetakse, — siis ei woi ka pagganattel enne teist järgi tulla, kui nemmad öiget usko on tunda sanud. Kus se on, seäl lähhäb keik

*) Kes teie seast, mo armad luggiad, pagganatteşt ennam teada tahhab, kui Sannumetoja omma kitsa rumi pärrast teile könneleda wõib, se noudko ennesele sedda weikest ramatut, mis 1845 Pernus on trükkitud, ja kelle pealkirri on: „Sannumed pagganatteşt, nende ebba-ussust ja önnetumast ellust.“

aſſi teiſeks. „Kes Kristusſe ſees on, ſe on ueks lomaks ſanud!“

Pagganattele walguſt wia, on agga ristirahwa kohhus. Sepärraſt on ka mitmes risti usko kunningrikides ja mades, aeg aialt need koggoduste liikmed, kel pagganatte hinge pimmedus halledat meelt teggi, ennaſt kokko heitnud, joudo möda mönned koppikad korjanud, misga nad nende waeste pagganattele piibli ramatuid ſadawad. Agga „uſk tulleb kulutamiſſeſt ja kulutaminne Jummala ſannaſt.“ Jummal on ſiis ka mehhi ärratanud, kes armastusſeſt Jummala ja omma liggimeſſe wasto keik mahhajätwad, ja paggana-male lähwad, neile risti usko öppetama. Neid mehhi kutſutakſe „Miſſionäriks“ ehk öige uſſu ſannume-wiaks. „Agga — küſſiwad mönned — kes neid armſaid mehhi ſödab ja kattab?“ Seeb ſe on teiſeks, mis neiſt ristirahwa armo-andideſt peab ſama: nemmad ellawad üksi ſeſt, mis ristiinnimesſed heaſt ſüddameſt annawad. Sepärraſt möttelge ſelle waeſe mehhe peäle, kes Jeruſalemmaſt Jeriko pole läks ja röövlitte kätte ſattus, ning ärge tehke mitte kui preester ja lewiit, waid kui ſe Samaria mees. —

Kes töeste tahhab ſe woib.

Üks innimenne, kes töeste armastusſe pärraſt omma häddaliſt liggimeſt tahhab aidata, wöib ka omma jalge alt liwa ſeeſt höbbedat ja

kulda wälja kaewada, ehk iggaſt asjaſt mis ta kätte wõttab, hõbbedat ja kulda tehha. — Ärra kõngutage, mo luggiad enneaego pead, waid laske ma rägin.

Inglis-maal, ſes pärrato ſure Londoni linna allewis, istus üks poiſikenne ulitſe äres maas, ja langes need 26 koppikad mis ta tänna pörranda liwa eeſt olli ſanud, teiſeſt peuſt teiſe. Temma kõrwas ſeiſis üks emma eſel norgus peaga ja lontis kõrwadega. Eesli naal ſeiſis weel üks teine poiſikenne, kes ühte kiwwikowwa ſaia tükki närris, mis kegi temmale olli annud.

Nende lähhedal olli üks ſuur, kõrge akkendega maia, kelle ſisſe ennam innimeſſi nähti minnewad, kui nende maiade ſisſe, kus agga üksi kallatakſe ja rübatakſe. Ei olnud ka ſeäl maia ükſe ees egga tagga keddagit nähhä, kes ſisſe minnejatte käeſt olleks makſo tahtnud.

Sepärraſt pistis weike eesli-aiaja omma rahha jälle pükſi taſko ja ütles: „Kui ſe middagi ei makſa, wõin minna ka ſiñna ſure maia ſisſe miñna, ja wadata, mis ſeäl ſiis on?“ „Tomas,“ ütles ta teiſe poiſi wasto, kes ſaia närris, „wata ſinna ſenni mo loma järrele kui ma jälle taggaſi tullen.“ Tomas istus ka eesli ette mahha, ja olli ſenni kaua waggoſi kunni tal omma kõwwa ſaiaga weel teggemiſt olli. Kui agga ſai lõppis, tõuſis ta ülles ja ütles eesli wasto: „Willem ütles, ſinna ei pea mitte paigaſt ärraminnema, enne kui ta jälle taggaſi tulleb!“ Siis läks ta römoga omma

teed, nago postimees kui ta ommad kirjad teise kätte on annud, ja taggasi lähhäb.

Pitka kõrwa mees ei läinud ka paigast ärra. Kui mönned innimesed, kes möda ulitse äärt käisid, temmale ka russikaga selga andsid, et ta eest ärra ei läinud, siis kannatas ta sedda ärra ning mötles wisist: Willem lööb muidogi wägga arwa aastas mo halli kue pihta. Agga ühte tüdrukut, kes tedda mahha tahtis lükkata, piggistas ta nenda seina wahhele, et ta karrides ärraläks. Kahhe kosna pühkja poisiga, kes ta kõrwust kinni hakkasid, sai ta ka warsi walwis. Ta rapputas omma pead, ja need kaks wallatumad poisi kukkusid kaugele mahha, nago kange tulega pähkled pu otsast.

Wimaks, tunni ehk kahhe pärrast, tulli Willem seält surest maiast wälja, hakkas omma eesliga minnema, ja ütles temmale miñnes: ärra panne pahhaks, et ma nenda kauaks jäin; agga ma ei wõinud enne ärratulla. Üks mees seal sures maias, kes kaugelt ülle merre olli tulnud, räkis pagganatteſt. Ta on isse omma silmaga näinud, kuida need kurjad emmad omma lapsed ma sisse matwad, ärraupputawad ehk ärrapölletawad. Suurde liñnade sees, ütles temma, nähtakse iggal pool ulitsatte äres lapsi maas ollewad, mis maiast on wälja wissatud, nago meil kassi poiad wissatakse, kedda ei tahheta kaswatada. Agga seäski, kärblasi, kirpa ja muid tühja lomasi ei tohhi need rahwas mitte surmata, et nad kurratit ei pahhanda,

kedda nad nende lomade lojat arwawad olle-wad. Jummalat ei tunne nemmad, kardawad ja palluwad kurratit.“

„Töeste,“ ütles Willem, „neil waeste pagganattel on nisamma hea pölli, nago lam-mastel olleks, kui nad hundi wasto ütleks: „olle sinna meie Jummal!“ Sedda woib igga-üks arwata, kuida temma nende seas wallitseks. Nenda teeb ka kurrat pagganatte seas. Peä-legi on tal kest ristirahwa seas tru sõbro ja abbimehhi, kes pagganattele wina wiwad, mis neile nisamma sureks önnetuseks on, nago kärblastele törw, kus nad sisse kinni jäwad ja surrewad.“

„Mis sa arwad sest — ütles ta omma eesli wasto — kurratit ei pea ommite pagganattega tehha laskma, mis temma tahhab? Meie peame temma wasto taplema ja neid waesid temma hammaste wahhelt wälja kiskuma. Ma läh-häks ka isse hea melega temma wasto taplema, agga ma ei woi emma juresi ärraminna, sest temmal ei olle ennam teist aitajat.“

Nenda könneldes olli Willem omma lomaga koddo sanud. Tallitses essite loma ärra, siis läks ta tuppa ja lugges omma rahha-tükkid järgemöda emma ette laua peäle.

Rahha luggedes ütles ta mitto korda em-ma wasto: „Emma, kas meie anname ka mid-dagi waeste pagganatte heaks? — Emma, mis sa arwad, kui meie pagganatte jäuks ka nat-

tuke kõrwale panneks? — Emma, kas meie siis suggugi ei woi pagganattele head tehha?« —

Emma köngutas eest otsa peaga ja ütles pärrast: »Armas Willem, mis wõime meie waesed innimesed neile head tehha? Minna ollen üks nõrk naesterahwas, ja sinna alles laps. Siin on need 26 koppikad höb. laua peäl. 12 anname leiwa eest, 6 kop. liwa augo renti, 2 kop. pude eest, arwa siis isse ärra mis seält weel ülle jääb riete, leiwa, kõrwase ja eesli põhho eest anda, ehk mis meie weel pagganattele peame andma?«

Emma wõttis rahha laua peält ja panni kappi. Willem agga heitis omma maggamisse kotti peäle kummuli mahha ja mõtles hulk aega järrele.

Mis sest järrele-mõtlemisest sai, sate warsi kuulda. Teisel päwal tõusis Willem üks tund warremalt ülles kui enne, panni omma eeslili rohto sõime, ja ütles: »kule wanna seltsimees, tännasest päwast peame meie igga pääw kaks-kord linnas käima; ükskord meie emma jäuks ja teine kord waeste pagganatte jäuks. Nüüd sa ei pea ka mitte ennam nenda pitkalt käima, nago monni paks proua kirriko lähhäb, waid pead rutto omma jalgo tõstma, et meie eddasi same. Minna isse ei tahha ka kuskil ennam aega wita, kui tarwis on.«

Willem piddas ka sanna. Muido kulas ja watas temma parrema ja pahhema pole, ja kui ta omma liwa olli rutto ärramünud,

käis ta tühjalt möda ulitsat ja witis omma aega; nüüd agga läks ta keikist möda, ja ni rutto nago ta olleks ülle külla orraste käinud. Kui ta teist wori jälle liwaga tulli, ja liwa ennam paljo ei küsitud, siis hüdis ta sure heälega ulitsa peäl: „Ostke liwa! ostke liwa, se rahha saab waeste pagganattele!“ Nenda osteti temma liiw ikka jälle ärra, ja mönni andis weel ennam kui ta küsis; ja kui kegi tahtis pagganatteſt kuulda, siis olli Willem warsi walmis sedda könnelema, mis ta seält sureſt maiast tulles, omma „Hallile“ — se olli temma eesli nimme — olli könnelenud.

Kaks näddalid käis Willem nenda kaks kord päwas liwaga liñnas, ja ei pannud ommas pagganatte murres tähhelegi, et Halli selja rood pääw päwalt ennam wälja tulli nago püstand aed ja silmad auko wausid nago keldri aknad. Wimaks ei arwand ta sedda ennam korda minnewad. „Ärra karda,“ ütles ta Halli wasto, se ei lähhä kaua korda. Kaks kord päwas liñna, ja mitte ennam süa kui enne, kes selle wasto jõuab piddada! Tännaseſt päwast käime teine pääw ükskord ja teine pääw kaks korda, ja süa tahhan ma sulle nenda anda, et sul peab järgeste joulud ollema.“ —

Ehk nüüd Willem kül mönni kord kahhe ja kolme päwa takka kaks kord wõis liwa wia, siiski olli temma aastas üht' kauniſt kottikeſt rublasid ja koppikid korjanud. Selle kottiga läks ta üks pääw sinna sure maia jure, ja

ootas ſenni kaua ukſe jures, kui ſe pitka musta kuega mees tulli, kes ſeäl maias pagganatteſt räkis, ſeſt ſe olli üks Missionär, kes paggana-maalt olli tulnud. Kui ſe mees tulli, wöttis Willem teiſe käega omma mütſi peaſt, ja teiſe käega ſirrutas ta omma rahha kotti Misſionäri pole ning ütles: „Meie tahhaks ka nattuke waeste pagganatte heaks anda.“

Et ſe Misſionär mitte ei teadnud kes ſe teine piddi ollema, kelleſt Willem räkis, küſſis ta ſõbralikkult: „Mo armas laps, kes need on, kes ſedda rahha andwad, et ma nende hea in-nimeste nimmad ülleskirjotan?“

„Need andjad on,“ ſwastas Willem, „minno Halli, kes mo ſelja tagga tühja kottitega ſeiſab, ja minna, Willem Proun.“ Nüüd räkis temma ka, kuida nemmad Halliga kokko ſedda rahha ollid korjanud, kunni ſe kottikenne olli täis ſanud, mis jubba ennemalt olleks ſündi-nud, kui Willem mitte omma haige emma roh-tode tarwis ka ſeält ei olleks piddand wötma.

Se musta kuega mees tännas Willemit Jummala nimmel, ning andis temmale ühhe ramato, kus ſees paljo ennam pagganatteſt luggeda olli, kui ta ſeäl ſures maiad olli kuul-nud. Ühhes Misſioni palwe tundis töstis Mis-ſionär ſelle rahha kottikeſſe körgeſſe ja näi-tas keige koggoduſſele, mis ſe nöddet poiſi-kenne Jeſanda abbiga olli korjanud. Ning ſeält on ka Sannumetoja ſedda kuulnud ja teile könnelenud. Mitto, kes ſedda kuulſid,

löid omma wasto rindo ja ütlesid: „Sesinnane on ennam Jummala laekasse pannud kui palio muid; sest mitto pannewad sest, mis neil ülle-arro on, temma agga on heamelega ommast waesussest pannud!“

Pühha kirja wägge.

Se keige surem Missionär ehk õige ussu sannume wia on piibliramat. Mitto ja mitto kord on se sündinud, et pagganad, kes omma kele trükkitud kirja luggeda moistsid, ükst piibliluggemisse läbbi on walgustud sanud ja pattust pöörnud. — Üks usklik kaupmees Hommiko-Indiamaal, Kalkutta linnas, kes igga ühhe India mehhele, kes sedda himmustas, piibli ramatut kinkis, kirjotab nenda:

„Kauplemisse pärrast tullewad minno jure iggapääw wägga paljo innimessi; agga et minno körwas järgeste üks pibel toli peäl seisab, siis wöttawad sedda mitto kätte ja loewad. Kui sedda teised pagganad näewad, hakkawad nemmad tedda hirmus söimama. „Ärmad wennad, wastawad need luggiad ennamiste ikka, nenda söimasin minna pari ku ehk nädali eest ka, nüüd agga on mo silmad lahti peäsnud. Nad loewad nüüd Jesusse imme-teggudest, temma kannatamisest ja surmast, ja mitto, kes enne söimasid, hakkawad sedda

kuuldes nutma, ja palluwad silmaweega et ma neile ka üht' piibli ramatut pean andma, Nenda jaggan minna paljo piiblid aastas ärra.

Üks Muhamedi usulinne, kel ma mönne aia eest üht' Persia kele piiblit ollin annud, tulli üks pääw minno jure, ja ütles: Kuulge, keik innimesed peawad surrema, kes neid ramatid loewad, mis Teie annate «! Miks nenda, mo sõbber? küsisin minna. — Temma wastas: «Need ramatud aiawad rahwa pea ümberkäima, süddant wärrisima, ja kui nad töt ei tahha räkida, peawad nemmad surrema.«

«Teine kord tulli üks Prama-preester minno jure ja ütles: «Mis ramato ollete Teie mulle annud? mis seäl sees on? Minna loen seält seest, kui ma üksi ollen, ja — ärge pange naeruks — ta aiab mind nutma, ja kui ma nuttan, tikkub mull' jälle römo pärrast naer peäle. Oh, sedda ramatut pean ma wägga kalliks, agga ma ei tea mitte miks ta mind nutma aiab, ja jälle röömsaks teeb.« —

«Paljo, kes piiblid ollid sanud, tullid laupääw sure römoga kokko. «Miks teie tänna nenda röömsad ollete?« küsisin minna. «Homme on pühhapääw, homme wõime keik se päwa luggeda!« «Mis tahhate teie siis luggeda?« küsisin minna; «Testamenti, Testamenti,« wastasid keik, «sedda mis Teie isse meile ollete annud. Meie ei moista kül weel mitte keik, mis meie loeme, agga kui meie holega ikka peäle loeme, kül meie pärrast ka

mõistame. — Meie loeks piiblit ööd ja päwad.“ —

Üks teine Prama-preester tulli minno jure, ja kaiwas: „Kas Teie ollete ühhe meie kohtomoistjale üht' ramatut annud? Temma ei sõ egga jo ennam, istub järgest maas, loeb ja nuttab.“ „Kus ta on?“ küsisin minna, „et ma tedda woin watama minna.“ Preester wastas: „Teid ei lasta wist temma jure; sest temma suggulased on hirmus wihhased Teie peäle, et Teie temmale sedda ramatut ollete annud.“

Üks kolmas preester tulli üks pääw pool ehmatand minno jure: „Mis ma nüüd pean teggema!“ kisendas temma, „se ramat, mis minno poeg Teie käest on sanud, on tedda hulluks teinud!“ „Mis temmal siis wigga on?“ „Temma on hulluks läinud!“ kisendas ta teist korda. „Temma teotab meie pühha hindo usko; — ütleb omma issa taewas ollewad; — nimmetab ka neid keige waesemaid innimessi omma öeks ja wennaks; — — — kui hulluks ta weel peab minnema?“ — Minna ei woinud selle pahhase issale muud middagi üttelda, kui: „minne ja sa sinna isi nisamma hulluks kui so poeg on, siis sate mollemad önsaks.“ —

Louna-Ahwrikamaalt kirjotab üks missionär pühha kirja wäest nenda: „Minna tullin ühhe seltsimehhega hilja aego ühte pag-

gana küllasse. Meie ollime keik selle ö ja terwe päwa käinud, ning ollime nüüd wägga wässind ja sömata. Mis piddime nüüd muud teggema, kui sedda mis mitto näljast tewad, se on, meie tombasime ommad wööd hästi köwwaste kiñni ja kannatasime nälga. Ükski innimesse loom ei tulnud meie silma ette. Wimaks tulli üks innimenne ja meie palluſime nattuke wet, agga sedda ei antud meile mitte. Meie palluſime pima — siis said need innimesſed koggoni wihhaseks. Kui meie nüüd nenda teine teisega maas istusime ja mitte ei teadnud, mis meie piddime teggema, näggime meie ühte naesterahwast tullewad, kes üht' pimakrusi kandis. Temma tulli meie jure, panni krusi meie ette mahha ja jookſis taggasi meile wet toma. Wet tues töi ta meile ka kuiwatud lihha. Sepeäle istus ta meie ette mahha ja hakkas sedda lihha katki leikama. Meie küsſiſime mis ta nimme on, ehk kas tal suggulasi on, kellele meie enne olleme head teinud, et temma meile nenda lahkeste süa ja jua annab? Keige meie küsſimiste peäle ei wastanud temma sannagi. Ning kui meie nenda mitmil korral ollime küsſinud, wastas temma wimaks; „Minna tean kelle teenrid teie ollete, ja armastan sedda, kes on üttelnud: „„kes ühte nende wähhämatte seast külma wee peekrega jodab, sedda ei tahha minna mitte tassumatta jätta.““ Et se meie süddamed römustas, woib iggaüks isse arwata. Kui meie nüüd ennam järrele kulasime, siis saime teada,

et ſe waene naesterahwas ſe üksine Kristusse armastaja keige selle sure külla kohta olli. Temma nuttis römo pärrast kui üks laps, et ta Kristusse teenrid nähha sai. Ma palusin tedda meile könneleda, kuida temma Jssandat olli tunda sanud, ja kuida temma kest pimmeda pagganatte hulkas omma usko saab kinni peetud? Römoga tömbas temma ommast poest ühhe ramato wälja ja ütles: „Se on se hallikas kust ma wöttan, se on se öllı misga minna omma lampi Jssanda armoga pöllemas hoian.“ Ja se ramat olli üks — — Uus Testament.

Mönne aasta eest leiti üllemal nimmetud Kalkutta linna liggidal üks selts pagganid, kes omma ebba jummalatte koiod ollid ärrawiskanud ja Prama-preestrid mitte jummalikkul kombel ei tahtnud auustada. Nende seas ellas üks nende omma suggu mees, kes nende öppetaja olli. Ellades ei olnud weel risti usso öppetajad nende jures käinud. Nende ust ja ellokombed ollid siiski pea nisamma kui ristirahwa jures. Missionärid tahtsid hea melega teada, kust neil se issemodi ust olli hakkanud? Need rahwas näitsid agga neile üht' wägga ärrakullunud ja wanna ramatud, mis ühhe wask kasti sees wägga kalliste hoiti, ning kelle seest nende öppetaja neile ettelugges. Nemmad isse ei teadnud mitte üttelda, kust ja millal nende wannemad sedda ramatut ollid sanud, sepärrast

piddaſid nemmad tedda ramatuks mis Jummal iſſe taewaſt olli annud. Ja ſe ramat olli üks — Uus Testament.

Monne aasta eeſt läks üks misſionär ühheſt paggana küllaſt läbbi, ning jättis ühhe ramato melega ühte maiasſe mahha, kus ta ſees käis, et ſedda kes tahhab, luggeda woib. Mis ſündis: Rahwas hakkaſid ſedda ramatut luggema, ja monne aia pärraſt heitſid kahhekſa hinge ſealt küllaſt risti usko. Üks wanna mees nende ſeaſt, kedda pagganad temma paljo ohwerdamisſe ja palwette pärraſt ommal kombel ni pühhaks piddaſid, et üks Hindo usko kaupmees temmale paljo palka pakkus kui ta agga temma jure ellama jääks, — wöttis omma ebbajummalat, raius neid katki, ja keetis enneſele leent. Paljo teiſi ſaid ning ſawad weel nende hingede läbbi öige te peäle juhhatud, mis ſeſt mahha jäetud ramatuſt tulli. Ja ſe olli üks — Uus Testament. —

Pagganatte hirm risti usſo eeſt.

Mitmes kohhas on jubba pagganad ſures murres, et risti uſk nende ebbausko wimaks koggoni ärrawöidab. Kuulge kuida Hommiko-Indiamaal pagganad könnelewad:

„Meie kardame üht' misſionäri temma ramatutte ja libbeda ſannadega paljo ennam

kui usſi. Usſi nõälaminne on kül wallus; agga hea rohho ja nõia-ſannadega woib ſedda jälle parrandada. Agga mis tahhame nende wasto tehha, kes meie wanna pühha Hindo usko kui ärra närtſitawad.

„Tiger on üks kurri loom; agga ſiiski wõib tedda ärrawõita, ja ärraaiada. Agga meie ſuur Jummal Prama, isſegi ei jouaks neid kurje lomaſid nende pahha õppetusſega ennam ärraaiada.

„Moõk on üks wägga terraw rüſt, misga paljo pahha woib tehha; agga misſionäride ſannad on weel terrawamad. Kus ſüddamesſe nad ükskord kukkuwad, ſeält ei kissu neid ennam kegi wälja. Nende ſannad on, nago kurri tõbbi, mis ſallaja rahwa ſüddames närrib ja mitto nutma aiab.

„Haigus on pahha ning innimesſe waenlane; ſiiski tõbbe wasto wõib abbi ſada. On agga misſionäride ramatud ehk ſannad üht' ſüddant hawanud, ſiis on ta hukkas; ſeſt tõbbeſt ei peäſe ennam kegi, enne kui ta meie Hindo usko mahha jättab ning nende wõrko langeb.

„Surm on meile hirmus; ſeſt üksi ſurma peäle mõtteldes tahhab jubba hing ihhuſt ärra minna. Siiski niſamma tõeste kui meie ſündinud olleme, peame ka ſurrema. Surm ei te kellegile häbbi; agga kahjo! kahjo! kui kellegi mehhe poeg risti usko heidab, teeb temma keige omma ſuggule hirmuſt ja ello aegſet häbbi!

Sepärraſt kardame meie miſſionäriſid paljo ennam kui keik neid nimmitud waenlaſi.“

Meie ristirahwas agga ohkame: Iſſand anna et keik pimmedusſe ahhelad wöikſid katki miñna ja keik mailm omma tössiſt Önnisteggiat tunda ſada!

Waene Negri-orri.

Need waeſed Negri orjad tewad omma kindla usſuga mitme tuima ristiinnimesſele häbbi.

Enne kui Inglisma wallitſus Ohto-Indiamaal keik Negri orjad priiks laskis, olli ſeäl üks rüggement ſoldatid korteris. Üks ſoldat, kes Iſſandat tundis, ütles kord ühhe Negri orja wasto, nimmega Ned: „kas ſa tahhad luggema öppida, minna tahhan ſind öppetada?“

„Oh, kül minna hea melega öppiks, peaks ſa mind öppetama! Tännini ei wötnud kegi ſedda waewa.“

Soldat. „Agga Ned, minna öppetan ſind luggema, ſiiski mitte muido, kui ſa mulle lubbad .....

Ned. „Oh, minna wägga öppiks, mis ma pean lubbama?“

Soldat. Sedda ſa pead lubbama, Ned: kui minna ſind luggema öppetan, ſiis pead ſinna üht' teiſt Negri orja jälle öppetama.“

Hea melega! hea melega! wastas Ned. Ned hakkas nüüd öppima, ja kui tal tähhed jubba käes ollid, küssis ta warsi ühhe teise käest: „Neger, kas sa tahhad luggema öppida?“ ja kes tahtis, sedda ta kohhe öppetas.

„Agga, ütles Ned, minna öppetan sind se pärrast et sa teisi jälle pead öppetama.

Sel kombel öppisid nüüd keik: iggaüks, kes luggeda möistis, öppetas jälle teist, kunni suur hulk nende seast luggeda möistsid, ja üllewatajad jubba kartma hakkasid, et nad wägga targaks lähwad ja arro sawad, et nendega üllekohhut tehhakse. Kui nad kuulda said, et Ned olli essite peäle hakkanud, peksid nemmad temma selja werriseks, ja pannid siis Negri plastrit, se on, sinnepit, pippart ja ädikast nende hawade peäle, mis hirmus wallutas.

Kui agga Nedi hawad wähhä ollid parranenud, hakkas ta ueste jälle teisi öppetama. Üllewatajad said sedda kuulda ja peksid tedda weel hirmsaminne kui enne. Siiski häddaste ollid temma wermed pissut parranenud, kui ta jälle peäle hakkas. Üllewatajad ei teadnud ennam, mis nad temmaga piddid teggema? Nemmad wötsid nouks tedda teise kohta sata, et nad temmast lahti saaks. Se olli temmale önneks. Seäl kust nad tedda ärrasaatsid, möistsid jubba keik Negrid luggeda; agga seäl kohho nad tedda saatsid, ei möistnud weel üks ainus. Ned hakkas nüüd jälle ueste peäle, ja öppetas teisi truiste luggema. Ta kirjutas ka

omma endiſe ſõbradele ühhe kirja taggaſi. Agga et tal tinti ja ſulge ei olnud, põlletas temma orgi otſad tulles mustaks ja kirjotas nendega omma ramato tähtide järrele nenda:

„Wanna Ned tahhab wägga teada, kuida Negride käſſi käib, ja kuida luggemisſega lähhäb? Õppige agga tubliste, ja ärge pange Negri plaastrit mikski. Ned kirjotab ſedda.“

Kui nüüd wimaks Inglis-ma wallitſus keik ostetud Negri orjad mis Õhto-Indiamaal ollid, priiks laskis, ſiis kinkis Inglisma piiblikoggodus igga Negri orjale kes luggeda moistis, ühhe piibli, ja leiti pärraſt et 600 piiblit tarwis olli — ſeſt nenda paljo ollid ſe läbbi, et waene Ned kannatas ja õppetas, pühha kirja tundma ſanud!

Pagganatte hirmus waimo pimmedus.

Auſtralia-maalt, ſureſt louna merreſt, Witſi-ſaarde peält kirjotab üks missionär: „Hallastage waeſe Auſtralia-ma rahwa peäle! Palluge nende eeſt! Saatke neile õppetajaid! Remmad on weel hirmſa pimmedusſe ſees! — Kui meie ſia male tullime, olli ſe juſt üks pühhapääw, ning keik mehhed tullid ühhe teiſe ſare peält ſõaſt taggaſi. Kui nende padid kalda liggidale jõudſid, hakkas rahwas mis kalda peäl otas, ſeggama: monned nutma, teiſed wan-

duma, — ſeſt nemmad näggid walget rättikut masti külges rippuwad, mis ikka ſedda tähhendab, et nende poolt mönned lahhingis on langenud.

Kui nad nüüd mäele tullid, läkſime meie ka neid üllemid terretama. — Agga mis hirmus aſſi! Warſi ſaime kuulda, et üks neiſt, kes olli langenud, naeſe mees olli ja et temma naene ka piddi ärrahukkatud ſama. Meie töttaſime ſiñna maiaſſe kus ſe naene ellas. Agga minno Jummal, mis näggime meie ſeäl! Se waene innimenne olli jubba ölliga ſalwitud, peſtud ja linnaſſe ride ſiſſe mäſſitud; istus ühhe laiali lautud linna peäl, ning andis omma ſuggulaſtele, ſõbradele ning ka omma kahhe lapſele, kes ta körwas istuſid, wimaſt korda ſuud. Lapſi ja wanna innimeſſi olli pärrato hulk kokko tulnud ſedda „auſat ſurma“*) watama. Minno eſſimenne tö olli, et ma nende jölleda innimeſtele warſi hakkaſin ütlema, kui hirmſat patto ja kurja tööd nemmad teggema hakkawad; kui rummal nende ebbauſk, kes neid ni jällestuſſe wäärt tööd käſſib tehha, ja kui halle ſe on, et nemmad ſelle emma ilma asjata ärratappawad ja need kaks wäetimad lapſokeſt mahha jätwad. Seäl jures kulutaſin minna neile ka, kuida Jummal keiki

*) Leſſeks jäda, on nende meleſt hädi; agga pärraſt mehhe ſurma ärratappetud ſada, nimmetawad nemmad „auſaks ſurmaks.“ — !

innimessi tahhab önsaks tehha, ja kuida temma mailma nenda armastanud, et ta omma ainosündinud poia on surma sisse ärraannud, et mailm piddi önsaks sama. Jssand walgustas ühhe naese meelt, kes nende seast olli, et ta ütles: „se on kül rummal mis meie tehha tahhame, sest ello on armas ja surm kibbe. Jägo se naene ellame.“ — Agga surem hulk sai hirmsaste wihhaseks, et meie neid ollime ekstanud. Se olli kül nähha: nende suggulaste ja mitme teiste silmad ollid märjad; agga nende paggana pimmedus arwas ommite sedda naese tapmist üht' pühha tööd ollewat, mis piddi tehtud sama.

Ma pöörsin ennast nüüd selle naese pole, ning maenitsesin tedda, omma ello mitte nenda ilma asjata ärrawiskada, meie palwed kuulda ja omma nutja laste peäle hallastada. — Kaua aega ei wastand temma middagi. Wimaks kissendas ta sure wihhaga: „mikspärrast pean ma weel ellama kui mo mees surnud on? Kes peab tedda teises ilmas tenima? Mis kasso mul minno ellust ennam on? Mitte! Mitte! minna ei jä mitte ellama!“ Mul tulli selle räkimatta rummalusse pärrast wäggise wessi silma; agga temma tahtis surra ja ei mitte ellada.

Senni kaua seisid teised waggosi, ning se olli nähha, et nad middagi ootsid. Nattukesse aia pärrast astusid kaks meest tuppa, kes naese liggemissed suggulased ollid, ning pea moistsime meie ärra, et nemmad need tapjad

ollid. Ma püüdſin nendega räkida, agga nemmad ſeiſid wait nago tummad. Kui nad nüüd näggid, et meie mitte ärra ei läinud ja neid nende mörtſuka töös weel ennam olleks woinud ekſitada, hakkaſid rahwas üks teiſe järrele tuaſt wälja minnema, ja meie ollime jubba röömſad, et need innimesſe näggo mets ellajad meid ollid häbbenud. Agga meie rööm ei olnud kuige pitk. Seſt häddaste ollid keik teiſed wälja läinud, kui need kaks meeſt üht' kokko kerutud rättikut ſelle naeſe ümber kaela wiskaſid, temma kätte kinni hakkaſid ja temmaga teiſe maiasſe jookſid, kus ſe rahwas keik jälle kous olli. Meie eeſt hoiti ukſed kinni, ja meie piddime nüüd ſüddame walloga ühheſt akna auguſt näggema, kuida need kaks meeſt rättiko ümber naeſe kaela pannid, ja teine teiſe otſaſt ſenni kaua tombaſid kunni ta waaks jäi! — Niſuggune olli nende »auwäärt ſurm!«

Üks keſkiggalinne mees olli monni aeg haige olnud, ja wägga otſa löpnud. Teiſed arwaſid et ta mitte ennam ellama ei jä. Temma isſe arwas ka ſedda ſamma, ning tahtis, et tedda piddi mahha maetama. Üks Inglisma mees, kes ſel korral ſeäl ſare peäl olli, tahtis hea melega nähha, kuida Auſtralia-ma rahwas ommad ſurnud mattawad, ning läks ka haua iure watama. Agga kuida ehmatas temma ärra, kui ta näggi, et ſe mees, kedda

piddi maetama, isse haua äres istus, ja peält watas, kui temma hauda kaewati! — Kül se Inglis-ma mees pallus ja nomis tedda, et ta mitte ommas ebba-uskus ni jölle ei piddand ollema ja ellawalt ma sisse minnema. Agga se ei aitnud middagi. „Minna ollen kül jubba maas seisnud," wastas temma, „nüüd ma tahhan ärrasurra, ja need head söbrad tewad minnule üsna muido haua walmis ja pannewad mulda peäle." Kui haud walmis olli, küsis ta weel wet jua. Pärrast sedda kui ta jonud olli, ütles ta omma suggulaste ja söbrade wasto: „Minna lähhän ees, olge teie waprad söas!" Selle peäle tahtis ta weel jua; üks wanna mees, kel jubba aeg iggawaks läks, wastas wihhaga: „mis sa nüüd ennam jomaga aega widad? sinna pead jo praego hauda minnema? jännus ehk jännuto, se on sulle üks keik." Nüüd mässisid nemmad tedda temma hilpude sisse ja pannid hauda. Se haud olli agga kitsas sanud; siiski nemmad ei holinud sest middagi: astusid temma peäle nink tampisid jalgega kiüni. Laske olla! laske olla! jätke mind ellama! Kas teil suggugi armastust ei olle minno wasto?" — kisendas se waene loom hauast wälja. Nemmad irwitasid tedda peälege: „Eks meie ei te, mis sa isse tahtsid?" ütlesid nemmad, ning tampisid agga jalgega peäle. Se waene innimenne neas ja wandus nüüd haudas et nad temma peäl ni armotumal kombel tallasid, senni kui ta heäl mulla al ikka

aeg aialt wähhämaks jäi ja wimaks koggoni ärrakaddus. — Oh löpmatta pimmedus!

Louna-Ahwrikamaal jäi üks üllem äkkiste haigeks. Nende waeste Morameeste arwates on agga iggaüks kes haigeks jäeb, teiseſt ärratehtud. Nüüd lasti warſi üks noid tulla, kes piddi ütlema, kus ſe kurjateggia on, kes ſedda üllemat olli ärrateinud? Se ſadan teggi omma noia tempuſid ja tunnistas warſi ühhe innimesſe peäle, kes haige üllema tru ſõbber olli. Ilma aiawiitmisſeta woeti ſe waene innimenne kinni ja moisteti temma peäle kohhut: temma piddi ſedda üllemat terweks teggema ja üllestunnistama, kuida ta tedda olli ärrateinud; ehk ſenni pinatud ſama kui ta üllestunnistab. Et ta tedda terweks tehha ei wõinud, ja enneſe peäle ſüdi ei teadnud tunnistada, piddi ta pinatud ſama. Önneks peäſis ta ſallaja wahhemeeste käeſt ärrapaggema ning jäi nenda ellusſe.

Se noid tunnistas warſi ühhe teiſe peäle, kedda ta ütles ſelle essimesſe nou-miehhe ollewad. Waene loom woeti kinni ja ſe kord waatſid wahhemehhed wägga ette, et ta jälle joosma ei peäſe. Tedda widi nüüd kohto ette, ning kästi üllestunnistada, kuida nemmad ſedda üllemat ollid ärrateinud? Mis piddi ta tunnistama, kui ta hing kellegiſt ei teadnud? — Nüüd wõtſid nad tedda üsna allasti, pannid

tedda ſellili mahha ja ſidduſid käed, jallad ja juukſed ma külge kinni; pekſid tedda eſſite hirmſaste ja pannid ſiis pallawaks tehtud kiwwa temma külje äre, mis läbbi ta mollemalt poolt ärraküpſetud ſai. Peäle ſedda toid nad weel ſuri ſippelgaid ja puiſtaſid temma peäle, kes ta ſuud ja ſilmad werriſeks närriſid. — Wimaks kiskuſid nemmad temma körri loua alt wälja, kus ta ſure walloga ärraſurri. — Issand hallasta nende pimmedusſe peäle!

Aſiamaal, Hina rikis, kutlas üks Miſſionär järrele, kuida nemmad ommad lapſed ſeäl maal kaswatawad?

Üks waene mees wastas: „minnul on kolm tüttart olnud, kaks ollen ma ärratapnud, üks ellab alles; mis nendega nenda paljo teen? Üks teine mees ütles: „Ühhe tütre tapſin minna minnewa aasta, ja teiſe ülle minnewa aasta; ſeſt keik toit on wägga kallis, ennam kui need kolm wannewad, mis alles ellawad, ei joua minna mitte toita.“ — Kolmas mees wastas: „Rahwas on wägga paks, ja toit kallis, meie nurkas hukkatakſe ikka ennam tüttarlapſi ärra kui neid üllespaswatakſe; ma issе olle ka kaks ärratapnud, ja ühte tahhan kaswatada.“ — Teine kord tunnistas üks mees ja tõstis üht' piſſokeſt lapſokeſt ommas käes ülles: „Wiis niſugguſt nörka taime ollen ma ärrahukkanud, ja kaks järrele jätnud.“ Ja kui ta näggi et Miſſionäril wessi

silma tulli, ütles temma: „Agga ma ei olle mitte enne teadnud, et se kurri tö ja pat on! Nüüd ma ei te sedda mitte ennam.“ — Üks naesterahwas tunnistas: „Minna ollin waene innimenne, mo kaks last ollid mul kül ka armsad; agga ma ei joudnud neid toita: hukkasin se-pärrast mollemad ärra ja läksin ammeks.“ — Nenda sawad mitto ja mitto tuhhat lapsokest aastas hukkatud! Luggeja! kui sul ristiinnimesse werri süddames on, mis sa arwad sest?!

Üks hommiko warra tulli Louna-Ahwrikamaal üks Neger Missionäri maiasse ja küssis: „kas Teilt on üks kass ärrajoosnud, meie kuulsime näugumist metsas?“ „Ei olle meilt middagi ärrajoosnud,“ wastas Missionär, „kuddas nenda?“ Nattukesse aia pärrast tulli teine ja kolmas ja neljas — ja keik küssisid seddasamma. Se assi ei näitnud mitte öige ollewad. Missionär wöttis nouks isse sedda heält kulama minna. Temma abbikasa tahtis ka liggi minna. Kui nad metsa sawad, on ka nenda kui üks häddalinne kassi näuguminne kuulda, agga nemmad ei sa mitte arro, kus külges se on? Wimaks panneb Missionär omma pea mahha ja kulab, ning saab arro, et se heäl ma seest tulleb. Ta krabib nüüd käppoga liwa peält ärra, kust alt üks suur paas wälja tulleb, ja seäl al on — — mitte kassi poeg, waid üks innimesse laps!

kedda peälegi ta emma isse siñna olli matnud! Issand olli sedda waest last kui immeteo lähbi ellus hoidnud, et tedda piddi leitama, kus ta nüüd Missionäri maias Jummala sanna tundmisses ülles kaswatakse.

Ühhe India-ma Würsti proua sai järgemöda 5 tüttart. Kurja issa kässo peäle, kes poega otas, said keik tüttarlapsokessed warsi pärrast sündimist paggana wisi järrele, ärratappetud. Kui temma proua kuet korda olli mahha samas, piddas ta üht' nou, kuida ta omma lapsokest, kui se jälle tüttar piddi ollema, issa eest piddi warjule sama. Se kues laps sündis, olli jälle tüttar, ning issa andis nisamma käsko, tedda warsi ärratappa. Ilma temma teadmatta agga jäeti se laps ellama, ja kaswatadi teises kohhas ülles. Issa egga emma ei sanud sedda last nähha. Emma surri pea pärrast sedda ärra, ning se laps jäi mahha. Lapsokenne kaswis ülles, olli wägga kenna tüttarlaps, ja sai jubba ühheteistkümne aastaseks, ilma et issa temmast middagi olleks teadnud. Nüüd mötlesid need kaswatajad suggulasssed, et nad tedda issale woisid nähha wia; sest se lapsokenne olli wägga emma näggo, ja sedda emma olli se Würst wägga armastanud. Ka lootsid nemmad, et selle lapse kenna näggo piddi temma issa süddant ligotama. — Se tüttarlaps wiakse temma ette, — römo pärrast wärrisedes hakkab

ta omma issa jalge ümber kinni, ning hüab: „minno armas issa!“ — Mis teeb agga issa? — — Temma hakkab teise käega selle lapse karwust kinni, tombab teisega moõga tuppest wälja, ning lööb ühhe ainsa hobiga omma tütre pea otsast ärra!!! —

Kas ta sedda kül olleks teinud, kui ta waene loom ellawat Jummalat ja temma armo tahtmist, innimessi önsaks tehha, olleks tunnud? — Mis on nüüd se rohhi, mis nende metsellajaks sanud innimeste hinge hädda parrandab? Wastus: Ukst selge Ewangelium! —

Armo-õppetusse woit kurja südame üle.

Kui kurri se innimesse südda olleks, Ewangelium mis pühha Waimo wäes kulutud saab, teeb tedda wimaks ikka pehmeks. Sedda nähtakse ka pagganatte jures.

Hilja aego kulis üks Misfionär Ahwrikamaal Passuto rahwa seas, mis muido üks öäl ja pimme rahwas on, kaks meest nenda könnelewad: „Minnul olli enne sest hea meel, kui ma hästi paljo wõisin kurja tehha. Wargussest, tapmisest, risumisest ja riidlemisest olli mul suur rööm. Pärrast sedda agga, kui „massa*)

*) Massa on Negri keles õppetaja ehk Misfionär.

ſannad minno ſüddamesſe läkſid, on minno ſüdda wägga kurb, kui ma teiſi ſedda näen teggewad ja ſeſt kulen räkiwad.“ — „Minna ei wöi mitto kord öſe mitte römo pärraſt maggada, waid touſen ülles ja loen omma armaſt ramatut, wastas teine. Ma ſowiks, et mb maiakenne meie palwe koia ſeina äres olleks, et ma ni paljo nende teggusid ei näeks ja nende könneſid ei kuleks, kes meie armaſt Önnisteggiat weel mitte ei armasta.“ — Ja ommite ollid need kaks, kes nenda teine teiſega könneleſid, pari aasta eeſt weel kui metsellajad. —

Ühhe India-ma mehhel olli üks ainus poeg, agga mitto ebbajummalad maias. Ta öppetas omma poega neid kummardama ja auustama, neile ohwerdama ja neid armſaste ja kalliste piddama. Agga et tal üks ainus poeg olli, ja rikkuſt kül, ſiis tahtis temma omma poega ka hästi laska öppetada ning ſatis tedda ühhe Misſionäri jure koli. Issa kandis temma pärraſt ſuurt hoolt, et temma kallis ebbauſk mitte ei piddand risti usſo öppetuſeſt rikkutud ſama. Issa laskis igga öhto ja hommiko ſedda lapſokeſt omma ebbajummalatte ees kummardada, ja maenitſes tedda Misſionäri usſo öppetuſt mitte tähhele panna, waid kirjotama, rehhendama, ja muid asjo öppima. — Agga risti usſo öppetus on Jummalaſt, ſepärraſt on temmal ka jummalik wäggi. Monni aeg olli ſe poiſikenne ſedda kuulnud, kui jubba temma

hakkas arro sama, et nende ebbajummalad wist middagi ei wõi tehha, agga ta ei julgenud omma issale sedda mitte räkida; sest temma issa olli ikka üttelnud, et need jummalad iggaühte hirmsaste nuhtlewad, kes neid julgub mahhajätta. Siiski igga päwaga olli se laps Ewangeliumi selget pima Missioni maias sanud, mis temma süddant surnud kuiode poolt ellawa Jummala pole tombas. Üks kord läksid temma wannemad kotto ärra, jätsid tedda üksi kodda hoidma ja käskisid isseärranis holega jummalatte järrele wadata. — Kui se laps nüüd üksi olli, mõtles temma: „se on imme kül: Missionär ütleb, et Jummal meid keiki igga pääw hoiab ja kaitseb, ja minno wannemad käsiwad mind jummalatte järrele wadata..... Nemmad olleks piddan'd jummalaid minno järrel käskma wadata. Mis Jummalad need on; kus nad eile istusid, seäl istuwad nemmad tänna ka... Ma ei olle neid ilmas ennast muido näinud ligotawad, kui issa neid ei tõsta....“ Ta mõtles nüüd tük aega järrele. Äkkiste tousis temma ülles, ja ütles: „Nüüd ma tean, mis ma teen: minna tahhan warsi katsuda, kas nad woiwad isse ennast peästa woi mitte.“ Se peäle teggi temma tuld ülles, wõttis ühhe Jummala kuio ja ütles: „Kui sa Jummal olled, siis peästa nüüd isseennast, ehk ärra hakkago tulli sinno peäle, siis ma tahhan omma ello aeg

ſinno truiks kummardajaks jäda!“ Rende ſannadega wiskas temma ſe ebbajummala kuio tulleſſe. Agga kuida panni temma immeks, kui ta jummalad näggi niſamma tuhhaks pölle-wad, kui keik muud pu tükkid. Nüüd toi temma üht' jummalat teiſe järrele pead piddi tulle äre ja pölletas keik ärra! — Eſſite olli ſuur tulli, pärraſt ſöed ja wimaks jäi tuhk järrele. Nüüd, kui keik tuhhaks olli ſanud, tulli alles poiſikeſſe mele, mis ta teinud olli. — „Kui need jummalad mind nüüd nuhtlema hakkawad? Kui nüüd Ma minno alt ärra waub ehk taewas minno pähhä kukkub? — ja ſe keige hirmſam aſſi olli ſe: mis nüüd iſſa ütleb, kui ta koio tulleb ja omma jummalid ei leia? eks ta mind ſiis mitte ſurnuks ei peksa?!“ Selle ſure hir-mo ſees pöggenes ta ärra ja hoidis ennaſt metſas warjul. Kui iſſa nüüd öhto taggaſi tulli, olleks ta pea ſurnuks ehmatanud. Temma poeg olli kaddund ja mitte ühte ainuſt jumma-lat ei leidnud temma ennam omma kohha peält. Ommas paggana rummalusſes ja ebbauskus arwas iſſa, et üks wäggew kurri waim temma jummalatte peäle olli tulnud, neid ärra-woitnud, ning temma poega ja jummalid ärra-winud. Kui hulluks läinud innimenne, otſis temma keik kohhad läbbi, jookſis oues, kiſſen-das, wandus ja teggi mitto immet, agga mid-dagi ei aitnud. Kui keik kohhad ollid koddo läbbi otſitud, hakkas temma ka metſi möda otſima, kus ta naabrid temmale abbiks

tullid; ſeſt ta arwas: wahheſt on ſe waenlane tedda kohhekile ärrapeitnud. „Mo poeg! mo poeg! mo ainus poeg!“ kisſendas ta kord korralt. Se poiſikenne metſas olli täis ſurma hirmo. Kaugemale ei julgunud ta ennam joosta, ja wälja ei tohtinud temma koggoni miſina. Mis piddi ta waene nüüd teggema? Oh, et keik, kes hädda ſisſe ſattuwad, teeks mis temma teggi: Ta läks ühhe ſure pakſo okstega pu alla, heitis ennaſt — mis kolis olli näinud — pölwili mahha, töstis omma weikeſſed risti pandud käed taewa pole ja pallus waljo heälega: „Kallis Jeſus Kristus! kedda monned risti-innimeſſed Jummalaks piddawad, ſinna tundmatta Jummal, kui ſa kuled ja näed keik asjad, kui ſa olled armolinne, kui ſa armaſtad keik innimeſſi ja olled käſknud palluda, ſiis hallasta minno hinge peäle ja peäſta mind mo issa wihha käeſt, ning kaitſe mind, et mo issa mind mitte ommas ſures wihhas mahha ei lö! Näita temmale, et ſa Jummal olled, kes taewaſt ja maad on lonud, ja meid innimeſſi iggawesſeſt ſurmaſt lunnaſtanud. Ligota temma ſüddant, et ta ärratunneb: need ep olnud mitte jummalad, waid pu tükkid, mis minna ärrapölletaſin. Aita mind, ma teggin ſedda ſinno nimme pärraſt! Jeſus, aita mind! ma tahhan ſinno truiks kummardajaks ja lapſeks jäda.“ —

Agga wata, kuida Jummal innimeſte ſüddamed, nago wee ojad pörab: Enne kui lapſokenne omma palwet löppetas, mis kaugelt kuuldi,

ſeiſis issa temma ſelja tagga, hakkas temma ümberkaela ja ütles: „Armas poeg, ſe Jummal, kelle sisse sinna usſud ja kelle peäle sa lodad, olgo tännaſeſt päwaſt sadik ka sinno issa Jummal. Olled sa meie ebbajummalad, kuida ma sinno palwes kuulsin, ellawa Jummala peäle lotes, ärrapölletanud, ja temma on sind keige kurja eeſt hoidnud; siis tahhame omma ello aeg tedda kummardada ja ükspäinis tenida.“ Poeg ja issa on nüüd ristikoggodusse liikmed, ja lotusse järrele ka temma armo warra pärriad.

Saardami linna puſeppa-ſell. *)

„Kas teie jubba jälle siin ollete?“ kargas tule mölder Wöörsten Saardami linnas kahhe lapſe peäle, kes tänna jubba kolmat korda temma weski treppiſt üllestullid. „Teie tete nenda nago teil mitte leiwa rasukeſt maias ei olleks, ja ommite tean minna, et teie mitte waeſed ei olle.

„Tänno Jummalale!“ wastas teine laps, üks poiſike, „waeſusse pärraſt ſe kül ei olle; agga meie olleme need wilja pead isse korjanud ja wälja peksnud, ſepärraſt on ſe meile nenda

*) Saardam on üks weike lin Hollandimaal, merre randas, mis ſe läbbi on wägga kuulſaks ſanud, et ſeäl 1697 aastal ſe kunninglik puſep laewa ehhitamiſt öppis, kelleſt meie siin könneleme.

armas, et meie mitte ärraodata ei joua, millal meie ſedda leiba ſüa ſame.“

Otage weel üks pool tundi, ſiis ſaate ommad jahhud ja wõite miñna.“ — „Kule Pridrik! ſinna laiſk koer!“ hüdis mõlder omma poiſi ſaunaſt, „kas ſa ei kule et kel hüab? Kasſi lõppetama, muido ei lõppeta minna ſinno jahhuſt ſelga tolmotamaſt.“

Mõldre pois, kes tännini ſauna aknaſt olli wälja wahtinud, tommas rutto pea taggaſi ja läks weskiſſe. „Meister! olge nenda head ja watage nattuke aknaſt wälja,“ pallus temma, „weski tiwade lähhedal ſeiſab üks mees, ja wahhib lahtiſe ſuga nende peäle, temmal on koggoni naljakad rided, laiad pükſid, lühhike kuub, kandilinne müts nago meie wilja matt, ja kirwes ka weel kaenlas, nago monni puſep. On ſe üks Hina- ehk Japani-ma paggan, kedda wiſt kaptein Waterloo wimati laewaga on liggi tonud.“ Wanna mõlder toppis pea läbbi akna ja näggi ka nenda ollewad, kuida pois olli üttelnud. Temma tahtis nüüd hea melega teada, kes ſe woõras piddi ollema, ning hakkas temmaga könnelema. „Sõbber!“ hüdis ta weski aknaſt, „ärge aiage omma ninna mitte nenda tiwade liggi, muido koppotawad nemmad nenda Teie ninna pihta, et ſiñna asſetki mahha ei jä. Weski tiwad ei moista mitte nalja kui tuul neid wihhaſeks teeb.“

Woõras watas ülles, ligotas terretades

nattuke omma mütsi, ja küsſis: „mis makſab üks niſuggune weski?“

„Oi — ! wastas mölder naerdes — egga Teie ommite kaſſi kottis ei tahha osta? Astuge ſisſe ja watage enne ſedda weskit läbbi, ſiis teme kaupa.“

Warſi tulli noor mees treppiſt ülles. Seſt kirweſt ning tollipuuſt mis temma käes ollid, wois enne arwata et temma puſep kui mölder olli. Ni pea kui ta ſees olli, ei wadan'd ennam innimeste, waid üsna ſelle peäle, kuida ſe weski ſeeſt olli ehhitud. Mitte üht' asja ei jätnud temma watamatta. Keik wastuſed mis temma küsſimiste peäle anti, kirjotas ta holega ülles ja kui ta keigega walmis olli, küsſis ta weel üks kord: „kui ſure kulloga woib üht' niſuggut weskit ſada?“

„Teie peate tedda 200 hõbbe rublaga ſama“ — wastas mölder ja mõtles et ſe wõõras piddi temma weskit osta tahtma. „Andke aega,“ wastas wõõras mees, „minna ei tahha mitte Teie weskit osta; üksi ſedda tahtſin minna teada, kui ſure kulloga niſuggut weskit woib ehhitada. Minna ei olle mitte mölder, waid üks puſep, kes ſia Saardami linna laewa tõõſſe tahhab jäda. Misſuke on kül ſe keige targem laewa-meister Saardamis?“

„Minna ei tea kül targemat egga kuulamat kui laewa-meister Lundnik“ — wastas ſe kaunis ſure kõhho ja palja peaga mölder,

pahha melega — seſt temmal on ikka keige ennam tööd ja keige parremad sellid.“

„Kus kohhas ta ellab?“

„Temma maia woiwad Teile need kaks last näidata, kes siin omma jahhude järrel otawad, seſt nende issa on ka Lundniko jures töös, — Sähke, siin on teie jahhud“ — hüdis mölder lapsi, andis teise käega jahhud kätte ja sirrutas teist kät matti-rahha järrele. Lapsed andsid rahha, wötsid kotti ja piddid minnema. „Nüüd teil tulli jalge al! nüüd teil rut!“ taples mölder. Eks teie ei woi nattuke odata, se wooras ehk tahhab weel middagi küssida?“

„Ma tännan“ — wastas wooras — „ma tean jubba mis mul tarwis on.“

„Teie ollete kül kaugelt?“ küssis mölder, kes keigeſt hingeſt teada tahtis, kuſt ja kes ta piddi ollema.

„Jah,“ wastas wooras lühhidelt, „kaugelt kül.“

„Wiſt Rootſimaalt?“

„Ei; mis minnul Rootſimaaga asja on.“

„Ehk Polamaalt?“

„Ei ka mitte.“

„Kuſt siis? Teie rided on koggoni wooraſt modi.“ —

„Meie maal on keikil niſugguſed rided — Jummalaga!“ Ning nende sannidega läks wooras weskiſt wälja laste järrele.

„Sinna — wörrokael!“ urriſes mölder wihhaga. — „Enne ei wäsſin'd ta mitte ärra wes-

kit risti ja pöigiti läbbi luſides — nüüd kui minna middagi küſſin, ſiis on ta ſu pitſeriga kinni. No, no, tulle ſa jälle taggaſi!"

Lapſed ning wooras mees läkſid nüüd Saardami pole. Kui lapſed omma jahhonattukeſt kandes jubba löötſutama hakkaſid, ütles wooras mees: "andke ſe kot ſia? Meie teme ühheteiſele wastastikko head. Teie näitate minnule kus meister Lundnik ellab, minna jälle kannan ſelle eeſt teie jahho kotti. Mis teie issa nimme on?"

"Minno issa nimme on Widemann," wastas pois.

"Ja mis teie mollematte nimmed?"

"Minno nimme on Willem ja minno öe nimme Anna." "Teie tete ennaſt jahhuſeks" — üttes Anna woora wasto, ja pallus jahho kotti taggaſi.

"Polle ſeſt wigga" — wastas wooras, ja ei annud kotti mitte enne kätte, kui nad Lundniko maia lähhedale ſaid.

Meister Lundnik, kelle köht ühheſt räime püttaſt mitte pisſum ei olnud, istus ommas toas laua äres, kus peäl mitme ſuguſed pabberid ja planid teine teiſe peäl ſeiſid, ning tombas rahhuliſt piipo. Pabberide ja nru asjade ſeas nähti ka üht' puddelit, kus wahheſt weel pole tobi wäärt ſees olli, ja klaſi ollewad; moiſtlik moistab: Meister hakkas kaunis tihti puddeli kaela ümber ja watas klaſi pohja läbbi. Nenda istus

nüüd ka aus meister Lundnik laua äres, ja kandis omma köhto sülles.

Kui wooras pusep tuppa astus, leidis ta meistrit suitso pilwede seest, mis tedda eestotsa köhhema aiasid, et tagi terretada ei sanud. Kui köhha mödes olli, kergitas ta wähhä omma mütsi ja terretas, nisamma nago tulemöldre jures, agga ei wötnud mitte mütsi mahha, mis muido allama kohhus on.

Meister Lundnik aias omma pisukesse silmad hästi lahti, ja panni immeks et üks innimenne temma toas seisis, müts peas. Pärrast wöttis ta omma pibo nattoke suust jahtuma ja ütles: „Müts mahha!“

Wooras wöttis allandlikkult mütsi mahha, ja seisis nüüd omma süsimusta juustega ilma mütsita temma ees.

„Mis sa tahhad?“ küssis Lundnik.

„Laewa ehhitamisse jures tööd“ — wastas wooras.

„Kust sa tulled?“

„Amsterdami linnast.“ —

„Kus so pass?“

Wooras tombas tassust ühhe pabberi wälja ning andis meistri kätte. Meister lugges: „**Peter Mihailow** Mosko linnast, — wanna 25 aastat — laewa pusep — ussin — tru —“ — — „Sa ollet siis üks Moskowiit?“ küssis meister.

„Moskowiit on ſõimonimme“ — wastas noormees wihhaga — „minna ollen wenne-mees.“

„So, ſo,“ naeratas meister — „heringas panneb pahhaks, kui räimeks nimmetakſe! — Hea kül. Homme warra hommiko tulle ſadda-maſſe Nr. 3. Enne tahhan nähha ſada kuddas ſo tö on, enne kui ma teen mis ma päwa palka annan.“

„Ma nouan ennam õppetuſt kui palka“ — wastas noormees.

„Se on ka wägga hea!“ kitis meister.

„Sepärraſt armas meister, pallun minna ſind, mind ſiñna kohta töösſe panna kus üks laew üsna eeſt otſaſt alles peäle hakkatakſe.“ — Meistril piddi ehmatusſe pärraſt piip ſuuſt mahha kukkuma. — „Kuddas?“ kisſendas tem-ma — „mis ma kulen? kuddas, häbbematta Peter? — Meister — ſinna — wägga illus! Kui ſa ka minnoga jubba kümme pütta ſola olleks ühhes kous leiwa otſaga ärrakaſtnud, ſiiski ei tohhi ſa omma meistrile „ſinna“ üttelda.“

„Se on meie Wennema pruuk“ — was-tas Peter — „kus ſe keige allam orri omma Keisrile ka „ſinna“ ütleb. Ka omma ſure Jummala wasto ütlem.e meie iggapääw „ſinna.“

„Teie Wenne-ma on wiſt pärris Hot-tentottima, kus minna mitte Keiſer, weel wähhäm orri tahhaks olla“ — ütles Lundnik, — ning püdis jutto löppetada. Home hakka-takſe üht ſõa laewa teggema, kus kuuskümmend

ſuurtükki peäle ſawad, ſeäl woid ſinna ka töösse hakkata."

"Tännan wägga, armas meister," wastas Peter römoga; "agga ütle mulle, kui ſuur kullo on ühhe ni ſure laewa jures?"

"Ninnatark Peter! ſinno ei osta jo omma ello ſees ommeti ühte laewa, weel wähhäm ſõalaewa minno käeſt, mis ſa ſeſt pärrid?" Nende ſannadega ſatis temma Peetrit toaſt wälja.

Teiſel hommikul warra koggoſid keik törahwas laewa ehhitamiſſe platſi peäle kokko. Nende keskel ſeiſis üks pitk ja jämme palk maas. Kell olli jubba wiis, kui wanna meister Lundnik omma ſure köhhoga nende ſekka astus. Temma õlla peäl oli üks hõbbedega ehhitud kirwes; temma ſure köhho ümber nahk põll, mis mitme aia kohta jälle ſilma kirjaks kord temma ees olli; temma iſſe olli pühhade rides. Wanna kombe järrele piddi eſſite temma, ſe pea-meister, ja pärraſt need abbi-meistrid ja ſe wannem ſell kolmkord kirwega palgi pihta löma.

Kui nüüd meister Lundnik ja temma abbimeistrid omma kolmkord ollid lönud, tahtis wannem ſell Widemann ka omma kolm hopi lüa, kui Peter Mihailow temma ette tungis ja tedda pallus: "Armas ſõbber! laſſe mind omma aſſemele astuda. Sennikaua kui minna ſiin tööd teen, tahhan ma iggapääw omma palka ſinnule anda."

„Ei mitte!“ wastas Widemann wihhaga. „Lasse, Widemann, sedda wennelast ette!“ hüdis Lundnik. Teme sedda sekord nenda; minna kässin, lasse tedda enneše ette.“

Widemann astus taggasi, watas wihhaga selle nore wenne mehhe peäle, kes nüüd omma käised ülleskäris, mütsi mahha wiskas ja palgi jure astus.

„Kolmaino Jummala nimmel!“ hüdis temma sure heälega, „ärratago need kolm hoopi mis ma sia essimesse laewa pohja palgi sisse löön, mo issamaad temma unnest ülles. Sago se laew mis sest palgist saab, mo Keisri nimme kandma ja mo issamale laewa seemneks sama.“ Nüüd löi ta kolm suurt laasto palgi külgest ärra ja pistis tasko. Pärrast sedda tombas ta omma tassust monni peo täis höbbe rahha ja wiskas teiste tö-meeste sekka laiali. Kui tömehhed rahha noppisid ja teine teist lükkasid, naeris wanna Lundnik nenda et ta köht wärrises. —

„Oige kenna poisikenne on se Wennelanne!“ ütles temma. „Pange tähhele, ta teeb teile weel monda nalja omma wenne kombedega. Jhnus ei olle ta ka mitte; tal on wist rikkad ja rummalad wannemad, kes tal hästi rahha järrele saatwad.“ „Ja paljo jowdo on temmal,“ ütles üks abbi-meister. Kas Teie pannite tähhele, ülle-meister! kuida ta need kolm laasto

omma laia pükſi tasko püstis? Neid ta ſadab wiſt omma emmale nähha.« —

Nüüd läks meister Lundnik ärra, ja teiſed, kui ka Peter Mihailow, hakkaſid iggaüks omma töösse.

Monni pääw pärraſt ſedda tullid Widemanni lapſed laasto korwi täidega koio.

»Kas teie jubba taggaſi ollete,« küsſis emma. »Jah,« wastas Willem, »meie olime wenne Peetre jures. Ta annab kirwega nenda palgile pihta, et tal higgi möda näggo mahha joſeb; meie ei joua nenda paljo laasta ärrakorjata kui temma raiub. Temma panni wägga immeks, et meie laasta peame oſtma. Nende Wennemaal peab nenda paljo metſa ollema, et kegi laasta ei hakka maaſt ärrawõtma.«

»Ja kui tark ſe Peter on,« ütles Anna. Ühhe tö-mehhel olli pind ſilma läinud, warſi tulli temma ja kiskus ſedda haljaste tangidega wälja. Nago monni tohter näitab ta ollewad; temmal on õige ſuur pauna täis tangiſid, käriſid ja paljo muid hiilgwad asjo, mis minno ſilmad ei olle weel näinud.«

Kas teie teate ka,« öhkas emma, »et teie iſſa Peetri peäle wägga wihhane on, et ta wiinati laewa hakkatuſſes temma ette olli läinud.«

»Kao immet,« ütleſid lapſed, »nendeſamma kolme hobi pärraſt on iſſa nenda wihhane. Peter ei tahtnud jo muido ſedda, temma lubbas iſſale omma iggapäwaſt palka ſelle eeſt anda.«

Selle peäle tulli Widemann isse tuppa; seſt laupääw olli kä, iggaüks ſai omma näddali palka ja läks omma korteri. Peter Mihailow wöttis ka omma palka tännades wasto ning läks ärra.

„Wata immet!“ — naerſid teiſed — enne pillas ta kottiga höbbe rahha laiali, — pärraſt on ta römus, kui ta waſk rahha ſaab.“ —

Widemanni eſſimenne ſanna olli kui ta tuppa astus, omma naeſe ja laste wasto: „Selle wenne Peetre peäle ollen ma wägga wihhane, ja ei woi weel ärraunnustada et ta wimati minno ette tungis. — Agga mis ikka kita, ſe on kita. Hommiko warra ja öhto hilja on ta tö kallal — mis kirwes nuttab käes. Kus ta hobi lööb, ſinna ennam rohhi ei kaswa. Tuggew nago karro, agga tasſane nago lamma tal. Meister Lundniko käeſt üris ta enneſele ühhe ükſiko maiakesſe, kus ta isſe ſöki ja aſſet teeb. Kui meie nenda teine teiſe körwas tööd teme, mötlen ma mitto kord ükſi: olleks ſe minno poeg ollewad!“ —

„Terre öhtuſt!“ — ütles Peter isſe tuppa astudes. „Widemann! ſiin on mo palk, mis ma ſulle wimati lubbaſin“ — ja lugges rahha laua peäle.

„Hoia isſe omma rahha!“ wastas Widemann pahha melega — „minna ei wötta ſedda mitte! Ollen minna kirriko-ſant, et ma ſinno armo-andideſt pean ellama?“ —

„Armas Widemann!“ — wastas Peter tassase heälega — „ärra sa ilma asjata jälle wihhaseks. Minna ollen sulle sedda lubbanud ja ollen jubba lapsest sadik harjunud omma sanna piddama; sul on ka peäle sedda naene ja lapsed, sa woid ehk need koppikad, mis ma tännolikkust süddamest sulle annan, ikka prukida. Minna ollen ükssina innimenne, saan hölpsamalt läbbi, — ja mul polle, tänno Jummalale! ka mitte pudust.“

„Minna agga ei tahha sinno rahha! Mis sa mind ilmaaego waewad?“ — wastas Wideman.

„Oi, oi, Widemann! Sinna ei tahha? — — Widemann! sinna olled jubba laste issa ja kakskord wannem kui minna, ja olled alles nisamma törges ja kiusakas, nago üks mönnik laps. Ma tean kül mikspärrast sa wihhane olled: et minna wimati sinno ette tungisin. Ma pallun sedda jo andeks, ja tahhan sinnule ka heamelega maksa. Olled sinna keigest süüst nenda puhhas, et sa minnule mitte ei tahha andeks anda? Kui sa nüüd tänna öhto jälle „Issa meie“ pallud, kuida sa siis neist sannadest möda saad: „anna meile andeks meie wölad, kui meie andeks anname omma wölglastele“ —?

Need sannad ligotasid Widemanni südant. „Söbber Peter! — wastas temma, ja andis temmale kät — „leppime ärra, ja jäme eddespiddi söbraks; agga sinno rahha ei

wötta minna ſiiski mitte. Sedda teen ma ſõbrusſe poleſt. Ma olleks jo röwel, kui ma omma waeſe ſõbra warranduſt enneſe pole kisſuks. Sinnule on tõ niſamma raske kui minnule; meie mollemad peame omma kõhho täit ja ihho kattet palle higgi ſees tenima; hoia ſepärraſt omma rahha enneſele."

„Agga Widemann? ſinnul on lapſed ja naene, ja minna ükſipäinis. Peäle ſedda on Jummal mind önnistanud, et minnul puduſt ei olle."

„Olgo kül;" — wastas Widemann — „mis woib ühhe waeſe puſeppal paljo olla? Nenda rägin minna ka monni kord, kui ma ühhe waeſele annan, kes mitte ſuurt tükki ei ahnitſe, ja ollen ommeti waene innimenne, kes omma kümne sörme warral naeſe ja lastega häddaste päwaſt päwa ſaab. Armas Peter, hoia omma waewaga tenitud koppikad musta päwa tarwis!" Nende ſannadega läks Widemann toaſt wälja, ja jättis Peetrit üksi.

„Üks auustamisſe wäärt wannakenne, näitab ſo mees ollewad" — ütles Peter Widemanni naeſe Marta wasto — „agga törges ja wisſa nago üks näsſo kasſe tü. — Temma ei olle minnoga mitte ennam wihhane, ei olle ka rikkas — ja ei wõtta kelm ſiiski mitte rahha, mis temmale pakkutakſe."

Nattukeſe aega mõtles Peter järrele ja ütles ſiis Widemanni naeſe wasto:

„Et ſo mees nenda törges ja kiuſakas on,

ſiis kingin ma ſedda rahha ſinnule ja ſinno lastele. Ehk ſe teeb teile wähha römo. Selle peäle jättis ta Jummalaga ja läks ärra.

Tännolikko römoga watis Widemanni Marta temma järrele, ja ütles omma laste wasto: „Kui keik Wennelaſed nenda hea ſüddamega on, kui Peter Mihailow, ſiis on nemmad ſaddakord parramad, kui meie Hollandi-ma rahwas, ja ſiis ma tahhaks tänna pääw Wenne-male ellama miñna.“

Nüüd läks jälle monni aeg möda. Söalacw, kelle pohja palki ka Peter Mihailow omma kolme hobiga allustanud, kaswis tömeeste käes pääw päwalt ikka ſuremaks ning olli wimaks pea walmis ſamas. Römoga käis Peter ue laewa lae peäl ning watis ſeält mahha; temma ſüddames ollid koggoni teiſed mötted, kui teiste tö-meestel, kes mu peäle ei mötlelnud, kui nende koppikade peäle, mis nad iggapääw teniſid. —

Se olli 11mal Jani-ku päwal 1697 aastal, kui wanna paks meister Lundnik jälle hulga aia pärraſt omma tö-rahwaſt ehk nende tööd ſaddamaſſe watama tulli. Ka tänna juhtus et Peter jälle üllewel laewa lae peäl kõndis. Se laew olli ni kaugel walmis, et agga mastid ja purjud weel puduſid, ning meister Lundnik tahtis ka wahhel järrele wadata, kas tö kiitmiſſe ehk laitmiſſe wäärt piddi ollema. Es-

malt käis temma wäljastpoolt laewa ümber ning watis keik holega järrele; keik abbi-meistrid käisid temma tagga ja oolsid temma suust kiitmist ehk laitmist; pärrast — kui ta wäljastpoolt töga rahhul olli — tahtis ta ka ülles laewa sisse minna. Agga se olli wanna mehhikesele üks raske te-kond; sest ta teadis kül, mis ta suur köht kalus, ja sedda teed piddi temma nörga reddeli pulkade peäl käima; siiski, reddel tedi sinna, meister astus peäle ning hakkas üllesronnima. — „Oh wennikenne!“ — öhkas temma — se kitsas te on raske kül mul üllesminna! Kui taewasse peaks möda reddelit mindama, ei siis minno suggune täiskaswan'd ristiinnimenne ial sinna saaks!“ — Agga pulga peäl puhkas wanna mehhikenne ja rehhendas förmede peäl järrele, paljo temma sest raskest teest olli ärrakäinud ja paljo weel käia olli. Agga waewalt olli meistri aus jalg jubba wiendama pulga peäle astunud, kui pulgakenne nago pilliroog katki läks, ja meister Lundnik omma kätte warral, taewa ja ma wahhel, kui lihhakink suitsus rippus. Ehk ta kül alles wiendama pulga peält kukkus, siiski arwas ta ennast wissist löhki kukkuwad. Löukoera heälega kissandas temma nüüd: „Appi! appi! kuuljad ja näggiad, appi! Aidake omma meistrit! aidake omma issa Lundnikko temma surma häddas! Oh Jummal! minna kukkun! — appi! — — “

Selle hirmsa ilmaasjata kissendamisse peäle

ei moistnud eestotsa kegi appi joosta. Kes liggi ollid, läksid wimaks appi, ning hulga innimestega woeti nüüd se kissendaja meister mahha, ja pandi nago lihha tiin, ühhe sure toli peäle, kus ta omma hirmo-higgi otsa eest ärra pühkis ja kõwwaste ärratootas, ellades mitte ennam ühhe kartsa peäle omma jalga panna.

Et nisugguse surma hädda pärrast ennam tõmehhi naersid kui nutsid, on isse enneseest moista. Ka Peter naeratas üllewel. „Sinna pärdik," — ütles ta issenneses — „olleks sul wallo tagga ollewad, kül sa siis üllesse saaks." Teised kukkuwad kattukse peält, ja jäwad ellama, sinna kukkud pari jalla kõrguselt, ja aiad keik mailma kissa täis. — Olleks sa Wennemaal, kül ma sinnule .....;" agga siiski ta ei üttelnud mis ta mõtles.

„Mehhed!" hüdis Peter — „toge meie ausat meistrit keige temma toliga sia, et meie sedda rasket koormat wiñnaga üllestombame ja mahha lasseme. Aus meister Lundnik, hoia agga kowwaste kinni!" —

Nisuggune könne pahhandas kül wanna meistrit; agga Peetri nou olli hea, sepärrast ei näitnud ta omma wihha mitte, waid laskis ennast üllestombata. Laewa peäl ning sees käis meister keik nurgad läbbi, watis keik järrele ja olli keigega wägga rahhul. —

„Meister!" — ütles wimaks Peter, kes temma kõrwas kõndis — „sa teed mulle üht'

wägga ſuurt römo, kui ſa meid keiki tänna louneſt öhtale lasſed?"

Ta watas Lundnik ſnurde ſilmadega ſelle julge wennemehhe peäle, kes omma peameiſtriga nenda julges räkida. Seſt „Teie" — ehk: „aus armolinne meister!" ehk: hallastage!" ehk: „olge nenda armolinne!" — ja muid ſähhärduſi auustamisſe ſanno, ei tulnud Peetri ſuuſt ial wälja.

„Ja jah, meister," — ütles Peter jälle — „mind ſa peaks ſelle eeſt tännama, et ſe uus laew jubba nenda kaugele on joudnud. Sa tead kül kui paljo aega ſul teiſe laewa jures on läinud. Agga minna ollen ſinno tömeestele lubbanud, kui nemmad nenda uſſinaste tööd tewad, et ſe laew minno ſündimisſe päwaks, ſe on, tännaſe päwani, piddi nenda kaugele ſama, kui ta nüüd on, ſiis tahtſin minna neil omma kullo peäle weikesſe ſömaaia tehha. Se lubbaminne on neid pole kärmimaks teinud. Nemmad uskuſid minno ſanna nago kunninga ſanna, ja tö läks rutto eddaſi. — Peäle ſedda ei kulluta ſinna ſeäl jures jo mitte poolt koppikut; ſe olgo keik minno kullo. Lasſe meid ikka louneſt öhtale!"

Kui Peter näggi, et wanna Lundnik weel ſanna ſuuſt wälja ei laſknud, ütles ta jälle:

„Ma tahtſin ſulle ka teada anda, aus meister, et üks innimenne mind on pallunud ſinno käeſt küſſida, kas ſa ſedda uut laewa ka ärramüüd, ja paljo ſa ſelle eeſt küſſid?"

„Peter, Peter,“ — wastas meister — „sinna olled jubba enne aego peast wässin'd. Jo enne, pärrast jäe joobnuks, muido arwab sind rahwas jölledaks. Sinna tahhad üht' söalaewa kaubelda mis liggi kolmsaddatuhhat höbberubla maksab, kui ta walmis on? Kust august sa selle rahha wälja kaewad? Missuggune narr on sind pallunud sedda minno käest küssida? Eks se mitte joobnud jut ei olle? Arwa järrele, armas Peter, ütles meister weel pilkades — sinnul on ehk paarkümmend söalaewa tarwis, telli neid ühhekorraga.“.....

„Tagga parramaks!“ — naeratas Peter — Minna arwan, et kui minna sedda teeks, ma sulle siis mitte kahjo egga pahhameelt ei teeks.“ —

„Ja, agga se rahha, kes mul sedda annaks?“

„Wata nüüd“ — wastas Peter, ni nago ta ei olleks arro sanud, et meister tedda pilkas — „kes tellib, peab ka maksma; ja sinnul on jo üks keik, kes tellib, kui sinna agga omma hinda saad.“

Meister Lundnik hakkas sure heälega naerma, ja ütles: „Peter, kui ma sind mitte rummalaks ei peaks, siis ma peaks sind häbbemattaks ja saaks sinnoga wihhaseks. Tänna Jummalat, et mul nenda hea tuio on.“

Kawwal Peter teggi, nago ta ei kuulnudke, mis meister ütles, waid pöris esmast, nago üks innimenne kes süggawaste on järrele möttelnud, jälle äkkiste meistri pole ja ütles: „So? tah-

had ſiis omma laewa eeſt, kui ta täieste walmis on, kolmſaddatuhhat rubla höbbedat? Ma tahhan keik kullo ja waewa, mis ſul ſeäl jures on olnud, järrele rehhendada — kui ſe hind mitte liig ei olle — ſulle ſedda ka anda.“

Need ſannad räkis Peter nenda tössiſe melega, meistri peäle wadates, et üks lihhonik ladal, kelle taſk pabberi rahha täis on, mitte julgeminne härja hinda ei küsſi.

„Kes ſa ſiis öige olled, armas Peter,“ — ütles meister weel ennam pilkades — monni ſuur kunninga poeg ja prints, ehk muido üks narr, kel mitte häbbi ei olle omma meistriga nenda könneledes?“ —

„Ärra panne pahhaks, armas meister, — pallus Peter — Minna ei olle kegi mu, kui ſinno allandlik puſeppaſell, kes ſind pallub, et ſa meid tänna, minno nimme päwal, lounest öhtule lasſed.“

Wimaks andis Lundnik järrele nink keik tömehhed töſtſid ommad mütſid, ja öiskaſid römo pärraſt. Peter laskis nüüd ſeäl ue laewa lae peäl lauad katta ning omma kullo peäle Saardamiſt road ja joma aiad tua. Keik ſöbrad ſöid ja jöid römoga, ja ſowiſid Peetrile pitka igga ja head önne.

Ehha olli jubba öhto kustunud, enne kui Peetri ſöbrad iggaüks koddo miñnes tedda ſelle hea öhto-ſömaaia eeſt tännaſid, ja iſſekeskis teine teiſe wasto ütleſid: „Ei niſuggu ſt meeſt ep olle weel meie ſeas olnud! Tark

nago Sirak, rikas nago Salomon, tuggew nago Simſon ja ſiiski nenda hea ja allandlik kui üks lamma tal.«

Jubba ammo ollid rahwas tähhele pannud et tundmatta innimesſed öhtati Peetri maiasſe tullid, ja temmaga wooras keles könnelesſid, mis Saardami rahwas ei moiſtnud. Aeg aialt halkaſid innimesſed ikka ennam tähhele pannema ja ſeſt asjaſt räkima. Peetri ſündimisſe ehk nimme päwal palluſid Widemanni lapſed omma emma, et ta Peetrile ka nende ma kooki ſadaks, mis nad isſe temma kätte tahtſid wia. Kui lapſed ſoja kogiga Peetri korterisſe astuſid, olli jälle üks wooras mees, pitk ja lai mantel ſelgas, temma jures, kellel' ta ka ommaſt kogiſt, mis ta tännoga laste käeſt wasto wöttis, ſüa andis.

»Säh, katſu ka Kinrali herra, Hollandima ſoja kooki« — ütles Peter — »ſedda on minno ſõbra naene mulle heaſt ſüddameſt ſaatnud. Ma ollen omma wanna Widemanni ja temma Martaga tuttaw, ſepärraſt teine käſſi peſſeb teiſt.« Lapſed kohkuſid ärra, kui nad kuulſid, et Peter wooraſt »Kinrali herraks« nimmetas, ning Anna hakkas Willemi käeſt kinni ja tombas tedda ukſe pole; ſeſt nemmad ei moiſtnud mitte arwata, mis tont ühhe Kinrali herral puſeppa Peetri jures piddi otſimiſt ollema? Ja mis weel ennam lapſi wärriſema

panni, olli se: Ehk kül wõõra mehhe ninna häddaste laia mantli krae seest wälja paistis, siiski ollid Willemi terrawad silmad näinud, et temma mantli alt, kui ta allandlikkult Peetrit kummardas, üks kullatud kaeltaggosega kuub, ja temma pusa peäl pitk mõõk nähti ollewad.

Et lastel sekord kaua ep olnud lusti Peetri jure jäda, on iseennesest moista; sest lastel ei olle mitte himmo nende meeste päle wadata, kes mõõgad wööl kandwad. — Koddo könnelesid nemmad keik emmale, mis nad kuulnud ja näinud ollid. Ka emma panni immeks, ja kelis kangeste ärra, et lapsed sest kellegi wasto ei piddand lausuma.

Monni pääw pärrast sedda tulli jälle üks wõõras mees Peetri jure kus ta nattuke aeg Peetriga jutto aias, seält meister Lundniko jure läks, selle ue laewa jubba enne walmissamist ärraostis, ja siis jälle Peetri jure taggasi läks, kellega ta weel tük aega könneles ja pärrast ärraläks. Peter hoidis sure holega omma toa ukse muido lukkus, et kegi ilma temmata ei piddand ta korterisse minnema; agga et se kord keddagit nähha ei olnud, ja Peter agga monne sammo tahtis wõõrast saatma minna, jättis ta omma ukse lahti, ja läks wõõraga monni kümmekond sammu jutto aiades eddasi. Selle aia sees juhtus agga, et Widemann omma sõbra Peetrit tahtis watama minna, leidis ukse lahti ollewad, ja astus sisse. Agga Peter ei olnud sel silmapilgul mitte keddo.

„Egga ta wist kaugele ei läinud, mõtles Widemann — muido ei jättaks temma omma ust ial lahti;“ istus toli peäle mahha ja tahtis odata. Kesset tubba olli üks laud, ja laua peäl mitme suggusid pabberid ja sulled. „Üks pentsik mees on ta ikka, se Peter,“ — ütles Widemann isseennetses — „Keik selle pitka päwa teeb temma rasket tööd, ja öse kirjotab ta nago monni sikkertär. Tühhi waew keik; kus üks waene pusep omma kirjatarkusega lähhäb? mis kirrik'sand woi köster temmast saab?“

Mis Widemann räkis, rägiwad mitto rummalad meie aial weel. —

Häddaste olli agga Widemann toli peäle istunud, kui Peter küllalist saatmast taggasi tulli ja tuppa astus. Nago karro, kes taggasi tulles üht teist loma omma pessa jurest leiab, kargas ta wihhaga Widemanni peäle: „Sinna sadan! kes andis sulle lubba minno korterisse tungida, kus ma keddagit sisse ei lasse? Kes andis sulle lubba minno pabberid läbbi serrida, mis kegi ei tohhi nähha?“ Nenda tappeldes, rapputas Peter Widemanni nago erne kahlo rinnust.

Widemann olli kül pitkaldasem wihhaseks sama kui Peter, agga kui ta kord wihhaseks sai, ei lahkunud temma wihha monnel aial. Peäle sedda olli temma sekord koggone ilmsüta. Eestotsa ei sanud ta mitte sanna suust wälja, waid kahwatas wihha pärrast ärra. Pitka aega

möda tulli jälle punna temma palge, ning ta astus Peetri ette ja ütles:

„Kule, Peter Mihailow! Meie ollime siitsadik söbrad, agga mitte ennam. Minna tullin sinno jure ja tahtsin sind tännada. Weel eile pääw ollen minna kuulda sanud, et sa omma näddali palka, mis minna mitte wötta ei tahtnud, wasto minno tahtmist ommeti mo naese ja lastele olled annud, ja ka muido mitto head neile teinud. Kes nenda tewad, kuida sinna tännini teggid, neid peab austama ja armastama. Agga nüüd olleme meie tassa. Sinna teed mind süüdlaseks, kus mul südi ei olle, sellega olled sa mulle ennam pahha teinud, kui keik sinno endised head teud wäärt on. Kui sa nüüd ei tahha, et ma sind ommast uksest wälja wiskan, siis ma pallun sind: hoia ennast sest silmapilgust sadik minnust ja mo ommadest emal, ja ärra pista ennam omma jalga minno tuppa. Kas sa moistad, Peter? Jummalaga!“

Nende sannadega pöris Widemann ümber ja läks uksest wälja. Peter, kes ennam omma kirjade peäle mötles, kui selle peäle mis Widemann ütles, lugges warsi omma pabberid järrele ja panni ärra. „Agga kui se paggana Widemann siiski monda minno salla kirjadest lugges?!“.... ütles Peter weel kartusse ja wihhaga. Agga kui ta pitkemalt järrele mötles, moistis ta warsi, et ta se kord Widemannile üllekohhut olli teinud; sest kust ta teadis, et Widemann temma kirjad olli läbbi luggenud,

kui ta ei teadnudki, kas Widemann üllekeige kirjotada ja luggeda moistis?

Peetri wihha tousis äkkisti, agga allanes rutto. „Peter! Peter!“ — ütles ta isse ennese wasto — „sinna tahhad mitto tuhhat parrandada, ja ep olle issegi weel mitte parram? Kui nüüd Widemannil öigus on — ja ta wiimseſt sannadeſt on moista, et tal öigus on — eks minna siis mitte wägga rummalaste ei teinud?“....

Teisel hommikul läks Peter Widemanni jure ja tahtis andeks palluda ja ärraleppitada.

„Kus so mees on?“ — küsis ta pärraſt terretamiſt Marta käeſt, kes nende eilseſt tülliſt weel middagi ei teadnud.

„Läks meister Lundniko jure“ — wastas Marta lahkeste — ta tulleb agga warſi taggaſi. Olge nenda hea, Peter, ja odake nattuke!“....

Peter jäi otama; ja et Widemann tullemaſt wibis, hakkas ta senni kaua temma töriisto watama, ja üht' ja teiſt katſuma. Öige kui Peter üht' weikeſt ſagi ſeina pealt mahha wöttis ja watas, olli Widemann tuppa astunud, ja omma russikaſt ülles töstes kärritas ta wihhaſe heälega: „Kes andis ſulle lubba, wasto minno kelo mo maiasse ronnida ja minno töriisto läbbi tuustida?“

„Onneto leom!“ — kisſendas Peter tulliſe wihhaga — „ſinna! — ſinna julged mind

omma russikaga ähwardama? Mind, mind kes ma ....." Önneks panni wihha temma hinge kinni, muido ta olleks nüüd middagi üttelnud, mis ta isse mitte ei tahtnud.

Nenda seisid mollemad teine teise ees, ja wihha tulli wälkus nende silmist wälja. Mollemad ollid walmis hakkama. Agga enne kui Marta weel nende wahhele sai, lahkus jubba Peetri wihha ärra ning tassase melega ütles ta Widemannile kät pakkudes: „Söbber! sul on öigus; ma ollen sind enne pahhandanud, ma pallun sind, anna mulle andeks! Leppime ärra!“ Agga kangekaelne Widemann ei leppinud mitte, waid läks wihhadega uksest wälja.

„Kule Marta! — ütles Peter — 25 aastat sain minna hilja aego wannaks, — ja ellades ei olle üksi innimenne omma russikast minno wasto üllestöstnud, egga pea ka — sedda ma ütlen wandega — ellades üksi käsi nuhtlematta minno wasto üllestousma. Ma piddin jubba tullises wihhas sinno meest surmama, sind lesseks ja sinno lapsi waeseks jätma. Mitte hirm teie kohtude egga nuhtlusse eest ei olle mo kät taggasi hoidnud, ei armas Marta, waid üksi se mötte: „„Se kunningatte kunningas, mo Issand, on omma taewa au-järgi mahhajätnud, ja omma rahwa pärrast, ennast pinata ja waewata lasknud, kui üks waene puseppa poeg, kedda nad wimaks weel risti löid.““ Raene! panne tähhele; üksi

ſelle pärraſt ellab ſinno mees weel, kes omma kõlwatumat kät minno wasto julgus ülles-tõsta....“

Nattukesse aia pärraſt ütles Peter jälle tassase heälega: „Maenitse omma meest, et ta sedda rummalat teggo kellegi wasto ei kida. Mitte sepärraſt, nago minnul' sest häbbi saaks; se ei te minnule, kui ühhe puseppale, middagi. Agga se woib kül olla, et monned woõrad ehk omma innimesſed siin liñnas, — panne hästi tähhele, Marta! — kui nad sinno mehhe rummaluſt kuulda sawad, tedda nago koera mahha löwad. Hoitke sepärraſt omma keelt mollemad lukkus.“

Marta ehmatas ärra; sest temmal tulli mele, mis ta sest kuldse kraega mehhest Peetri maias olli kuulnud, ja peäle sedda olli jubba ammo Marta süddames se mõtte, et Peter mitte üks liht pusep, waid monni mu suurt-suggo mees piddi ollema. Ta hakkas sepärraſt allandlikkult palluma: „Armas Peter, Teie ollete tännini ni lahke ja hea meie wasto olnud, kas Teie minno mehhe äkkilisse wihha pärraſt tahhate meiega iggaweste wihhaseks jäda?“

„Jummal hoidko! — wastas Peter — „minna tahhan teile ni paljo head tehha kui ial jouan, ja ikka teie sõbber olla.“

Nende sannadega jättis Peter Jummalaga. ja läks ka wälja. Koddomiñnes ütles ta isse-enneses: „Ei ma ussu, et ta minno kiriad on eile luggenud, muido ei olleks temma julgunud

omma kät minno wasto üllestösta. Ta peab mind teiseks enneſe ſugguſeks. Sedda parram!«

Widemann ja Peter ollid nüüd wihhamehhed. Nad käiſid kül ühhes töös, näggid teine teiſt iggapääw, agga — ehk kül Peter, kelle ſüddames ennam wihha ei olnud, mitto korda tahtis ärraleppida — Widemann pöris temmale ikka ſelga. Siiski Peter mölles: »aeg annab head nou, kül ſa mind ükskord palluma tulled.«

Laew ſai aegamöda walmis, ja lasti merresſe. Seäl jures juhtus nüüd, et Widemann palgi alla olli jänud ja hirmſaste haiget ſanud, et tedda koddo pallakaga pöreti. Többe wodi peäl lahkus ka temma wihha ning ta leppis jälle Peetriga ärra. Eudine ſöbrus tulli jälle taggaſi, ning Peter käis, kui tal wähha aega olli, iggapääw omma haiget ſöbra watamas. Nenda läkſid jälle mitto näddalad möda, ja Widemann hakkas jubba wähha üllewel käima.

Üks louna aego, kui Peter tööſt tulli, ning omma onnikeſſe ſiſſe tahtis miñna, näeb temma üht' weikeſt meeſt, muſtas rides, nago kirrikohakki, omma ukſe ees ſeiſwad. Warſi pärraſt ſedda näeb temma ka, et üks pabber kahhe ſure pitſeriga temma ukſe peäle on pandud. Sedda keik agga ei panne Peter miksti, waid wöttab wötme taſſuſt ja tahhab ukſe lahti tehha.

»Ota! ota!« — kisſendas ſe weike meh-

Peter watas essite wihhaga temma peäle, pärraſt hakkas naerma ja ütles: „Tagga parremaks! Sinna tahhad minno käest teada, kes sinna olled? Nenda paljo kui minna nään, olled sa üks weike tindi klasikenne, kelle kork surem on kui ta isse.“ (Peter nimmetas temma suurt kübbarat korgiks.)

Kui Peter sedda sai üttelnud, lükkas ta selle weikesse ukſewahhe nago takko tordi eest ärra, teggi ukse lahti ja läks tuppa.

Nago kaes, kel tulli sabbas, jookſis mehhikenne nüüd Peetri maia jureſt ärra. — Et ta omma üllematte jure jookſis abbi otsma, on isse enneſest moista.

Peter olli lounat sönud, istus omma laua äres ja kirjotas. Keik olli wagguſi jänud. Loune tund olli jubba pea mödes, kui Peter läbbi akna näggi, et kohtowannemad, söameheed ja paljo liñna rahwaſt temma weikesse onni pole saddamasse tullid. Sai Peter sedda näinud, istus ta jälle mahha ja kirjotas, nago middagi ei piddand sündima. Olli kohto saks omma söameestega ukse ette joudnud, siis jättis ta keik teiſed wälja ja läks üksi tuppa. Pitk muſt kohto kuub selgas, teises käes üks ſuur pabberi rull ja teises kolmenurgalinne kübbar, nenda astus aus kohto saks wihhase näoga Peetri ette, kedda ta lotis pölwili maas armo palluma tullewad. Peter agga jäi waggusi kirjotama, ja ei watanudki selle peäle, kes tuppa astus.

„Olled sinna se liigjulge — kärritas kohto saks — kes Hollandi-ma kohto pitserit tohhib katki kiskuda?“

Peter panni sulle käest ärra, pöris ennast toli peäl ümber, watis esmalt terrawaste kohto saksa silma, ja ütles siis:

„Olled sinna se liigjulge, kes minno ukse punnase lakkiga tohhib ärrarojastada, ja mind keelda mo omma tuppa tullemast? Peäle sedda olled sinna nenda häbbematta, ja tulled nüüd jälle ilma lubbata minno kaela peäle. Tö-kella lüakse warsi, minna pean töösse minnema ja mul ep olle mitte aega sinnoga paljo lobbiseda....“ Sedda ütteldes, sirrutas Peter kät omma laia kirwe järrele, mis ta laua peält tahtis mahha wötta. Kui kohto saks sedda näggi, kargas ta nago arrakas hirmoga toast wälja, — sest wenne kirwes olli ta meleſt wägga hirmus.

„Se wennelanne on pärris metsalinne“ — ütles ta oues teiste wasto. — „Kes sedda on elloaeges kuulnud, temma julgub Hollandi-ma kohto herrale „sinna“ üttelda. Oh mis hirmus julgus!“

„Aus armolinne kohto herra!“ — ütles wanna meister Lundnik, kes ka teiste hulkas olli — temma ei olle minnoga ka parreminne teinud; ta tulli minno jure nisamma mütsiga sisse, nago körtsi matuppa. Minna ussun, et kui meie ausad Mawallitsejad isse kokko tulleks, et ta neile ka „sinna“ ütleks.“ —

„Ja on tal wähha joudo“ — ütles üks

abbimeister. — „Temmaga ei woi ükski nalja heita. Kedda ta kord häigab, se mees ennam kät egga jalga ei siple.“

„Minna ollin ta küünde wahhel“ — wastas musta riettega kohto kirjotaja, — „kui ta mind nago ummala kotti, ukse pealt ärrawiskas.“

„Ja siiski“ — wastas üks tö-mees — „on Peter nenda tassane nago tal, kes temmaga agga moistab ellada. Temma lasseb ennast ümber förme mässida; agga surelüste ei tohhi kegi temmaga hakkata, siis on ta kui karro ehk loukoer.“ —

„Immet, immet,“ — nurrises kohto saks isseenneses — „ma pean ennast wimaks temma ees weel allandama ja tassaminne könnelema. Minna, Hollandi-ma kohto herra, selle Wenne puseppaga? Minna, kel söamehhed palja mööga körwas, pean ennast ühhe ainsa Wennelasse ees allandama? Mitte koggoni! Enne langego keik tähhed taewast mahha, ja tousko päike seält kus ta loja lähhäb.“ Nenda surustelledes tulli kohto saksale jälle Peetri lai kirwes mele ning temma julgus allanes nisamma rutto kui se tousnud olli, ning ta ütles jälle:

„Siiski temma on nago karro pessas, kedda ma, enne kui ma tedda tahhan kiñni püda, pean wälja augotama.“

„Aus Peter!“ — hüdis ta nüüd läbbi ukse — aus Peter, kui sinno Wenne-maal ka üllemaid on, siis sa tead wisfist, et meie üllematte

alla peame heitma? Mul on Hollandi-ma kohto nimmel sinno käest middagi küssimest."

Peter teggi ukse lahti, ja küsis lahke tassase heälega: "Aus kohto saks, mis asja pärrast olled sa siis minno jure tulnud, ja mis küsiminne sul on?"

"Wata immet!" — ütles kohtomoistja teiste wasto — üsna teine mees." — Nüüd ütles ta jälle Peetri wasto:

"Minna ollen sinno toa ukse pitseriga kinni pannud, sest et ma sinno pabberid pean läbbiwatama. Peäle sedda on sinno peäle monned kaebdussed töstetud, mis pärrast sa pead wastust andma."

"Wastust annan minna igga mehhele, kel öigus sedda minno käest nouda; agga minno pabberid ei tohhi kegi läbbisorrida."

"Minna ka mitte?"

"Ei ial."

"Meie Mäwallitsusse kohhus ka mitte?"

"Ma ollen sulle üttelnud: mitte ükski inimenne ilma peäl, ei tohhi minno pabberide külgi putu," — wastas Peter.

"Agga meil on söamehhi, köisi, wangihonid, ja muud selleśarnatsid asjo. Mis sa sest arwad?"

"Neid ei karda minna."

"Ei karda! Olled sa siis üks kurri woi hea ingel?"

"Üks pattune inimenne, nago teised keik," wastas Peter.

„Kui ſa ſedda olled, kül ma ſiis ſinnoga nou leian. Sa olled üks häbbematta hoopleja. Anna wastuſt ſelle peäle: Sinno peäle kaebatakſe, et öhto pimmedas ja öſe ſinno onnis woörad innimesſed käiwad, kes pitka riettega omma näggo kiñni katwad, teiste eeſt ennaſt hoidwad, ſallaja tullewad, ſallaja lähhäwad ja ſepärraſt tewad, et ma ſinno käeſt pean küſſima: Mis innimesſed need on ja mis nad käiwad? Neid ei woi mitte uskuda.“ —

„Et woörad innimesſed, ſe on, kedda ſiit rahwas mitte ei tunne, minno jures käiwad, ei ſalga minna mitte; agga mikspärraſt ei pea neid innimesſi mitte ustama? et nad pitkad rided kandwad? öhto hilja tullewad? teile keikidele woörad on? Se ep olle nende egga minno wigga. Esſiteks: Minna ei olle weel mitte kuulnud, et Hollandi-maal on ärrakeeldud, iggaühhel on ma tahtmisſe järrele rided kanda. Teiſeks: Nenda kuida ſinna, armas kohto ſaks, ja need kes ſinnoga on, mulle ennamiste keik woörad ollete, nenda on need innimesſed, kes minno jures käiwad, ka teile woörad. Kolmandaks: Keik ſelle päwa ollen minna laewa töös, eks nad ſiis öhto ei pea tullema?

Neid ſanno ütteldes tulli Peter ſaunaſt wälja, ja ſeiſis ukſe ees ſärgiwäel, ja watis kohto ſakſa filmi, kes temma eeſt hirmoga ärratagganes, ſeſt et Peetri kirwes temma mele

tulli. „Se pois on hirmus kawwal“ — sosſiſes kohto ſaks, ja ütles ſiis jälle:

„Hilja aego olled ſinna keige laewa tömeestele omma kullo peäle rohkeste ſüa ja jua ännud, mis mitto ſadda rubla maksab; kuſt ſedda ühhe waeſe puſeppa joud kannab? Sinna wiskad monni kord, kui ſull' ſähhärdune tuio peäle tulleb, peoga höbbe rahha teiste ſekka laiali: Peetrikenne, kuſt ſe rahha keik tulleb?“

„Oih, oih,“ — wastas Peter — „lapſeſt ſadik ſelle päwani, ei olle minna weel mitte kuulnud, et ühhe innimesſe peäle on ſüüd tösstetud, kes teistele head teinud. Sul olleks ſiis, kohto ſaks, parram meel, kui ma omma rahha kotti ſu kowwaste kinni ſeuks, ja ſedda jälle täielt Wenne-male taggaſi wiiks, ja ennaſt ſelle eeſt hoiaks, et ma kellegi Hollandi-ma innimesſele head ei te?“ —

Kohto ſaks köhhatas; ſeſt ta tundis, kuida Peter tedda pilkama hakkas. Pärraſt köhha ütles temma:

„Laewa pumeister Lundnik on mulle teada annud, et ſinna temmaga üht' kauba kontrahti olled teinud ja ſelle ue laewa oſtja nimme kontrahtis mitte ei olle nimmetanud. Peäle ſedda on tulemölder Wörſten üllesannud, et ſinna temma tuleweskis keik asjad olled kirja pannud, hinna järrele küſſinud ja pärraſt teiſe tuleweski tehha laſknud. Mikspärraſt olled ſa ſedda keik teinud?“ —

Peter hakkas nüüd ſure heälega naerma.

„Meister Lundnik?“ — ütles temma — „olle sellega rahhul, et sa omma kolmsaddatuhhat höbbe rubla olled sanud — sa olled üllepea küllalt sanud. Se on öige rummal, et sinna keige omma pakſussega targem ei olle, ja nago eddew tüttar-laps, keik asjad teada tahhad. — Ka pead sinna enne kui se uus laew siit saddamast ärrapurjotad, teada sama, kes temma perremees on. — Ja wanna Wöörsten, sinnule ep olle mul muud middagi ütlemist, kui: Kaddedam ja ihnuſem ei olle kegi kui üks rikkas mölder. Sinna sowiks et keik weskid seisaks, ja sinno weski tiwade peäle üksi tuul puhhuks. Teie mölbrid, ollete keik ühhe-uggused; puhhugo tuul ehk wolago wessi teie weski rattaste peäle. Kaddedusse pärrast olled sinna ka minno peäle kaebanud. Olleks se teine weski mitte parram olnud, siis olleks ma sinno weskit ostnud. Ma arwan et Hollandi-maal ka se seädus on, et igga mees sedda woib oste, mis ta mele pärrast on?“

„Nüüd agga tulleb wiimne ja keige surem kaebdus, kust sa mitte ni hölpsaste ei peäse, — ütles kohto saks.“ — „Kas sa woid ärrasalgada, et sa aeg aialt, ni hästi Saardamis kui ümberkaudo, paljo suretükki-wallajaid, puseppasi, lukkoseppasi, purjotoggejaid, lontmaakrid, kiprid ja muid ammet-mehhi, sure tootusse ja awwaldamisega Wenne-male tahtsid petta?“

„Sedda ei olle mul tarwis salgada“ — wastas Peter; — Hollandi-ma kidab ennast

Priirigi ollewad, kus igga üks sinna woib minna kus ta ise tahhab; mikspärrast need innimesed siis Wenne-male ei woi tulla, kui nad ise tahtwad? Agga et minna neid petnud ollen, se on walle. Mitte wäggise, mitte walle tootuste läbbi — waid ise heamelega ja omma surema kasso pärrast tullewad need minno läbbi tellitud innimesed Wenne-male, kus nisugguse rahwast wägga tarwis on. Kas sa woid monda keelda, kes siit Prantsusse-, Inglis- ehk Rootsi-male tahhab minna? Miks nad siis ka Wenne-male ei woi tulla? ..... On sul weel monni lüssiminne, kohto saks? tö-kell lüakse warsi, mul polle mitte paljo aega...."

„Kas sa kule sadanat!" — sossises wanna Lundnik ühhe kirjotaja körwa sisse. — Temmal on minno töga ennam rut, kui kohto herraga räkida. Kes omma meistri tö eest hoolt kannab, on ikka aus pois. Kahjo, et ma temma peäle kaebasin."

„Agga — ütles kohto saks Peetri wasto — „kui luggu nenda, siis ei olle sinna mitte muido liht pusep, waid olled üks sallaja Makulutaja, ja sinno pabberid peawad läbbiwädatud, ja sinno sauna onnikenne läbbiotsitud sama."

„Ei, mo armas sõbber" — wastas Peter naerdes — „ma ollen sulle jubba kord üttelnud, et ma sedda mitte ei lubba."

„Sinna ei lubba?" kissendas kohto saks wihhaga. — „Kes sinno lubba küsib?"

„Kule pirtsakas rae-isand, — naeratas

Peter jälle — Wähha päiwi jään minna weel Saardami linna. Kui se uus laew koggoni walmis on, purjotan ma sellega Amsterdami linna, kus suredtükkid selle laewa peäle pannakse. Senni kaua saad sinna ammo teada, kes ma ollen. Tahhad sinna agga sedda siiski enne teada saba, siis kula Amsterdamis Wenne konsuli herra*) käest, kes sulle wissist selget teädust annab. Agga ma ütlen sulle weel üks kord! siin ei lasse minna omma pabberid mitte läbbiotsida!" —

Kohto saks olli nenda wihhane, et ta olleks tuld süllitanud. „Kui sa siis heaga ei moista, siis teme meie sedda wäggise," kärritas wihhane kohtomoistja. „Rahwas! astuge liggi. Uks mahha! Wissake Peter eest ärra, et ma sisse peäsen. Rutto! rutto! Olge mehhed!...."

Selsammal silmapilgul mil kohto saks käsko andis, Peetri maiakest läbbi otsida, tungisid kaks last teiste rahwa wahhelt sure ruttoga läbbi, astusid Peetri ja kohto saksa wahhele ning ütlesid: „Ärra karda, armas Peter! meie ei lasse sulle middagi kurja tehha. Issa ja emma tullewad ka parraego järrele."

Need kaks last ollid Willem ja Anna. Widemann olli weel pool haige. Agga ni pea kui

---

*) Konsul, nimmetakse nisuggust meest, kedda üks kunningas ehk rigi-wallitsus ühhe wõõra Ma linna panneb, omma kauba ja muud asjad tallitama.

ta kulis, et Peter häddas olli, jookſis ta warſi temmale appi. Ruttoga olli ta ühhe ſure hamre kotto kätte ſanud, kellega ta Peetri ette astus, ja hädda sellele, kes kät Peetri külge olleks julgunud pista.

„Peter on mind ſurma ſuuſt wälja kiskunud!“ hüdis Widemann ja tõstis omma hamert.

„Minnule ja mo lastele omma iggapäwaſt palka annud,“ — ütles Marta ſiñna jure.

„Meile aitas temma jahho kotti kanda, ja on meile mitto kord ſaiarahha annud,“ ütleſid Willem ja Anna.

„Minno ſilmaſt kiskus ta piñna wälja, muido ma olleks pimmedaks jänud“ — ütles üks puſep.

„Minno kue lapſele on ta ued kued tehha laſknud“ — ütles teine.

„Minno emma aitas ta mahha matta, kui kegi mu ei tulnud,“ ütles kolmas.

„Meile keikile andis ta monne näddala eeſt ſüa ja jua ni paljo, kui meie tahtſime“ — hüüdſid keik tö-mehhed ühheſt ſuuſt. „Meie ei lasſe temmale middagi pahha tehha! Olle julge Peter, ſul on ſõbro keik Saardami liñ täis.....“

„Mäſſajad! mäſſajad! — kisſendas kohto ſaks. Ma toon keik ſõawägge kokko! Ma tahhan teile näidata! Teid ning teie Wennelaſt tahhan ma keik wangi panna!“

„Ma tännan teid keiki, mo armſad ka-ſullaſed ja liggitömehhed, teie pakkutud abbi eeſt, ehk ſedda kül mitte tarwis ei olle — ütles Peter. — Se weikenne ekſitus on peage parrandud. Ei tahha minna ka polegi, et teie omma Jummalaſt ſeätud üllematte wasto peate hakkama. Jätke keik rahhule! Ma pallun teid! Ja ſinna rae-isſand, pead ka mo weikeſt ſallaasja teada ſama, kui ſa minno maiakesſe ſisſe tahhad astuda, kus meie nelja ſilma al olleme.“

„Oh! oh!“ — römustas rae-isſand — „Jubba poiſil hirm kä! Agga nüüd ma ſinno palweſt ennam ei holi. Mitte muido kui ſöawäega tullen ma taggaſi. Kül ſinna Wennelane pead näggema, kuida ſo käſſi käib.“

„Minno pärraſt!“ — wastas Peter — „Te nenda kui ſa arwad hea ollewad.“

Rahwas, mis ümberringi ſeiſis, andis nüüd kohto ſakſale rumi ärraminna.

Äkkiste, kui keik rahwas ennaſt ümberpöris kohto ſakſa ja rae-teenritte ärraminnemiſt watama, nähti ſuurt tölla rongi ſaddamasſe tulewad. Sedda ei olnud weel enne kegi näinud, ſepärraſt jäid keik rahwas, ſuud lahti, ſedda immeasja watama. Ka rae-ſaks unnustas ärra, et tal rut tagga olli, ja jäi nago kiwwiſammas ſeiſma. Sadda ſammo Peetri maiaſt, jäid keik töllad paigale. Suur bulk kalliſte ehhitud üllemaid astuſid wälja. Kallid ſulled köikuſid kübbaratte, ja kuld tuttid läikiſid öllа peäl.

„Ma-wallitſeja herrad! Ma-wallitſeja her-

rad!“ — olli iggaſt ſuuſt kuulda. Keik rahwas wötſid nüüd mütſid mahha. Nelli herrad, kuld ternid rindus, ja ſulled kübbara peäl, käiſid ees. Keik läkſid pari kaupa ja hoidſid endid öiged nago püſſirauad, ikka Peetri onikesſe pole, kes wagguſi omma ukſe ees ſeiſis ja nago üht ammo nähtud asja watas.

„Need kolm esſimeſt on Prantſusſe-, Inglis- ja Wenne-ma konſuli herrad“ — ütles rae-isſand tasſakesſe omma kirjotaja wasto — „agga neljat minna ei tunne.“

„Se neljas on üks Wenne Würſt“ — wastas kirjotaja — „kes monne päwa eeſt alles Wenne-maalt on tulnud.“

„Wata, kuddas nad keik körwo lähhäwad! Meie auſad Ma-wallitſeja herrad, kes tagga käiwad, ei watagi minno peäle,“ — nurriſes rae-ſaks. — Keik wahhiwad agga Wenne Peetri peäle. Kui nemmad teaks, kui wastopanneja ſeſinnane Peter on!“

Kohto ſakſal olli öigus kahhetſeda; ſeſt kellegil ei tulnud tedda mele. Kaugelt enne ſedda, kui nad puſeppa Peetri liggi ſaid, wötſid keik herrad omma au-kübbarad mahha. Ullandamiſſe ja kummardamiſſega astuſid need nelli herrad wimaks Peetri ette, kes naeratades nende peäle watas, ja ſure aupakkumiſſega hakkas Wenne konſuli herra temmaga räkima: „Mo keige üllem Keisri herra! Kaeminne ei woinud ma Teie elloaſſet mitte ſallaja piddada. Inglis-ma ja Prant-

ſusſe-ma konſuli, kui ka Hollandi-ma üllemad wallitſeja herrad on wägga minno peäle käinud, et ma neile Teie ello kohta piddin näitama. Lubbage, armolinne Keisri herra, et nad isſe Teie ette tohhiwad astuda.....“

Nüüd astuſid ka teiſed Keisri Peetri ette, ja tunnistaſid omma immekspannemiſt ülles, et temma melel ennaſt nenda olli allandanud ja rasket tööd teinud; kiitſid tedda ülle keige kunningatte ſureks ja andſid temmale kummardades au.

„Se on kül wägga pahha“ — wastas Keiſer Peter — „et kunningatte teud, olgo nemmad head ehk pahhad, mitte kaua ſallaja ei jä. Sepärraſt olleks wägga hea, kui nemmad ikka ſedda teeks, mis hea ja kitusſe wäärt on. Mis minna teinud ollen, ſedda ollen minna omma rigi pärraſt nink temma heaks teinud. Ma ollen keik isſe katſuda ja öppida tahtnud, ja ſiiski ollen ma ſiit onnikesſe ſeeſt omma ſuurt riki piddand wallitſema; ſepärraſt käiſid need woõrad innimesſed öſel minno jures, mis ülle rae-isſand weel praego minnoga tüllis olli. Minna ollen ſiit targemad rahwaſt ja meiſtrimehhi liggi palkanud, et nemmad minno Wenne-ma rahwaſt peawad öppetama. Minna ei olle neid mitte ärrapetnud, kuida ſinna rae-isſand, minno peäle kaebaſid, waid minna annan neile ka ſedda, mis ma lubbanud ollen. Tulgo ehk jätko; iggaüks tehko mis ta tahhab. Ma ei woinud ſind

ka mitte omma pabberid läbbi wadata laska, seſt et nende seas mitmesugguſed rigi asjad on, mis sinnul koggoniste tarwis teada ei olle. Minna ollin Keiſer, ja teggin puseppa tööd, — ſa moistad ſepärraſt iſſe ärra, et ſe mulle paljo kergem olli, kui kegi ei teadnud, et ma Keiſer ollin.“

Mis nüüd teiste tömeeste süddamed mötleſid, kes temmaga kui teiſe enneſe sugguſega ollid tööd teinud, ei moista minna mitte ülleskirjotada. Keik wahtſid suud lahti, ja ei moistnud eeſtotſa sanna räkida.

Rae-issand ja temma kirjotaja kummardaſid ennaſt nüüd mani, ja palluſid andeks, et nemmad eeſtotſa nenda rummalaste ollid temmaga räkinud.

Peter naeratas ja ütles: „Armas raeissand, sinna olled teinud, mis sinno kohhus olli, minna ei panne sulle middagi pahhaks. Ep olnud minnul ka mitte kurja nou, kui ma essite omma kirwe laua peält mahha wötsin ja sinna hirmoga toaſt wälja hüppaſid. Ja nüüd sinna wanna eddew meister Lundnik pead ka teada sama, et minna sinno laewa oſtja ollen, ja selle laewa nimmi pannen minna nüüd: „„Peter I., Wenne-ma Keiſer.““ Omma ello aeg tahhan ma neid röömsaid päiwi meles piddada, millal Saardami liſinas sinno kässo ja juhhatamisse al laewa tööd ollen teinud.“

Ümberpöördes näggi Peter Widemanni

naese ja lastega omma selja tagga põlwili maas ollewad. Ni pea kui Peter nende peäle watas, sirrutas Widemann omma parremat kät temma pole ülles ja pallus: „suur ning wäggew Keiser! raiu minno kät otsast ärra, kes .....!“

„Kes mind mitto tööd on öppetanud teggema?“ — wastas Peter rutto — „Ei söber Widemann! ei se lähhä korda. Touse omma naese ja lastega ülles! Minna ei armasta sedda mitte, et teine innimenne teist innimest põlwili maas, kui Jummalat peab palluma. Omma Loja ees peame ennast nenda allandama, agga teise innimessega, olgo temma ka Keiser, peame püsti seistes könnelema. Se tössine aupakkuminne on jo se: „„Karda Jummalat, auusta kunningast, ja armasta omma liggimest.““ — Kule Widemann, Marta, ja teie mo armad lapsed! Tännasest päwast ei ella minna mitte ennam siin weikesse maia sees. Ma ollen tedda ärra ostnud, ning kingin keige asjadega mis siin sees leiate, sedda teile pärris ommaks. Ma arwan, teie leiate siit kül nenda paljo, et eddespiddi ühhe maia woite osta ja pärrast minno ärraminnemist murreta ellada. Ma lodan, et sa omma söbra Peetrile andeks annad, kui ta sind monni kord koggematta pahhandas.“

Keikil, kes ümber seisid, jäid suud lahti immeks pannes, Widemann agga ei sanud römo pärrast sanna suust.

Wimaks hüdis Keiser Peter sure heälega

omma maia ukse ees nisamma seistes, kuida ta seält olli wälja tulnud: „Keik Mawallitseja herrad, woörad konsulid, üllemad ja allamad meistrid, ja teie minno armsad liggi tömehhed, kunni nurriseja tulemöldrist sadik, olge tänna keik minno woörad! Omma nimmepäwal ei julgnud ma teisi kutsuda kui omma seltsimehhi; sest ma ollin waene pusep. Nüüd, et ma Keiser ollen, arwan minna, et ka need teised ei häbbene minno jure woöraks tulla. — Ja sinna Würst Romanadowski, kanna hoolt, et mo woörad ausaste üllespetud sawad. Olgo se minno Hollandi-ma mällestusseks.“

Keik üllemad ja allamad, kes ümberseisid, töstsid nüüd omma kübbarad ja mütsid ülles, löid käsi kokko ja öiskasid sure healega:

„Ellago suur Keiser Peter! Ellago suur Keiser Peter!“

Monni pääw pärrast sedda kuuldi Saardami linna saddamas suretükkide paukumist, ja keik rahwas mis kalda peäl seisis, töstsid omma kübbarad Jummalaga-jätmisseks ülles; sest se uus laew „Peter I., Wenne-ma Keiser“ purjotas saddamast wälja, ja wiis omma suurt Wallitsejat Wenne-male taggasi, kus tedda omma rahwas ootsid ja römoöiskamissega wasto wötsid.

Krahwi herra ja temma kutſar.

„Noh! mis ſinnul wigga on?“ küſſis Krahwi herra ühhel hommikul omma armſa kammerteenri Sappi käeſt, kes äggades ja lonkades herra kambri astus.

„Oh, aus herra! — wastas Sap — „Kutſar Wähter on mind ni hirmſaste peksnud, et ma kät egga jalga ei woi ligotada.“

„Wähter? kutſar Wähter? Minno Wähter? Ei ſe woi tõsſi olla. Need nelli näddalad, mis ta minno tenistusſes on, ei olle minna temmaſt ſilma karwa wäärt ſüdi leidnud. On tedda wahheſt monni kellmuſſe läbbi pahhandanud?“

„Mitte keddagi, aus herra! — Wanna jahhi Waldmann tikkus mind hammustama, minna lõin tedda, ja ſepärraſt kargas Wähter minno kallale. Olleks ma waene loom enneminne ſedda koera ennaſt kiskuda laſknud. Mis ma hakkaſin tedda löma: nüüd ollen ma ſandiks pekstud. Ai! ai! ai! Minno luud, kondid wallutawad wägga hirmus.“

„Katſu nüüd nenda paljo, et ſa mind ridesſe ſaad pandud“ — ütles herra — „ſiis minne rohho kappi jure ja wõtta alt ſahtliſt hawa wet. Ma tahhan järrele kulata, kuddas temma üllemeelne kelm tohhib ſind peksa?“

Sappi ſüdda ſai ſelle lubbamisſe pärraſt jubba nenda röömſaks, et ta pea olleks ärraunnusta-

nud äggada ja kaebada, ja hakkas jubba kärmimenne teggema.

„Tassa! tassa! — ütles herra — Mis sa nenda töttad? Isse olled sa purruks haige. Sa teed ennesele weel ennam hädda.“

„Tahhaks ikka ausat herrat truiste ja ussinaste tenida,“ — wastas kawwal Sap hädalisse heälega — „Kes omma hädda peäle woib wadata, kui saksa tö käes on.“

Kui herra olli ridesse pandud, läks Sap äggades uksest wälja. Kammertener Sap olli üks neist ausaist saksa teenrist, kel lamma nahha sees hundi südda, ingli su sees ussi keel ja söbralikko pehme kassi käppa külgis karro küned ollid. Ta olli ikka söbralik ja libbe silma ees; agga kaela leikaja selja tagga. Herra ees olli ärrawannutud, kes mitte herra kasso ei püüdnud; selja tagga olli igga liggiwarras temma keige surem söbber. Herra ees olli Sap ni allandlik, et ta herra saapa talla olleks kelega puhtaks lakkunud; selja tagga wois igga mees poolt moisa mahhakiskuda, kes tedda agga wähha auustas, ja kummardas. Kes Sappi lubbaga middagi teggi, se wois kümme hobbust surnuks aiada, sel olli ikka öigus; kes ilma Sappita middagi ette wõttis, sel olli ikka süüd, olleks temma tö ka herrale tuhhat rubla kasso saatnud. — Warrastas kegi, ja pallus Sappi ennese eest kosta, siis ütles aus Sap, kedda herra uskus: „herra woib selle waese ekstale andeks anda, se on wissist Jummala tahtminne

olnud, et ta nenda on kommistanud;“ ja kui siis sedda warrast nuhheldi, siis sündis se sel kombel, et tedda selle ammeti pealt, kus ta hirmoga warrastas, ärrawoeti ja sinna pandi, kus ta sedda julgeste wois tehha. Waesed herrad! kuida ollete teie ennam ehk wähhäm keik omma körwapuhhujatte melewalla al. Teie keige suremad kahjoteggiad ja eksitajad on need, kedda teie keige ennam usute. Nenda olli luggu ka Sappiga. Toast wälja-minnes irwitas temma ning ütles: „Oot' sa sadana Wähter, kül sa nüüd ühhe nahha täie saad, mis sulle surmani mele jääb.“

Pärrast kammerteenri wäljaminnemist, käis herra piipo tombades möda tubba, ja temma hing ei moistnud möttelda et aus ning ustaw Sap tedda olli petnud. Wimaks jäi ta seisma ja ütles: „Nüüd ma tean mis ma teen: Wähter saab omma hea nahha täie ja peab kassima! Temma lurjus tohhib minno wanna tru kammerteenrit peksa? Sap on jubba minno önnist issa ausaste teninud, ja temma on alles 4 näddalad mo tenistusses.“ Olleks Sap sedda kuulnud, ta olleks herra jallale suud annud; sest Wähterist tahtis ta wägga hea melega lahti sada, kes saksa teenriks liaks öiglane olli.

„Herra kutsus wahhemehhe sisse, käskis kaks head keppi murretseda ja Toa Tomast kutsuda. Kui wahhemees olli teinud mis kästi ja Tomaga tuppa astus, panni herra neid teist teise keppiga ukse körwa seisma, ja laskis Wäh-

terit, kes willet puhhudes talli jures omma hobboſid tallitas, ka enneſe jure kutſuda.

Nattukesſe aia pärraſt astus Wähter rahhulisſe ſüddamega ja ilma hirmota tuppa, terretas herrat ja küsſis: „herra on mind kutſuda laſknud, mis ma pean teggema?“

„Sa pead pekſa ſama ja ärraminnema!“ ütles herra.

„Woi ärraminnema?“ — immetelles Wähter ja temma näggo läks röömſaks. „Sedda parram; ſel kombel woidan minna omma kihlwiddo, kelleſt ma kartſin ilma jäwad.“

„Mis kihlwiddo?“ küsſis herra wihhaga omma toli peäl.

„Seſt ep olle nüüd tarwis egga aega räkida“ — wastas kutſar — „egga herra mind ſellepärraſt ei kutſunud.“

„Minna tahhan agga teada!“ — kisſendas herra — Sa pead ſanna kuulma! muido ma lasſen ſulle ..... et ſinno .....“

„Aus herra!“ — ütles Wähter ilma hirmota — „Teie peate ſedda keik teada ſama; agga enne tahhan minna teada, mis ſe tähhendab, et herra esmalt peksmisſiſt räkis? Egga herra ommeti minnoga ei tahha nalja piddada? Niſugguſe naljapiddamisſe peäle ei olle minna mitte herra tenistusſe tulnud. — Ehk peab ſe üks karristus ollema? ſiis on tarwis, et ma enne tean mikspärraſt ma karristud ſaan? Senni kui herra mulle ſedda ei ütle, ehk ei tea üttelda, on herra nenda hea ja jättab mind

rahhule. Minna arwan „„öige hölma ei hakka ükski, ja wagga werri ei wärrise.““

„Ohk sinna häbbematta sadan, omma julgussega!“ — karjus herra ja kargas toli peält püsti — „Wahhemees! Tomas! andke pihta! hästi! hästi! senni kui ta koer waggusi jääb.“

„Kes mind ühhe hobi lööb“ — wastas Wähter waggusi — sedda ma wiskan nago pühkmed aknast wälja. Enne kui ma peksa saan, pean ma ka teadma, mikspärrast ma saan? Hea kutsar ei lö omma hobbost ka ilma süta. Kui siin peab minno peäle kohhut moistetama, siis ei olle seäl jures keppimehhi tarwis. Nende sannadega tombas ta teise poisi teise kaenla, läks nago karro kahhe poiaga uksest wälja ja piddi nad pahha melega teise korra treppist mahha wiskama; agga et nad tedda palluſid, laskis ta neid lahti, ja ütles: „Willetsad lomad! ärge laske ennast ellaja eest prukida. Olge herra sannakulelikkud teenrid, agga mitte temma koerad. Kui herra teid olleks käsknud korsna otsast mahha hüppata, kas teie sedda ka olleks teinud?“

Wahhemees ja Tomas läksid ärra, Wähter pöris herra jure taggasi.

„Kas sa nüüd koggoni hulluks olled läinud?“ — kissendas herra temma wasto: — „Ma lassen keik moisa rahwast kokko tulla, — ma lassen sind sidduda, — ma lassen sind nago koera mahha lüa!“

„Aus herra! ärge pange pahhaks, ma pean Teile teist korda allandlikkult mele tulletama:

„„öige hölma ei hakka ükski, ja wagga werri ei wärrise.““ Senni kaua kui innimesse südda puhhas on, siis on ta nago Simson kui ta juukſed alles leikamatta ollid. Olleks ma süüdlane, siis woiks mind üks laps kinni hoida ja karristada.“

„Kassi! kassi! ütles herra — „Kassi mo silma eest ärra!“

„Aulinne herra!“ — pallus Wähter — „Teie ollete ommite nenda head ja ütlete mulle, mis ma kurja ollen teinud? Egga mind ei pea kui warraſt moiſaſt ärra aetama! Ka minnul on mo hea nimme armas, ja ei tahhaks ſedda teotada egga ka teotada laska.“

„Kas ſul weel süsti ei olle? küsſis herra — „Sinna arwad wisſiſt, et ſa enne üks tosſin innimesſi pead ärratapma, enne kui ſinna ennaſt süüdlaſeks arwad? — Üht' mitme aastaſt tru herra teenrit ilma asjata ja omma loaga wiggaſeks ja ſandiks peksa — ſe ei olle ſinno meleſt weel süüd middagi?“

„No jah, ma mötlesin kül!“ wastas Wähter — Süüd ma möistan, kuſt ſe keik tulleb: Sap on minno peäle kaebanud. Jah, aulik herra, kammertener Sap on minno käeſt wägga illuſaste ning mehhe modi peksa ſanud, ſe on tössi, ſedda ma ei ſalga mitte.“

„Sinna metſalinne kiitled öige weel omma kurja tembo ülle?“

„Kes teab mis herragi ſeſt arwab, kui ta kuleb, kuida ſe on tulnud. Sap ei olle herrale wisſiſt mitte üttelnud, mikspärraſt ta on kip-

putada ſanud. Olge nenda head, herra, ja kutſuge meid ſuud ſuud wasto.“

„Sap ei woi tulla“ — wastas herra — „ſa olled tedda nenda peksnud, et ta wodis maas on. Ma tean agga — temma on Waldmanniga kurri olnud, ſepärraſt arwad ſinna enneſel öiguſt ollewad, tedda waeſe ommaks peksa?“

„Oh et ſe Waldmann räki moistas! — Teie kammertener — ärge pange pahhaks, aus herra, — Teie kammertener on üks wallelik, ni hästi ſanna kui teoga. Andke mulle lubba, ma tahhan Teile warſi näidata, et Sap joosta woib, nago noor pöddes; ma ollen agga temma nahka nattukenne parkinud, temma liikmed on keik terwed. Mis ta wodis ſeiſab, on kawwalus.“

„Jätta Sappi rahhule!“ — kelis herra — „Egga ſinno pea ei kelaks, ſa tooks tedda nago jänneſe poega, körwo piddi ſeie.“ —

„Siis olge ommite nenda head“ — pallus Wähter — „ja lubbage et ma Teile rägin, kuida ſe on ſündinud, et Teie armas kammertener minno käeſt ihho puhhaſtuſt on ſanud.“

„Kuida ſe on ſiis tulnud?“ küſſis herra.

„Teie teate aus herra, et üksi öige innimenne üht' ellajaſt ilma asjata ei waewa. Nüüd ollen minna jubba ammo näinud, kuida Sap weikeſt pitſi aiawiteks igga pääw pinab ja waewab. Wanna Waldmann armastab agga pitſi ni wägga, et ikka niitſub ja lippitſeb, et Sap temma weikeſt ſöbra peaks lahti laſkma.

Agga midda ſurem pitſi waew, ſedda ſurem Sappi röom. Eile pärraſt lounat pinas ta jälle ſedda waeſt loma, ja wanna Waldmann läks joostes nenda nende wahhele, et Sap ſellile mahha kukkus, nago koñ käed ja jallad ülles-piddi. Kes peält watas, ſe naeris ja hästitas. Se teggi Sappi weel ennam wihhaſeks; ta touſis ülles, wöttis ſure malga ja pekſis waeſt Waldmanni nenda, et üks kiwwi olleks piddan'd halledusſe pärraſt nutma — ja keik üsna Jummala muido. Peäle ſedda on temmal Waldmanni peäle wihha, et ta mitte waeste kerjajatte peäle ei lähhä, kui Sap tedda aſſetab. Nüüd ei joudnud minna mitte ennam kannatada, waid wötſin omma ratſa kantſiko ja ſuggeſin Sappi nenda, et temma nahk ni pea wisſiſt ennam ei kihhele. Nüüd teab herra, mis ma kurja ollen teinud, ja minna ....."

„Agga, kas ſe ka keik tössi on?" küſſis herra.

„Igga walle ſanna eeſt woib herra minno keelt nöälaga läbbi pista! Se on ni kui ma rägin."

„No hea kül!" — wastas herra — „Sa pead weel üks puddel öllut peäle ſama, ja Sall piddago kiñni, mis ta kä on."

„Tännan herrat wägga! Agga millal herra mo paſſi kätte annab, et ma miñna woin?"

„Mis paſſi? Ei wanna Wähter, ſinna jääd minno jure ja olled mul nüüd weel armſam

kui ſa enne ollid. — Aggа, ota, ota! Mis kihlweddo ſe olli, mis ſa eſſite räkiſid?

„Ah ja! — wastas Wähter — minna ütleſin, kui Teie ärraminema käſkſide: ſedda parram! ſel kombel woidan minna omma kihlweddo. — Selle kihlweoga on agga ſe luggu nenda: üks öhto, enne ſedda kui ma Teie kutſariks tullin, ollin ma omma ſuggulaste jures küllas woöraks; ja kui nad kuulſid, et minna Teie moiſa teenriks tullen, ütleſid nemmad: Nüüd lähhäd ſinna ka tühja! Seſt keik kes ſealt tullewad, ei kölba ennam middagi. Mehhed lähwad laiſaks ja wallelikkuks, ja naesterahwas eddewaks ja häbbemattaks. Sedda ſaab nüüd ſinnuſt ka.“

„Kaddugo kelepeksjad omma kelepeksmisſega! kule ſadana wallet, mis nad rägiwad.“ — Sinna agga, armas Wähter, teadſid, et ſe tössi ei olnud, ja tullid ommite minno kutſariks.“

„Aus herra! minna teadſin wägga hästi, et keik tössi olli; ütleſin agga omma ſuggulastele: üks mees, kes Jummalat kardab, ja öiguſt armastab, woib keſt kelmide ſeas öigeks innimeſeks jäda, ja meie widdaſime 10 rubla peäle kihla, et minna ſeks ſammaks tahtſin jäda mis ma ollin. Ma teggin ſedda Jummala peäle lotes.“

„Sinna arwaſid omma ſuggulaste jutto ka tössi ollewad? Kuida woiſid ſinna niſugguſt tühja wallet uskuda? Ni kaua kui minna ſiin moiſa peäl ellan, ollen ma ikka head ommaſt rahwaſt kuulnud räkiwad, ja ſinna omma ſug-

gulastega üsna pahha. — Ei, se woi mitte olla! Se ei sünni jo mitte kokko. Ühhed üsna head, teise üsna pahha.“

„Se tulleb keik sest, aus herra, kes Teile sedda tännine on räkinud: ollete Teie ise ommast rahwast head kuulnud ja näinud, ehk on monni nende seast Teile sedda ettekiitnud. On se ettekiitja, silmatener, kartlik ja omma kasso püüdja olnud, kes Teie silma ees Teie sülge maast ärralakkus, agga selja tagga Teid pettis ja risus —; siis ei woi luggu teisite olla. Minna agga mötlen herra wasto öiglaste, sepärrast minna kül herrat kardan ja auustan kui herra tru tener, agga minna ei wabbise ja wärrise mitte herra ees nago petja, kelm ja warras.“

„Hea kül! — ütles herra — „Agga ütle mulle, Wähter, mis siis innimesed minnust ka arwawad?

„Öiglased ja head innimesed ütlewad, et Teie wägga hea süddamega herra ollete, kes öigust tagga nouab ja head tehha püab; kedda agga kawwalad innimesed ekſitawad, petwad, ja mitto pahha saatwad teggema, et nad se läbbi ise rikkamaks ja ausamaks saaksid.“

„Sinna ja sinno öiglased innimesed, ollete keik rummalad. Mind ekſitama, petma, pahha teggema aiama! Kes sedda woib? kas ma rummal laps ollen? Mis lorri se on? Sinna tahhad, et ma omma wanna tru teenrid ennam ei pea uskuma?“

„Kulla herra!“ — wastas Wähter — minna ei tahha middagi. Uskuge omma teenrid

minno pärraſt ikka ühte wiſi. Teie iſſe tahtſide, et ma piddin räkima, mis öiglaſſed ja tösſiſed innimeſſed Teiſt rägiwad. Ärge pange pahhaks: Teie körwad, mis allati libbeda kele kituſt on kuulnud, on koggoni ärrawoöranud, töt kuulda. Üksi ei tohhi Teie ees ſedda räkida mis Teie meelt wasto on; igga üks peab Teid kummardama ja Teie ümber lippitſema; Teie tarkuſt, wägge, rikkuſt, head wallitſuſt ja muid asjo ikka kiitma; igga ühhe peäle jooksma, kellega Teie pahhane ollete; — kuida woite Teie, aus herra, ſel kombel nouda, et Teile peab töt rägitama?"

„Kule Wähter!" — ütles herra — „Sinna rägid jo nenda töeste, nago ſa olleks monni aasta minno moiſas ellanud. Agga ſinno ſannad on kibbedad nago koirohhi. Olled ſa ſiis nende nelja näddala ſees middagi wööriti asja näinud? Rägi! — ehk ma pean ſind kelepeksjaks piddama."

„Minno räkiminne, — wastas Wähter — teeks herrat weel ennam pahhaſeks. Aeg aialt peate iſſe monned asjad nähha ſama. Sekord pallun herrat mele tulletada, et Sap, Teie keige uſtawam tener, Teid ommite olli petnud." Pärraſt ſedda pallus Wähter lubba jälle omma töösſe miñna, ja läks ärra.

„Paggana luggu!" nurriſes herra — „Ollen minna ſiis tännini joobnud olnud? Minno omma kutſar peab mind öppetama! Se keige hullem luggu on ſe: ma tunnen ſelgeste ärra, temmal on öigus." — Herra käis

nüüd üksi möda tubba, ja mötles mis ta piddi teggema. Kedda ta piddi uskma? Kaua aega olli temma omma wanna modi ellanud, se uus olli wägga harjumatta ja raske.

Ni pea kui Wähter herra toast wälja läks, pöris Sap, sukkes käies, teise ukse takka ärra, kus ta sallaja keik herra ja Wähteri könnet olli kuulnud, ja ütles neitsi Pilla wasto, kellega ta ühhes nous olli: „Peaks se hundi roog Wähter, monda karro auko kukkuma ehk rehbase rauda minnema! Temma kurjateggias pörab herra mele koggoni ümber, ja meil tulleb weel wimati kitsas kätte. Agga ota Wähter, ota! Kül ma sinnule lökso teen, kust sa mitte ei peäse. Ma tahhan sinno libbeda kele otsast tükki ärra leikada. Kui sinna ei tahha meie söbber olla, siis tahhame meie sinno waenlased olla.“

Wähteri hea nou tikkus jubba wäggise herra süddames juurt aiama. Ta wöttis nouks pea jälle omma kutsariga könneleda, agga önnetusseks tullid pärrast lounat woörad. Kaarta mängides ja jodawat wina jues unnus jälle keik ärra. Kui woöraspiddo mödas olli, istus herra pääw pärrast sedda jälle ommas toas, pea uimane, kolkun'd wässin'd ja nukker, et ta isse ei teaduud, misga ta omma aega piddi wiitma. Ei maksnud söök egga jook; aeg olli iggaw ja meel haige. Nenda omma akna peäl kässpösakülle istudes, näggi temma, kuida kutsar Wähter röömsaste ning lauloga omma tööd teggi. Kui Wähter omma lauloga walmis olli, laskis herra

tedda mäele kutſuda. „Kule, Wähter, ütles herra — „Kuida ſe tulleb: nähko minna ſind millal ma nään, ſinna olled ikka römus, ja röömſam kui keik minno teiſed teenrid, laulad ja mängid nago üks ilmaſüta laps?“

„Kes tööd teeb ja Jummalat pallub, ehk Jummalat pallub ja tööd teeb — wastas kutſar — „ſe on ikka römus ja woib ka römus olla. Minna ſöön, kui mo köht tühhi on, ja mitte ennam kui tarwis; touſen warra ülles, teen uſſinaste omma tööd; ollen ſeäl jures igga innimesſe wasto hea, ei waewa keddagi ellajaſt ilmaasjata, — ſiis lasſeb Jssa taewas minno ſüddant römus olla; olgo ſiis et monni kelm mind omma rummala tempodega pahhandab, nago Sap ükspääw Waldmanniga teggi, kus ma temma kube nattuke tolmotaſin.“

„Sinna önnelik innimenne! Meie ſuurtſuggu rahwas ei woi mitte nenda römus olla.“

„Teie ſuggu rahwas ei püa römuſt egga rahhuliſt ſüddant, aus herra, ſeſt nemmad ka ſel kombel kuida nemmad ellawad, ſedda ial ei ſa egga leia.“

„Kuida nenda? — küſſis herra — „Ütle mulle, miks nad ei ſa?“

„Kui ma pohjani ja täieste neiſt asjuſt pean räkima, ſiis peaks herra teine minno ſuggune ollema.“

„Arwa nüüd, Wähter, et minna teine ſo enneſe ſuggune ollen, ja rägi!

„Dige nenda mis ſnhhu juhtub? — küſſis

Wähter — Ei ma ſedda uſſu! Teie ümber peab ikka nattuke ka lippitſema.“

„Minna käſſin ſind, Wähter, rägi nenda nago minna teine kutſar olleks, ſelgeste mis ſuhhu tulleb.“

„Kuida herra arwab — wastas Wähter. — „Teiſe enneſe ſuggu wasto ütleks minna nenda: Sinna ei woi immeks panna, et ſinno aeg iggaw on, ſöök ja jook ei maitſe, egga unni peäle ei tulle; ſinno luggu peaks weel pahham ollema. Sinna kelm olled Jummala lodud inimenne ja pead ka middagi head teggima: ſinna weddelad ja laiſkled hommikuſt öhtoni, mäſſad ja mängid ööd läbbi ja maggad pärraſt keik ſe päwa. Teed ööſt päwa ja päwaſt ö. Pühha kirri ütleb: Te tööd ja pallu Jummalat; ſinno palwe on wanduminne ja ſinno tö käſkminne ja tapleminne igga tühja asja pärraſt. Kirri ütleb: Murra omma leiba waeſtele, ja kes willetſad on, wötta omma maiaſſe.“ Sinna ſöödad ja jodad petjaid ja kelmiſi, kes ſind ſilmakirjaks kummardawad, kutſud rikkad kokko, öiskad ja priiskad nendega; waeste pärraſt ei holi ſinna: Kas ſul polle häbbi, weel Jummala käeſt niſugguſe ello peäle rahhuliſt ſäddant pärrida? Nenda, aus herra, ütleks minna teiſe enneſe ſugguſe wasto. Agga kuſt ma ſedda Teile tohhin üttelda? Ja kui ka ingel Kabriel Teiega nenda rägiks, Teie ſaaks ſiiski pahhaſeks.“

„Ota, ota! Wähter,“ — ütles herra — „Sinno ſannad tewad mo pea pallawaks! Mis

se olli, mis ma tahtsin üttelda? — Ah ja! Kui sa nüüd teise enneseſugguse wasto nenda olleks üttelnud, ehk ütleks, mis ta kül sinnule selle peäle wastaks?«

»Kui ta rummal olleks, hakkaks ta mind söimama ja teotama ja panneks sureks häbbiks, kui ta parremat ello hakkaks ellama, kui enne. — Kui tal agga wähhagi moistust peas olleks, siis wõttaks ta minno nou ja hakkaks parremat ello ellama.«

»Agga, mo armas Wähter,« — ütles herra — kui agga üks innimenne omma seisusse ja suggu järrele ei woiks nenda ellada, kuida sinna kidad, mis siis?«

„Minna arwan omma rummala moistusse järrele, et nisugguſt innimest ei ollegi, ehk et nisuggune, kes sedda arwab, peast nõrk on. Kunningas Saul kündis isse omma põldo, kunningas Rudolw, Saksamaal, paikas isse sõa aego omma kube, suur Keiser Peter teggi Saardami linnas laewa tööd, ja paljo teisi kronikandjaid woiks ma nimmetada, kellele, tõ mitte häbbi ei teinud; »»seest tõ ei te kellelgi häbbi, waid keikile au.««

„Ja, mo wennikenne, wannal aial ja nüüd! Teine aeg, teised kombed! Mis siis kidowäärt olli, egga se nüüd ennam ei kolba!“ — Se olli herra wastus.

„Se on kül imme, — ütles Wähter. — „Minno arwates peaks meie aegsed rahwas targemad ollema, ja ennemalt arro sama, mis

hea ning pahha on, kui wanna aego. Siiski nenda paljo ma tean, et suurtsuggu rahwa laiskust, pillamist ja priiskamist, ükski koer ei kida; agga nende moistlikko ja tru holekandmist nende eest, kes neid teniwad ja toidawad, kui ka kerget kätte tööd, auustab igga laps ja wanna."

Herra ei olnud tännini nisuggust könnet weel mitte kuulnud; temmaga ei räkinud kegi nenda julgeste, agga ka kegi nenda töeste. Tedda kummardasid kül keik, agga temmale walletasid ka keik. Ja et temma, kuida Wähter olli üttelnud, üks hea süddamega herra olli, kes öigust tagga noudis ja head tehha püdis, ja igga üht' innimest innimesseks piddas, — sepärrast ei wihhastanud temma ka mitte ennam Wähteri könne pärrast, waid tundis sedda töt ollewad, ja teggi selle järrele. — Tännini ei sanud ta toast wälja, nüüd käis ta iggal pool, kulis ja näggi mitto asja; enne ei teadnud ta mingisuggusest maia asjast, nüüd pärris temma mitme tö ja tallitamisse järrele; enne ei sanud kegi herraga kokko kes mitte esmalt Sappile ei tunnistanud, mis ta herra käest tahtis, ja kui siis kegi arwa herra jure sai, siis olli kas Pilla ehk Sapp ikka jälle ühhe ukse tagga sallaja kulames ja warritsemas, kui herraga rägiti; — nüüd agga wois igga üks herraga silla peäl, karja aedes, rehhe jures, talli jures, wälja peäl ja mitmes muus kohhas kokko sada. Keik wald römustas ennast, et nende herra, kes enne Sappi su ja käe läbbi nenda walli ja kitse olnud, nüüd

omma ſuga nenda lahkeste räkis ja heldeste andis. Agga Sap ja temma 35 aastane noor Pilla tahtſid ennaſt löhki wihhastada, ja kirruſid Wähtert ma pohja; ſeſt nemmad kuulſid iggapääw mis herra Wähteriga räkis ja mis nou Wähter herrale andis. Et nüüd keik asjad teiſite läkſid kui Sap ja neitſit Pillakenne ſowiſid, olli Wähteri süüd. Sepärraſt wihkaſid nemmad tedda hirmus ja püüdſid igga wiſi üht' auko kaebada ja tedda ſinna ſisſe lükkata. Agga Wähter olli üks läbbi ja läbbi öiglane inimenne, kes Jummalat kartis, omma herrat auustas ja armastas, liggimisſele kurja tehha ei püüdnud ja ſepärraſt omma waenlaste wihhaſt ka middagi ei holinud. — Sel kombel läkſid päwad, näddalad ja kuud möda. Herra ſüdda olli römus, temmal maitſis ſöök ja jook ja temma unni olli igga öſe maggus.

Ühhel pühhapäwa hommikul todi herrale üks kirri liñnaſt, kus ſees temmale teada anti, et kutſar Wähter need kaks wooraſt herrad, kedda ta monne päwa eeſt liñna wiis, te peäl töllaga olli ümberaianud. Se wihhastas herrat hirmus, et Wähter temmale niſugguſt häbbi olli teinud. Ta laskis kutſarit kutſuda ja ütles wihhaga: „kuddas ſinna lontrus mitte parreminne ſöita ei moista, et ſa minno head ſöbrad, need kaks noort herrad, kedda ſa liñna wiſid, te peäl olled ümberwiskanud?“

„Kas need kaks herrad“ — küſſis Wähter — „töeste ei olle häbbenenud, herrale iſſe

ſedda kirjotada? Ah ja! ma ei olleks neid pid-dand mitte häbbemattaks nimmetama, herra ütles neid ommad ſõbrad ollemad. Andke an-deks, aus herra!"

„Mis? — Kuddas ſinna häbbematta Wäh-ter, julgud minnoga nenda räkima? Mis ſinnul ſellega teggimiſt, kas nemmad iſſe ehk üks mu ſõbber mulle ſedda on teada annud, kui minna agga tean et ſinna nenda holetumaſt ſõidad, et ſa troska ja woõrad ümberaiad?" Kas mul ei pea häbbi ollema, et mul üks kutſar on, kes mitte laggeda maante peäl ſõita ei moista?"

„Aus herra, Teie kutſar moistab ka kiw-wide ja kändude wahhel ſõita; agga lubbage, ma tahhan Teile keik räkida. Kui minna nende kahhe herraga wimati liñna ſõitſin, ſiis kuulſin minna neid omma ſelja tagga Wenne kele Teid teotawad. Nemmad naerſid ja irwitaſid minno herrat, kes nenda rummal on, et ta mitto päwa neid ſõdab ja jodab, ja nüüd omma troska ja hobbostega taggaſi ſadab. — Niſuggune kahhe-keelne kombe pahhandas mind wägga. Agga et minna nende kelepeksmisſeſt arro ſain, ei teadnud nemmad mitte. Kui ma nende naer-miſt ennam ei joudnud kuulda, aiaſin ma liñna liggidal melega omma auſa wankre nenda möda krawi kallaſt, et ta need autumad kelepeksjad krawi puistas. Teine tombas warſi omma moõga ja piddi minno kallale tullema; minna agga ſain enne temma käewarde kiñni ja pig-gistaſin nenda, et mo wihhane herrakenne piuk-

ſuma hakkas, ja omma moõka lubbas tuppe pista. — Mo ümberwisſatud korem ei tahtnud nüüd mitte ennam troska peäle astuda, waid wõttis heaks, jalla liñna ſisſe miñna. Kui nad monni ſam minnuſt emal ollid, pöörſin ma hobbuſed ümber, astuſin pukki peäle ja hüüdſin neile järrele: „Auſad herrakeſſed, ſe ümberwiskaminne olli Teie Wenne kele taggaräkimisſe eeſt! Esmalt ſõte, jote, ſoidate — ja pärraſt naerate teie — wägga illus herra wiis on teil ſees!“ Olleks Teie näinud, herra, kuida nad nüüd ärra ehmataſid. Teine jookſis warſi tagtaſi, ja pakkus mulle jogirahha, nago ta olleks mo ümberaiamiſt ärramakſa tahtnud. Minna agga moiſtſin kül, et temma minno ſuud ſelle rahhaga tahtis kiñni tinnutada, ja ei wõtnud temma rahha mitte; ſeſt makſo eeſt ei kula minna mitte omma herra teotamiſt peält.“

„Wägga hea! wägga hea!“ wastas herra — „Olleks ſa neid ühte krawi wiskanud, mis wet täis olli, ſe olleks weel parrem olnud. Niſuguſed ulitſe ſõtkujad! Ei ma neid kelmiſid ennam toma ei ſada. Oh, ſe olli neile wägga parras — Säh, Wähter, — ſiin on ſe jogirahha, mis need kaks kahhekeelſed ſulle wõlgo jäid. Hädda ſellele, kes isſe enneſele woõrid kokko weab. Nad ſõwad ja jowad, pühkiwad ommad nokkad nago rongad, ja lähhäwad naerdes koio.“ — —

Wähter ei julgunud herra kingituſt ärrapõlgama, waid wõttis tännades wasto mis herra andis, ja läks jälle omma hobboste jure.

Kammerteenri Sappi ja perreneitsi keige ſuremaks pahhandusseks läksid keik asjad lossi peäl nüüd aeg aialt koggoni teiseks. Nad näggid ette ärra, et nende nimmed sel kombel mitte kaua ei woinud au sisse jäda. Herra ei olnud mitte ennam endine laisk maggaja ja tundmatta järrele-wataja. Ta tousis warra ülles, käis iggas paikas, kulis ja näggi keik asjad. Enne priiskasid ja lakkusid, tantsisid ja möllasid moisa poisid ja tüdrukud ööd läbbi möda körtsa, kissendasid ja karjosid möda maanteed käies, ja maggasid teisel hommikul kesskommikuni; sest kes nende järrele watas? wallitseja olli nisammasuggune, ja teggi seddasamma. Sap öiskas isse liggi, kes piddi herrale ütlema? Nüüd agga hakkas herra isse warremalt üllestousma, kes julgus kaua maggada. Keige immelikkum olli: herra hakkas isse hommikult omma liggimessi teenrid üllesärratama, mis enne kegi ei olnud näinud. Siiski Sap tröstis isseennast ja teisi, et nisuggune warra üllestousminne mitte kauaks ei piddand jäma, waid et herra pea jälle omma wanna modi piddi ellama hakkama. Sappi keige surem lotus omma herra meelt jälle taggasi pöörda, olli endise lusti piddamiste peäle. Mets olli linda-täis. Jahhipiddaminne teiste moisnikkudega, olli herra endine röövm. Sap moistis aeg aialt herrale jahhist nenda kennaste könneleda, et Krahwi herra pea käsko andis, et ümberkaudo küttid piddid ühhel seätud päwal kokko tullema, ja siis üks

ſuur klapperjaht peetud ſama. Midda ennam herra Sappi jahhi kituſt hakkas kulama, ſedda ennam ja walluſaminne räkis Sap. Pea kitis temma jahhipiddamesſi, mis ſeäl ja ſeäl moiſas ollid ſuurt römo teinud; pea ütles temma, et keik mailm immeks panneb, et herra losſi peäl keik ni waggoſi on nago leinamaias ja ſurnoaedas; pea tulletas ta herra mele kuida endiste jahhipiddamiste peäl herra mittokord ni römus olnud, et keik temma allamad ennaſt römustanud — ja paljo muid asjo weel.

Sappi waew ei olnud ka mitte ilma asjata. Herra andis ka käsko jahti piddada. Olli käſt antud, ſiis moistis Sap jälle herrale kita, kuida keik moiſa teenrid, ja walla rahwas ennaſt ſelle jahhipiddamisſe pärraſt ollid römustanud; muud kui üksi kutſar Wähter, ütles temma, ei römusta ennaſt mitte.

Herra laskis Wähtert kutſuda. Tännini ei teadnud Wähter ſeſt jahhiſt middagi, mis piddi peetud ſama, ſeſt et ta mitto päwa järgeste olli puid weddanud ja monni kord arwaste herraga oue peäl mödamiñnes kokko ſanud. Herra tundis omma kutſarit, ning tahtis heamelega teada, mis Wähter temma jahhipiddamisſeſt arwas; ſeſt herra teggi üht' asja kaks kord parrema melega, kui Wähter ſedda ka kitis.

„Noh, mis ſel klapperjahhil jälle wigga on — ütles herra — et ſinna ſellega rahhul ei olle?“

„Mis klapperjahhil?“ — küſſis Wähter. —

„Minno kohhus, kui tener, on ſanna kuulda ja tehha mis kästakſe; mis minnul on rahhul olla? Meie olleme keik herra teenrid, olgo tuapois, tallipois, keppipois, ſeppipois, karjapois ja koera-pois — poiſid olleme keik ja peame herra käsko kuulma, ſenni kui käſk pühha kirja ja ſüddame tunnistusſe wasto ei olle.“

„Sul on ſiis hea meel ſeſt, et ma tullewa näddali üht' ſuurt klapperjahti tahhan pid-dada?“ küſſis herra.

„Kui ma ſelget öiguſt pean räkima: mul polle ſeſt mitte head meelt; ſeſt keik klapper-jahhid on minno mele wasto.“

„Mikspärraſt agga, mo armas Wähter?“

„Sepärraſt — wastas kutſar — et klap-perjahhi piddaminne minno meleſt niſamma on, nago ſurnuks mattertaminne. Küttid ſeiswad ſees, ſe waene hirmutud metſa-lind peab jo wäggiſe kütti ſuhhu jooksma. Mis tarkuſt ſeäl tarwis on? Sedda woiks pea narrid ja wan-nad naeſed ka niſamma tehha. Se on jo üks: aiajad löwad pähklid katki, küttid nelawad tuma alla. Mis au ſeäl jures on? Ei, herra, kui ma öiguſt pean räkima: klapperjaht ei olle mitte minno mele pärraſt. Teine aſſi on — kui herra juſt jahti tahhab — metſad ja wainud isſe püſſi ja koeraga läbbi käia, linda üles-otſida, neid warritſeda ja laska, — ſe on teine aſſi. Se kinnitab herra kehha; Teie harjute käima, waewa näggema, otſma ja laſkma. Ni-ſuguſe jahhi peäl on moistuſt, kannatuſt, joudo

ja kärmuſt tarwis; agga klapperjaht näitab mul nago üks ellitud moisnikude römo aſſi ollewad, kes isse ei ſuda egga wiitſi möda metſi käia, waid muido ees ſeiſwad ja ſedda laſſewad, mis aiajad wälja köllawad.“

„Pea! pea! hüdis herra, — ma tean nüüd jubba mis ſa klapperjahhi piddamisſeſt arwad.“

Nipea kui Wähter olli wälja läinud, ütles herra isſeenneſes: „Ikka peab temmal öigus jäma! Enne ma ſain wihhaſeks, kui üks tener minno tahtmisſe wasto julgus räkida; agga nüüd on luggu teiſeks ſanud. Olleks mul keik niſuggused teenrid ollewad kui Wähter on!“ Klapperjahhi piddaminne jäi Salli ſureks pahhandusſeks, tühja; ſelle aſſemel nähti agga Krahwi herrat, kes enne ſohwa peält üllestousta, raskeks waewaks panni, nüüd paar kord nädalis möda metſi käiwad ja linda otſiwad, mis läbbi ta weel paljo muid asjo tundma öppis, mis muido temma melegi ep olleks tulnud. Nenda joudis talwe kätte ning ma hakkas jubba külmetama, ja köwwa konnarik olli tede peäl. Kuida igga mees teab, on ſandiste ja holetomaste ſillutud teed ſelle aiaga keige konnarikkumad. Ühhel pühhapäwa hommikul käskis herra Wähtert tölla walmis panna ja hobboſed ſöta, ſeſt herra tahtis pärraſt lounat woorusele ſöita. Se moiſa, kus herra miñna tahtis, olli kauniste kaugel. Te peäl ſõites könneleſid nemmad mitmeſuggufiſt asjuſt; ſeſt herra tundis nüüd omma kutſarit, ning könneles temmaga

hea melega. Wimaks ſaid nemmad küllа wälja-tannawaſſe, kus te koggoni waeſeks läks ja tölda wintſutas, et herra igga ſilmapilk piddi wälja kukkuma. „Tänno Jummalale! — ütles herra — et minno waldas tedega teine luggu on! Ma häbbeneks ennaſt ſurnuks, kui minno waldas niſuggune röövli te olleks kui ſe, kus peäl parraaego olleme. Ma ſowiks, et keik mailm minno wald olleks, ſiis ei peaks niſugguſt teed ennam leitama.“ Herra waene olli agga ni wooras omma walla ja temma tedega, et ta mitte ei teadnud, et parraaego alles ommas waldas ja omma te peäl ſöitis.

Töld olli nüüd küllа honede wahhele joud-nud, kus te weel hullem olli ja Wähter herra ſureks pahhandusſeks hobboſed nattukeſt ſöita laskis. „Taſſa! taſſa! laſſe taſſa! Minno ſüdda pörrub ſeeſt wälja.“ Herra laskis kin-nipiddada ja astus koggoni töllaſt wälja. Wälja astudes juhtuſid need tallo maiad temma ſilma. „Oh häbbi, häbbi ſelle möisnikule, kelle pärralt niſuggune küllа on! Ennä misfuguſed urtſikud! Ei kattuſt ennaſt peäl, ei akkent ees; wannad ſuitſund oñnid, uste ees niudeni paſka; terwe küllа näitab nago wanna laiali pillatud ſippelga peſſa ollewad. Selle küllа pärris-ſaks peab wisſeſt mitto aastat wooral maal ehk ammo ſurnud ollewad. Minno walla küllade ſees — ſedda on Sap mulle üttelnud — on nenda, nago ſeäl igga pääw pühhapääw olleks. Ken-nad honed, klaasakkendega toad, puhtad oued

ja puhtaste ehhitud rahwas. Wata, kuida nad siin käiwad! Häddaste on tunda, et nad inni-mesſed on; porriſed ja räppuſed, mustad ja kui-wetand. Seält tulleb parraaego üks mees wäl-jalt — — Wähter, mis arralinne pu ta ſelgas on?" „Sedda nimmetakſe, aus herra, ſah-haks." — „No jah; nä, kuida ta körwuni pas-ſane on; wannad wiſo narrakad jookſewad tagga ja pekſawad möda jalgo. Siin teine pool teed on üks naene, laps ſülles. Issand hoidko! kuida woib innimenne nenda ollada? Laps nago hallitand ſeen; tük nahka teine särki; pea sassis ja kätte, jalge peäl ei olle ennam inni-mesſe ihho nähha, waid keik korpas ja mustad. Naeſel enneſel niſamma jubba ſened ſilma näo peäl; hilp ees tallokas tagga; muſt nago tulle tungal. Jummal hoidko mind weel neid maiaſid ſeeſt näggemaſt; kül ta ſeäl woib illus olla! —" Kutſar istus pukki peäl, ja pommiſes isſeenneſes, mis herra mitte ei kuulnud: „Tössi, tössi, Sap on ſulle ſilmaks ja körwaks; ſeſt ſa omma walda ni hästi tunned, et ſa nüüd isſe ennaſt pead söimama ilma teadmatta. Sinna sowid, keik mailm peaks ſinno wald ollema: Jummal hoidko ſelle eeſt! Siis peaks ülle ilma läbbi Ma keik nenda ollema, nago parraaego siin on." Olli kutſar nenda isſeenneſes könnelenud, siis küsſis ta herra käeſt, kas herra keik omma walda ja teſid piddi tundma? ja et herra mitte ei üttel-nud tundwad, pallus ta lubba taggaſi tulles teiſt teed söita, mis mitmeſt herra küllades piddi

läbbi minnema. Herra andis lubba. Nenda käies ja könneledes sai herra küllast wälja, te läks parremaks, herra astus jälle tölda ja kutsar laskis hobbosed föita. Ühto hilja joudis herra woöra moisa treppi ette. Woörid olli paljo kous; seäl södi, jodi, tantsiti, mängiti ö otsa; agga keik se lärmi piddaminne ei olnud herral mitte ennam pool nenda armas kui enne. Wässind ning kolkund istus ta teisel päwal pärrast lounat jälle tölda ja hakkas koio föitma. Öse olli ilm jälle sullale läinud. Herra lubba järrele föitis Wähter teist teed, mis ni kaua illus ja ühhetassane olli, kunni Krahwi herra piir wasto tulli. Tassase te peäl olli wässind herra töldas maggama jänud. Ni pea kui töld üllepiri Holetorro küla wäljade wahhele sai, läks te weel sadda kord sandimaks, kui ta eilses küllas olli. Ühhest rööpest teise, ühhe künka ja kiwwi otsast teise otsa, ühhest porri august teise sisse, sai töld nenda wintsutud, et herra ülles ehmatas ja küsis: „Wähter, kus pörgus meie olleme? Te olli parraaego wägga hea ja nüüd äkkiste nago rabbas!“

„Meie olleme herra ommas waldas, Holeterro küla wäljade wahhel“ wastas kutsar. „Se hea te olli teine pool Teie piri ning jäi jubba mahha.“ „Sinna walletad, sadan! — kisendas herra. — Sa olled ärraeksind, ja tahhad mind nüüd petta! Minno waldas nisuggune mörtsuka te! Minno waldas nisugused hallitand sönniko unniko sarnatsed tal-

lud, nago seäl ees paistwad? Need on jo koera-onniks ka liaks waesed!"

„Söidame weel eddasi, aus herra, — wastas jälle Wähter — seäl on weel paljo waesemid, kui Teie silmad kaugelt nähha woiwad." Töld läks nüüd sandi te pärrast sam sammult eddasi ja joudis jubba küllа sisse. Rattad weersid ennam rummo kui pöidade peäl; hobbosed podrasid ülle seäre sees. — Eilses küllas wois herra ommeti jalla tölla körwas käia, siin ei woinud sedda ka mitte. — „Herrakenne! — pommises jälle Wähter — Sap olli jo keik heaks kiitnud — — —? Piddage silmad kinni ja hoidke käed körwade ees, siis ei nä Teie küllа waesust, egga kule nende kaebamessi. Se surem herrade hulk tewad jo keik nenda: Kui rahwas agga omma teo tewad ja makso makso makswad, sögo nemmad siis sawwi woi saia, mis se herrasse putub? Egga Laatsarus ei tohhi rikka mehhe laua äre minna; temma peab wärrawa tagga koerte seas istuma." — —

Teine poolt körwast küllа wärrawast tulli nüüd üks kahwatan'd tüttar-laps nuttes wälja, särgi wäel ja palja jalgega. Wärrisedes astus laps tölla liggi ning pallus saksa käest paar koppikad: „Mo waene emma on purruks haige, leiwa marja ei olle maias, — ja nüüd tahhab haige weel happo öuno. Olleks mul monni koppik ollewad, ma teeks sellega omma emma terweks. Moisa ei tohhi minna, seäl aiab kurri Sap meid koerdega ärra." Temma ütleb:

„Herra ei ſalli keddagi muid, kui üksi neid, kel herrale middagi wia on. Sama ärgo tulgo kegi.“

„Ota, ota, armas laps!“ — ütles herra, kel enne unneski mele ei tulnud, et niſugguſt waeſuſt ma peäl, weel wähhäm temma ommas küllas ja waldas piddi ollema. Ta wöttis nüüd taskuſt ühhe ſeddeli ja kirjotas ſeñna peäle: „„Neitſit Pilla! Anna ſelle waeſe tüttar lapſele ſilmapilk keldriſt 50 keige parramad talli-ouna.““ — „Selle ſeddeliga,“ ütles ta lapſe wasto, jookſe ſinna ni rutto kui ſa woid, moiſa, ſeält ſaad ſa 50 ouna omma haige emmale. Kül Neitſit ſulle annab.“

„Moiſa? — küſſis laps hirmoga — Ei minna moiſa tohhi miñna. Meie herra ei ſalli ſedda. Waeſed peawad kaugelt möiſa wärrawa takka möda minnema.“

„Kas ſa tunned omma herrat?“ — küſſis ſaks. „Kuſt minna tedda tunnen? — wastas laps. — Meie ei nä tedda ial muido, kui monni kord, kui ta hobboſe ſelgas jahhi peäle ehk tölla ſees liñna pole ſöidab. Kes meid herra jure lasſeb?!“

Herra jäi wait; ſeſt tössi kül, herrat ei näinud ka tännini üksi talloinnimenne muul kombel. — Herra olli omma wallale tännini üks kardetaw Pel woöras jummal ja Sap temma kawwal preester, kedda rahwas kirrus, ſeſt et ta herrat pettis ja walda pinas.

„Misſuggune kurri waim on teile ſedda

üttelnud, ütles ta pärraſt — et herra nenda tigge on, teile middagi ei anna, teid enneſe jure ei laſſe, teie häddaſt ei holi: kas ollete ſedda temma omma ſuuſt kuulnud?«

»Temmal on üks auustud ja tru kammertener, wastas laps kedda keik walla rahwas paljo ennam kartwad kui herrat, kedda nad ſurem hulk ei tunnegi: ſeſamma on ſedda üttelnud.« Herra ei teadnud kus ta häbbi ja wihha pärraſt ommad ſilmad piddi pöörma: Wihha olli temmal, et Sap tedda ni hirmſaste olli petnud; häbbi jälle, et temma, üks tark ſaks, ennaſt nenda petta laſknud. »Minne nüüd agga ſelle ſeddeliga julgeste moiſa«, — ütles ta lapſe wasto. Ni pea kui ſa ſeddelit perre-neitſile näitad, annab temma warſi ſinnule 50 ouna. Kus ſo haige emma ellab?«

»Silla otſa ſaunas,« — wastas laps, ja hakkas moiſa pole jooksma; ſeſt armastus emma wasto olli ſekord ommeti ſurem, kui hirm moiſa koerte eeſt, kellega aus Sap walla rahwaſt herraſt emal hoidis.

Töld romas jälle tasſakeste eddaſi. Agga ehk kül Wähter tasſa käia laskis, ſiiski wintſus herra omma padjatega töldas ni kui willi ſarjas. — »Se peab minno wald ollema! öhkas temma. Jummal andko mulle andeks: tännine ollen ma wägga holeto olnud! Agga Sap, Sap, ſinna ſadana waim, kuida olled ſa mind ja walda petnud!« — Äkkiste kuuldi ühhes perre oues naeste ja laste kiſendamiſe ja mehhe wandu-

misse heält. Oue wärrawast tulli üks hobbose-lu wankrega wälja, wankre tagga käis mees ohjad käes, aisa kõrwas olli üks lehma kütsakas sarwi pidi, wankre sees mägisid kaks lamba talle ja nattuke maad tagga käis üks nutja naene, teise käe peäl teine laps, ja kolm teisa käisid passa sees ja kisendasid: „Taat, kus sa wiid meie mustiko? Kust meie jälle jahho leme peäle pima same? Taat, ärra wi meie talled ärra! Kust meie siis sukki same?“ — Taat ei lausand musta egga walget, waid hakkas oue wärrawat kinni pannema.

Nüüd joudis ka tõld liggemale. Herra laskis kinni piddada ja küsis: „Küllamees! kus sa nende lomadega lähhäd? — Kas se on sinno naene ja lapsed? — Mis nad nuttawad?

„Eks ta olle tühhi karjominne,“ — wastas mees wihhaga. — „Nago waeste nutmisest Jummal ehk innimesed holiks? Minnul on kahhe aastane pearahha wõlgo, maggaski pulga peäl ka monni hea riips, homme pärrast kirikut müakse hobbone, lehm ja lambad ärra: Mis seäl nutminne aitab? sest ei holi herra, kohtomehhed, egga Jummal taewas ka mitte. Keik lapsed surrewad nälga, sedda parrem; siis ei jä nad walla toita.“

„Kulla sõbber!“ — hüdis kutsar pukki peält — „ärra teota Jummalat taewas ja herrat moisas. Sinna ei tunne, waene mees, kummagit. Waesus peab sind aiama Jumma-

lat palluma, agga mitte tedda teotama. Jummal on öige ning armolinne keikide wasto, ja herra ei olle sulle ka üllekohhut teinud; agga temma ei olle sinno häddast tännini middagi teadnud. Ussu Jummalat, kül sa nääd, ta pörab weel keik heaks." —

„Kui sa nenda waene olled: Miks sa kohtomeestele omma hädda ei kaebanud?" küssis herra.

„Kohtomeestele? — Kaeba omma hädda kiwwile ehk kohtomeestele, se on meie waldas üks keik."

„Miks sa siis mitte omma herra jure ei lähhä?"

„Kes paggan mind herra jure lasseb? Jummal olgo tännatud, omma taewase Issandaga saan ma kokko millal tahhan ja woin tedda palluda; agga herrat ei näe minno suggune ial. Mis temma kammertener teeb, on tehtud. Kui ka pool walda jubba nälga olleks surnud, siiski ei saaks sedda herra mitte teada. Peälegi peab temma Krahw ollema, mis se waese innimesse surmast holib?" —

Nüüd wastas herra: „Minna ollen se Krahw, teie herra, kes tännini teie waesust ei teadnud. Aiage ommad lomad jälle oue taggasi ja tulge homme warra hommiko lossi peäle; Ma tahhan nou piddada, kuida teile woib abbi sata."

Agga kuida mehhikesse müts nüüd peast mahha kukkus! Naene niddi passa siise pölwili mahha heitma ja tännama, agga töld läks jälle taggasi. —

Päike weris parrajaste metsa tahha, kui töld silla otsa sauna jure sai. Laps olli oundega jubba moisast taggasi. Herra pugges sauna uksest sisse. Se olli essimenne kord temma ello sees, et temma ühte tallo tuppa läks. Kuida üks waese innimesse saun seest wälja näitab, teawad mo luggiad isse parreminne. — Haige sängi äres olli üks laud ja poolteist närtsind ouna seäl peäl.

„Oh, kallis herra!“ — büdis haige sängist — „Ma tännan Teid wägga Teie armo eest. Need poolteist ouna on mind pea terweks teinud. Ma hoian muist taggawarraks.“

„Agga armas laps, — ütles herra — kus sa siis need teised ounad olled pannud? sa piddid jo 50 ouna sama?“

Laps wastas hirmoga: „Sekord olli nähha, et se herra käsk olli, minna ei sanud mitte ennam moisas lüa; egga neitsit taples minnoga ja ütles: „Kas teil ennam wahhelik leib nahka ei lähhä? Mis teie sead ounadest teate?“ Kui kül olli taplenud, siis andis ta mulle need 3 ouna. Olgo herra tuhhandiks terwe lubbamist!“ — Nüüd süttis herra wihha Sappi ja Pilla peäle ni pöllema, et ta silmad peas keerlesid. „Kannata weel wähhä aega, — ütles ta haige wasto — kül ma sinno eest murretsen — nüüd Wähter, lasse söita, et meie rutto koio same! Ma tahhan nende ülleannetuma koertele näidata!“ —

Werendi tunni pärrast olli töld lessi treppi

ees. Wihhaga astus herra töllast wälja ja ütles kahhe toa-poisile, kes ta wasto tullid: „Silmapilk saatke kammertener Sapp ja neitsit Pilla minno kambri! Agga rutto! rutto!“ Poisid jookſid teggema mis kästi, herra läks omma kambri, ja Wähter hakkas talli jures hobbosid lahti wötma.

(Jääb polele.)

Klarus ja Maria. Ehk: Lapse kurbdus ja lapse rööm.

I.

Kolmekümnemal Neäriku päwal 1649 olli Inglisma pealinna Londoni turro peäl luggematta hulk rahwast kous. Ümberringi ei olnud muud nähha, kui pea peas kinni. Keik aknad ja kattukſed ollid innimessi täis, ja keige selle sure hulga silmad wahtisid ühhe walge pukantsi peäle, mis musta kallewiga peält kaetud, kunninga aumaia körge akkende naale olli ehhitud. Selleſinnatse körge kantsi peäl nähti üht' suurt pakko seiswad, ja selle pakko peäl üht' hiilgwad kirwest läik'wad. Pakko körwas, wasto müri seisis üks pärrato suur mees süsi mustas rides ja pabberist tehtud hirmus näggo silmi ees. Igga silmapilk odati üht' imme asja sündiwad. Rahwa hulga seas olli kord römustamist, kord jälle nurriſemist kuulda.

Äkkiste hüüdsid mitto tuhhat heält: „Nüüd ta tulleb! — Jubba tulleb!“

Se uus pu kants olli kunninga maia müri äre nenda ehhitud, et ta teise korra aknadest sadik ullatas. Pärrast sedda, kui rahwas olli kisendanud: „Nüüd ta tulleb!“ nähti sest aknast, mis kohhe kantsi peäle wälja tulli, ühte preestrit ja monned söariistadega ehhitud mehhed wälja tullewad. Se preester, kui need söamehhed, keik ollid mustad nago kirriko hakkid. Nende järrele tulli üks pitk penikenne meesterahwas wälja, kelle lummewalged rided, mustad sidi sukkad ja walged kingad ni ihho liggi ollid, et emalt mitte arro ei sanud, kas ta rides ehk walge ihhoga allasti olli. Temma pea, kui temma walge puhhas kael olli paljas ning temma kamson nenda tehtud et se peält saksa naeste rahwa kleidi modi, muist kaela paljaks jättis. Nenda seisis temma kesk teiste wahhel nago walge tuikenne musta ronkade seas, talwe külmaga seäl kõrge kantsi peäl. „Kes se mees piddi ollema?“ Se waene mees, kelle assemel nüüd ükski, ka mitte se keige waesem Londoni linna kerjaja ei tahtnud olla — olli Inglisma kunningas, Karl Esssimenne.

Julge näoga, nago mees kes surma eest mitte ei wärrise, watas ta selle pakko ja kirwe peäle mis temma ees seisid; agga kibbeda näoga watas temma omma rahwa peäle, kes sadda tuhhande kaupa olli kokko tulnud, temma surma watama, agga kellegi käsi ei sirrutanud ennast

wälja omma kunningaſt temma mörtſukatte käeſt ärrapeäſtma. Keik ſe ſuur turro, aknad ja kathukſed ollid täis innimessi, agga üksi ei töſtnud ei omma heält egga käſſi. Sige pukantſi wasto teine pool ulitſat istus ühhe punnaſe kallewi ja kuldtressidega ehhitud akna peäl, üks mees musta kurja näoga, kes wahhepiddamatta kunninga peäle wahtis, kelle ees ſe wangi koia hoidja pölwili maas andeks pallus, et ta omma kunningaſt olli piddand wangis piddama. Nüüd heitis kunningas isſe pakko äre pölwili, et ta omma wimaſt palwet tahtis tehha ja preeſtri önnistamiſt ſada. Nenda pölwili olles ſeuti temmale üks muſt rättik ſilmi ümber, ja ſe palluja kunningas panni omma pea pakko peäle, kuſt ſe hirmſa näoga mees kirweſt olli ärra wötnud, mis ta nüüd üllestöstis kunninga pead mahha lüa.

Rahwa hulk jäi wait nago ſurno kehha.

Kord wälkus hüilgaw kirwes, üks hoop olli kuulda ja — kollinaga kokkus ſe kunninglik pea kantſi pörmando peäle ning temma werri jooksis möda kantſi püid mahha.

Nüüd hakkas rahwa hulk ennaſt jälle liigutama. Mitme heäleliſt hüüdmiſt ja kisſendamiſt olli kuulda. Keſk ſelle ſure hulga ſeas ſeiſis kantſi lähhedal üks 12 aastane poiſikenne, nimmega Hindrek Klarus, kes ſedda ſurma peält watas. Ta ſilmad ollid täis wet. Jällestus, hirm, kahhetſeminne ja süddame wallo ollid temma ſilmiſt nähha. Kui tepja kirweſt ül-

lestöstis, piddas poisikenne hirmoga ommad märjad silmad kinni. Kui kunninga pea olli kukkunud, töstis ta ommad silmad koggematta selle punnase kallewiga ehhitud akna pole, kust se kurja näoga mees praego tahtis ärramiinna.

„O, Kromwell! Kromwell!“ — hüdis temma sure heälega, ja wihha wällus temma silmis — „se ei jä sulle mitte ilma tassumatta!“

„Pea su, rummal laps!“ — ütles üks wanna koddanik, kel enneset wessi silmis olli — „kas sa tahhad omma noort pead ka ärrakautada?“

„Minno pea on liaks wähhä wäärt — wastas laps — muido olleks ma tedda heamelega kunninga pea assemele pakkunud. Agga ma ütlen weel üks kord: selle kunninga mörtsuka Kromwellile ei jä se mitte tassumatta. Kül Jummal tedda leiab. Hädda sellele, kes omma kät Jssanda salwitud mehhe külge panneb.“

„Wiilding! — hüdis üks teine koddanik — „kela omma woorast poega, et temma omma sannadega mitte ennast ja sind hukkatusse sisse ei sada.“

„Se on üks wimane koer ja sanna kuulmatta üllemeelne pois“ — ütles Wiilding wihhaga. „Löge tale su peäle! Ma teeks sedda isse, kui ma rahwast läbbi peäseks.“ Teisi eest ärratungides, hakkas Wiilding omma woora poia pole minnema, et omma ähwardamist töeks tehha. Äkkiste sündis üks uus assi, mis läbbi poisikenne omma lubbatud hobidest ilma jäi.

Nelli meest, kallis rides, tungisid sinna werrise kantsi jure, kus nad sure heälega kisendasid: „Teie ollete sedda öige: ärratapnud! Temma werri tulgo teie peäle, teie mörtsakad! Olli kunningas eksinud, siis kanname meie, temma ministrid, sedda südi, et meie temmale parremat nou ei annud. Mikspärrast ei olle teie meid mitte surmanud, kes meie heamelega temma eest surra tahtsime? Teie hukkate karjast, ja pannete hunti temma asemele. Oh, rummalad ja önnetumad Inglis mehhed!“

Kromwelli kässo peäle said need nelli ministrid söameesteſt ärra widud. Üllewel kantsi peäl mässeti werrine kunninga kehha ühhe linna sisse ja kanti läbbi akna taggasi. Ärramiñnes kastsid monned truid kunninga allamad omma tasso rättikud kunninga werre sisse ja piddasid sedda ennestele mällestusseks; siiski sedda piddid nad nenda teggema, et kegi tähhele ei pannud. Nende järrele teggi nimmetud poisikenne, seddasamma ka; agga temma ei pistnud omma werrist rättikud mitte hirmo pärrast sallaja tasku, waid töstis sedda körgesse ning hüdis:

„Waatke sia! se on se werrine pärrandus minno issandast ja Kunningast! Ühheks kalliks mällestusseks peab se mulle ollema ning jäma.“

„Löge sedda koera mahha, mis ta augub!“ — hüüdsid mitmed heäled.

Waene poisikenne, kelle wasto nüüd mitmed rusikad üllestousid, pöggenes hirmoga nende nelja ministri jure, kes söameeste wahhel seisid,

hakkas julgeste ühhe ministri sammetist kue hölma kiñni, andis selle kue hölmale suud ning ütles: „Jummal önnistago Teid, ausad sured herrad, selle truusse eest, mis Teie meie önnetuma kunninga wasto üllesnäitate.“

Uks neist herradest andis lapsele kät ja ütles: „Jummal kaitsko sind, sa puhhas Inglismehhe werri, sel kurjal aial. Meie ei woinud omma kunninga eest surra, siis tahhame meie temmaga ühhes surra.“

„Widdage sedda noort maosemet ka ühhes wangi“ — hüüdsid mitmed heäled rahwa seast. — „Ussi poiad peab norelt mahhalöma, muido nöälawad nad wannult neid, kes neid ellama jätsid.“

Söapeälik agga wastas: „Kui meie igga seäse nokka hakkaks ärramurdma kes körwa äres pinniseb, siis ei saaks meie ial walmis. Kiskjad Loukoerad ja Tiigred tahhame meie ärrakautada, agga nurriseja kassile löme üksi käppa pihta.“ —

Nende sannadega löi ta poisikesele lappiti moögaga selja peäle ja laskis tedda miñna.

II.

Oh, armas poeg,“ — ütles Klarusse emma, kui ta poeg louna aial koio tulli — „woöras issa on sinno peäle hirmus wihhane. Temma ütleb, et sinna meid wimaks keik hukkatusse sisse sadad. Tahhad sinna, nödder poisikenne, wasto wäggewat jögge ülles oioda, mis mitte kunnin-

gas Karl ei joudnud tehha? Ja kui ſinna ka hommikuſt öhtoni kisſendaks, et rahwas üllekohto tewad, egga ſinna neid ommeti ei parranda.«

»Teil woib kül öigus olla, armas emma,« — wastas Klarus — »agga ma olleks piddand putomp ollema, kui ma ſelle hirmſa tö jures olleks külmaks jänud. Mo ſüdda tahtis löhki miñna, ſellepärraſt ma räkiſin mis ſuhhu tulli.«

»Kes ſind käskis ſiña minna?« wastas emma. — »Minna jäin koiu ja ollen omma önnetuma kunninga ceſt. Issa Meie pallunud; olleks ſinna ſeddaſamma teinud.«

»Se olleks kül parrem olnud,« — kahhetſes Klarus. — »Ma lubban, armas emma, et ma teinekord mitte ennam nenda rummal ei olle. Jummal andko meie armſa kunninga hingele rahho. Ma armastan tedda, kunni ma ellan; agga ma tunnen ärra: mis aitab minno kisſendaminne?«

»Se on tössi, armas poeg,« ütles murrelik emma. — »Annaks Jummal, et ſinno tännaſed ſannad olleks tule kätte ärrakaddund. Hölpſam on kimbatusſe ſisſe, kui ſeält wälja ſada.«

Emma ja poeg könneleſid alles, kui wooras iſſa Wiilding tuppa astus. Ni pea kui ta omma wooraſt poega näggi ſai temma ſüdda tuld täis. Wihhadega hakkas ta poiſi karwu kinni ja wiis tedda nago kasſi poega ukſe ette wälja. Siin mahhapannes ütles ta temma wasto: »Kui ſa ennaſt ello ſees weel ükskord nähha lasſed, ſiis pead ſa ſurrema, ja peaks

ma sind ka pua laskma. — Kassi!“ Nenda jättis temma Klarust ulitse peäle ja pöris tuppa, kus ta ähwardades omma naese wasto ütles: Sedda ülleannetumat poissi, kes mul ammo nago okkas silmas olli, ollen ma ärraaianud. Hoia ennast, et sa tedda mitte taggasi ei lasse; muido saad sa minno rasket kät tunda. Keik naabrid on kuulnud, kuida temma wäggewat Kromwelli ja temma seltsi mehhi söimas. Kui minna tedda kaubminne ommas maias peaks, siis ei lasseks kegi ennam üht' kinga minno jures tehha.“

Klarusse emma tundis omma teise mehhe rasket russikast jubba ennegi, ja jäi wait, ehk ta kül omma poega wägga armastas, kedda ta nüüd teadis ulitse peäl ärrapölgtud ollewad.

Klarus olli nüüd nago lind oksa peäl. Wooras issa olli tedda ärratoukanud, emma jure ei tohtinud temma minna. Ühhest nurgast mis naabre maia seina ja aia wahhel olli, watas ta nuttes omma wannematte maia pole taggasi. Kui wooras issa pärrast lounat kotto ärraläks, astus emma ukse ette wälja, ja watas märja silmega, kas ta kohhegil omma ärratoukatud poega piddi näggema, ja kui ta omma weikest Klarust nenda ulitse nurkas näggi külmetawad, jookstis ta warsi temma jure, andis temmale suud ning ütles: „Armas poeg, wooras issa ei woi sind mitte ennam sallida ja lubbas mind sandiks peksa, kui ma sind taggasi lassen. — Juhhatago Jummal isse sinno

jallad, ja olgo sinno issa ning kaitsja. Sinna olled illuste kirjotama öppinud, wötta omma issa kirjotse asjad selle topsiga liggi, ’ke ussin kui temma önnis innimenne olli, ja Jummal olgo sinnoga.“

Selle peäle jookſis emma jälle taggaſi, et temma mees ei piddan’d tedda Klarusse jureſt leidma, ja Klarus hakkas emale minnema. Agga kuhho piddi ta minnema? kus olli temma warjo paik? kus temma sõbrad? Keige rahwa seas olli temmal üks ainus mees, kedda ta tundis, se olli wanna koolmeister Todwel, ning selle jure läks temma; agga ni pea kui Todwel kunninga kituſt ja armastuſt Klarusse suus kulis, aias ta tedda sõimamissega minnema. „Sinno issa — ütles temma — ei olleks mitte ühte targemat teggo woinud tehha, kui sind lobba poisi maiaſt wälja aiada; ſest, mis mailmaſt siis wimati saab, kui sinnosuggused ninnatargad ka jubba hakkawad kohhut moiſtma? Häddaste alles pea munnaſt wäljas, ja ka jubba seädleminne suus. Kas sinna pörsas arwad, kui sul esimest korda pükſid jalgas on, et sa siis warſi rae-issand olled?“

„Agga Teie isse ollete meid õppetanud: „„Karda Jummalat ja auusta kunningaſt““ — ütles Klarus. — „Kas se olli kunninga auustaminne, mis se häbbematta mörtsukas, Kromwell, tänna teggi?“

„Wait!“ — kärritas koolmeister — „sinna kangekaelne pois; sinno su peab jo sawwiga kinni

määr'ma. Kassi minno silma eest ärra! Kas minna pean sinno koerakutsika pärrast ka kimpo sama? Kassi! kassi!" —

Kui nüüd Klarus ei tahtnud, et koolmeister temmale kõrwa äre piddi andma, siis piddi ta minnema hakkama. Agga kus külge? sedda ei teadnud ta isse ka mitte. Ta läks nüüd kolimaiast önne peäle siñna külge kus ta jallad tedda wisid. Nenda sai ta wimaks ühhe sure silla peäle, mis Londoni liñnas ülle Temse jõe lähhäb. Selle silla peäl joseb hommikust õhtuni nisamma järgest rahwa hulk eddasi taggasi nago weewoog. Silla al oiosid luggematta lootsikud ja padid wee peäl, keik liñna rahwas olli pühhapäwa rides. Klarus ei moistnud mitte arwata, kuida ni kurwal päwal, mil kunningas Karl olli hirmsa otsa sanud, rahwas mitte keik ei nutta egga leina, waid röömsasti omma tööd tehhes naerawad, rägiwad, — ja wannuwad, nago middagi ei olleks sündinud. Temma arwates piddi keik Londoni lin ja Inglisma mustas leinarides ja pülwili maas tänna omma kunninga wasto tehtud patto andeks palluma. Agga middagi. — Keik öiskasid, keik naersid ja irwitasid. Oh, hädda, hädda!

Klarusse südda olli täis wallo ja kurbdust. — Päike hakkas jubba maddalasse minnema kui Klarus ikka weel silla peäl istus. Kui ta mitte öseks ei tahtnud palja taewa alla jäda, siis ta piddi ühte noupiddama, kuida ömaia leida.

Enneje liggidal silla peäl näggi Klarus

ühte wanna ſanti, kes mõdaminnejatte käeſt andid pallus ja monni kord ka ſai. Selle ſandi lähhedale läks nüüd Klarus, wõttis omma kirjotſe topſi wälja ja panni ſulled, pabberi, tindiklaſi ja muud asjad ühhe laia ſilla kiwwi peäle walmis, kus ta omma tööd tahtis hakkata.

Wanna koolmeister Todwel olli muido üks otſekohhene mehhikenne; agga kirjotamisſe peäle olli temma nago koolmeistriks lodud. Sepärraſt olli Klarus, kui hea peaga pois, temma jures wägga illuſaste ning õigeste kirjotama õppinud.

Olli Klarus omma kirjotamisſe uoud walmis ſeädnud, ſiis hüdis ta helleda heälega rahwa hulga ſekka:

„Aufad mõdaminnejad! kes tahhab kirjotada laſka, ſiin kirjotakſe keik kirjad keige ruttemminne ja alwalt.“

Mitto ja mitto korda hüdis ſe waene poiſikenne nenda rahwa ſekka, agga ikka ilma asjata. Päike olli jubba loja läinud, ja wannad ſilmad ep olleks mitte ennam näinud kirjotada, — ſiis tulli wimaks kegi, kes kirjotada tahtis. Selle wanna mehhe rieteſt wois kül ärranähha, et tal teiſa koddo ennam ei olnud.

„Mis Teie ſowite, aus herra?“ — küſſis Klarus — kedda külm ja nälg immelikkult allandlikkuks olli teinud.

„Ma tahhan üht' palwekirja kirjotada laſka — wastas wõõras — kelle hakkatuſſes ma omma ſure heateggiale temma waenlaſe hukkamiſſe

pärraſt paljo önne ja terwiſt ſowin. Kui ſa ſedda olled kirjotanud, ſiis ma ütlen, mis ma temma käeſt pallun.“

„Wägga hea, aus herra,“ — wastas Klarus, — panni pabberi walmis, kastis ſulle tindi ſiſſe, ja küſſis: „Enne kui ma kirjotama hakkan, pallun Teie ſure heateggia nimme ja auſeiſuſt teada?

„Ja muidogi. Kinrali, keige ſurema Inglisma wäeüllema, Würsti Kromwellile tahhan ma kirjotada“ — wastas woöras.

„Wü — Wü — Würsti Kromwellile?“ kokkutas ehmatand Klarus.

No jah,“ wastas woöras. — „Õigusſe pärraſt ei olle ta kül mitte weel Würſt, waid muido liht moisnik; agga wisſiſt töstetakſe tedda pea Würstiks. Peäle ſedda on ikka parrem üllemale ennam kui wähhäm au anda. Kirjota ſiis Kinrali ja Würsti Kromwelli herrale, kes tänna kunningaſt Kaarlit, omma pea waenlaſt, ſiit mailmaſt on ärraſaatnud.“

„Ja kui minna ka, nago linno poeg, nälga peaks ſurrema — kiſſendas Klarus — ſellele ma mitte ei kirjota! Enne laſſen minna omma 10 ſörme otſaſt ärraraiuda, kui et minna ſelle ärraneetud kunninga-mörtſukale temma pörgo tõ peäle weel pean önne ſowima.“

Se olli üks Jummala ön, et Klarus ni wägga noor alles olli, muido olleks temma käſſi niſugguſe könne peäle wägga pahhaste käinud. Lapſed ja narrid tohhiwad üksi töt

räkida, agga kegi mu. Woib ka olla, et ſe woõras mees ennaſt ſelle lapſe eeſ häbbenes, kes enne nälga ſurra kui walletada tahtis: — ta rapputas pead ja läks ärra.

Selle peäle astus nüüd ſe wanna kerjaja Klarusſe jure ning ütles: Kui hea on ſe, et ſannad mitte weel nolid ei olle. Kas ſa olled jubba katſu ſanud, kui maggus on nälga ſurra, ehk sõrma ärraraiuda laska? — „„Olge targad kui usſid, agga waggorad, kui tuikesſed““ — ütleb kirri. Arwad ſinna, rummal laps, omma ſannade läbbi, ſelle tappetud kunningale jälle pead otſa ning kroni pähha pannewad? Tahhad ſinna nõrk loom temma wäggewaid mõrtſukaid nuhhelda? Ka minna nuttan omma armſat kunningaſt tagga; agga kättemaksmiſt jättan ma ſelle holeks, kes iggaühhele temma teggude järrele makſab. Jummala õigus ei magga mitte, ehk kül temma pitkmeel monni kord mitto aastat mõda miñna lasſeb, enne kui üllekohtune omma palka kätte ſaab.“

Klarus tundis ärra, et ſel wanna innimesſel õigus olli, ja tännas hea maenitſusſe eeſt; ehk tal kül ſeſt mitte kahjo ei olnud, et ta ſedda kirja kirjotamatta jättis.

III.

Kui pimme olli kätte joudnud ja Temſe jõe ſild jubba innimesteſt hakkas tühjaks jäma, tahtis ka wanna ſandikenne, kes Klaruſt olli

maenitsenud, ärramiñna. Klarus olli keik omma luggu temmale könnelenud, sepärrast teadis temma, et tal ömaia ei olnud, ja kutsus tedda ennesega kasa. Römoga wöttis Klarus sedda kutsmist wasto. Mollemad köndisid nüüd tük aega möda ulitset eddasi, kunni nad ühte teotud allewisse said, kuhho ükski joukas innimenne ösel omma jalga ei pistnud, sest et siin igga jouka mehhe käsi nenda käis, kui sel, kes Jerusalemmast Jeriko pole läks. Siin sattus tekäia wägga hölpsaste nisugguste innimeste sekka, kes päwa pimmedad ja jallutumad, hawatud ja tummad ollid; — ösel agga keik näggid, rääksid, joudsid ja jookside; iggaüks kandis pistolid taskus ja pitkad terrawad noad poues, ja hädda sellele, kes uhkes rides ja täie taskudega pimmedas seäl allewi lähhedal köndis: temma ridid wöeti wissist wähhämaks, ja temma tassud otsiti läbbi — ja wägga tihti juhtus ka, et nisugguste innimeste ellokünal, kes heamelega omma tassud ei tahha läbbi otsida laska, ärrakustutadi. — — Siiski, meie Klarus köndis julgeste; sest temma keige parrem kaitsja olli — temma waesus. Kui nad jälle tük aega möda neid köwwerid, pimmedid ja muddasid ulitsid ollid köndinud, said nad wimaks ühhe maia ukse ette, kus se wanna sant üht' issearranis heält teggi, mis kegi mu ei moistnud, kui need kes seäl maia sees ellasid. Warsi lasti neid sisse. Se wöörkodda olli agga nenda pimme, et üksi need innimesed, kes maias kog-

goni tuttawad ollid, seäl käia moistsid. Kui jälle monni hea sam käinud ollid, said nad ühhe lugi jure mis pörmando sisse läks ja kus jures üks mees wahhiks olli. Selle mehhe kätte makseti se ö-korteri rahha. Wanna sant panni temma wälja sirrutud peo peäle monned rahha-koppikad ja ütles: seäl on kahhe mehhe eest!"

Kui nüüd lugiwaht rahha olli järrele luggenud, ja leidis õige ollewad, tõstis ta lugi üllesse, panni üht 5 küünra pitkust kartsast lugist sisse, kedda möda nüüd wanna sant ning Klarus alla läksid.

Paks innimesse hinge aur tousis lugi august üllesse; siiski üks assi olli meie waese ärrakülmetand Klarusele wägga hea: se santide koggomisse koht olli soe.

Häddaste olli Klarus wimase kartsa pulga peält mahha astunud, kui kartsas jälle üllestombati ja luuk kinni lasti. Kes siin sees olli, olli ka maia perremehhe wang; sest ilma perremehhe teadmatta ei peäsnud kegi ärraminnema: se luuk, kust nad sisse tullid, olli se ainus uks, kust sisse ja wälja käidi.

Keldri sees, mis kaunis rumikas olli, pölles müri serwa peäl üks öllilamp, mis tubba sedda wäärt walgustas, kui pool ku ösel mailma. Möda toa seina äärt nähti karkusid ja muid sandi abbi-riisto seiswad, mis nüüd kegi ei prukinud, eht kellelgi tarwis ei olnud. Kesset tubba olli üks pitk laud enne walge olnud linnaga kaetud, kus äres monned sandid söid,

monned muido teine teisega lobbisesid. Laudlinna olli agga naeldega laua külge kinni lödud, ja nendasamma kölkusid ka noad, kahwlid ja lussikad, raud ahhelattega laua külges, et mitte monni assi koggematta wöoraste käe külgi ei hakka ja uksest wälja ei lähhä.

Keigest mis ta näggi ja kulis moistis Klarus ärra, missugguse ausa seltsi sekka temma nüüd olli sattunud.

Klarusse seltsimees käskis tedda ka siäna pitka laua äre pengi peäle istuda ja läks isse teine pole seina äre ning hüdis läbbi ühhe weikesse akna: „Andke soja kapsa-leent ja sea lihha kahhe mehhe jauks?“

Nattukesse aia pärrast andis üks naesterahwa kässi waagnast aurawa leme ning lihhaga läbbi akna sisse, agga teist kät sirrutas ta warsi hinna järrele, — mis kohhe ärramakseti.

Klarus wois omma perremehhega rahhul olla; sest söök olli hea ja pärrast sögi laskis wanna sant ka weel öllut anda. — Senni kaua kui nemmad söid, käis se kartsas weel mitto korda ülles ja alla ning usi wöörid tulli järgest jure. Lugist tullid keik waesed sandid sisse; agga ni pea kui issekeskis ollid, wissati warsi kargud ja pujallad nurka. Kegi ei olnud ennam pimme egga lonkaja, hawatud egga wiggane. Keik ollid röömsad, irwitasid ja naersid. Se pea könne olli muidogi önnetuma kunninga surmast ja rahha samissest. Aeg aialt tulli tubba rahwast täis. Keik kerjatud ehk — war-

rastud asjad müdi nüüd maia perremehhele ärra; sõgi waagnad auraſid, noad ja kahwlid laggiſeſid ja õlle tobid wahhutaſid laua peäl. — Ni pea kui keik ollid sõnud, tõsteti laud ja pengid seina äre ja woeti üks teine tõ ette; „seſt nemmad sõid ja jõid ja touſid ülles tantſima.“

Üks torropil ning wiol todi nurgaſt wälja ja ni pea kui pil ürgas, hakkas rahwas tantſima. Need waeſed sandid, kes keik ſelle päwa Londoni linna ulitſete äres ollid ägganud, õhkanud, nutnud ning pallunud, hüppaſid nüüd nago nored hirwed möda tubba; seſt wähhä olli neid kes tõeste sandid ollid. —

„Heldekenne! — mõtles Klarus — „üks rummal koer on omma perremehhe surma päwal kurw, ja need põrgoliſſed tantſiwad omma kunninga werriſe haua peäl! O London! London! kuida olled sinna täis rojastuſt ja pimmedussi lapsi ning tegguſid!“

Ehk kül Klarus mitte ei räkinud, waid agga nenda mõtles, ſiiski olli temma pahha meel ta silma näuſt tunda. Sepärraſt sündis ka, et üks naesterahwas, kes alles tantsmisſeſt lõõtſutas, temma jure tulli, temma käeſt kinni hakkas ja ütles: „Kas ſinnul, mo kenna poiſikenne, ſepärraſt nenda happo tari näggo on, et kegi meie ſeaſt ſind weel ei olle tantsma winud? Hea kül, lähme ſiis kahhekſe ja teme ühhe kuro, et ſo südda rahhule jääb.“

„Jätta mind rahhule!“ — ütles Klarus

pahha melega. — „Kuida woikſin minna tänna tantſida, kus mörtſuka kirwes mo kunninga pead on mahhalönud?“

„Oi, oi, Kaarle ſõbra!“ — näitas naeste-rahwas ſõrmega temma ninna alla — „Teiſed ſõbrad! tulge ſia, ſel on himmo omma kunninga pärraſt waggaks kannatajaks ehk martriks ſada; teme temmale ſedda au.“

Nenda könneldes töstis ſe naesterahwas mollemad russikad Klarusſe wasto ülles. Paljo teiſi teggid ka nenda, ning hädda weikesſe Klarusſele, kui ta wanna ſõbber tedda mitte ei olleks kaitsnud. „Auustud ſeltſimehhed!“ — töstis wanna ſant omma heält — „Kui ka keige Inglis-maal ennam ſeäduſt egga õiguſt ei leita, ſiis peab ſedda meie auustamisſe wäärt innimeste keskel ikka leitama. — Jätke mo weikeſt ſõbra rahhule. Üks armastab ſedda, teine teiſt. Monnel on Karl Esſimenne, monnel Kromwell armas: meile on ſe keige armſam, kes keige rohkeminne annab. Peäle ſedda teate teie isſe, kuida Kromwell ihnus on, küllab ta wimaks kerjamiſt koggoni ärrakelab, mis ſiis tahhame tehha? Sedda näete isſe, kunningas Karl olli kümme kord heldem: Kromwell toppib omma tasſud täis, Karl andis keikile.“ —

„Towſonil on õigus! Towſonil on õigus! Jummal önnistago kunningaſt! paggan wõtko Kromwelli!“ — kisſendaſid keik hulgani.

(— Ma ollen unnustanud üttelda, et Klarusse wanna sõbra nimme Towson olli. —)

„Kedda tont ta weel önnistab — nurrises Towson — kui pead ennam otsas ei olle? Kui Karl omma pea jälle taggasi saaks; siis sõgo kass teie narride önnistamist.“

Ue tantso lärmi pärrast ei kuulnud kegi, mis Towson räkis ning — se olli wägga önneks, muido olleks uus tülli tulnud.

Äkkiste köllises üks weike kel, mis lugi lähhedal keldri lae külgis kõlkus ja kelle külgest üks nöör läbbi seina perremehhe tuppa ullatas. Kui sedda kella köllistadi, siis piddid keik kes keldris ollid äkkiste wait jäma, küünlad ärrakustutama ja tahha nurka minnema. Nenda sündis ka nüüd. Keik kes enne röömsaste tantsisid, puggesid nurka ja ollid seäl waggusi, nago hired. —

Saapa kobbinat olli lugi peäl kuulda, mis äkkiste lahti tehti, ja maia perremees pistis omma kät küünla tullega august sisse ning ütles: Aus politsei kohto herra! waatke isse, et siin keik waggusi maggawad.“

Üks kurri näggo, kus sured tutsparid ninna al rippusid, wahtis kül lugi august sisse, agga ei näinud pimmedas keldris middagi.

„Mis Teie nimme on?“ — küssis politsei herra perremehhe käest. — „Ma pean sedda ülleskirjotama.“

„Minno nimme on Elkin, aus kohhus!“ — wastas perremees allandlikkult.

„Kuulge siis, meister Elkin — ütles herra — Ma pean Teile teada andma, et ma siin Teie maias sedda heält ollen kuulnud: „Jummal önnistago kunningast?“ Kui Teie woõrad nenda maggawad, kes siin siis sedda üllekohtust laulo laulab?

„Minno kõrwad ei olle middagi kuulnud“ — walletas Elkin. — „Woib ehk olla, et minno woõrad weel enne ainomist hüüdsid: „„Lahti kunningast!““

„Agga minna kuulsin ka pilli ja laulo heält, mis se siis tähhendab?“ küsis herra jälle.

„Muidogi on minno woõrad wissist ühte waimolikko õhto laulo laulnud ja sinna jure mänginud“ — walletas kawwal Elkin ueste.

„Kui paljo woõrid Teil on?“

„Pannud isegi tähhele“ — wastas Elkin — „agga ennam kui 5 ehk 6 meest, ei olle neid mitte. Jummal parrako, aiad on wägga nappid, meie trahteri perremehhed ei tea ennam kuida päwast päwa same.“

„Wimaks annan Teile teada, et Kuninal Kromwell on kanget käsko annud: kella 10nest sadik peawad keik kõrtsi uksed lukkus ollema. Pärrast kel 10 ei tohhi Teie omma woõrastele mitte ennam õllut egga wina anda, muido langete nuhtlusse alla. Piddage meles! — Jummalaga!“

Ni pea kui luuk kinni kukkus ja saapa kobin ärra kaddus, tulli sandi kahl nurgast wälja, kes nüüd ühhe suga kisendasid: „Wõtko Judas

Kromwelli mailma peält! — Jummal önnistago kunningaſt Kaarlit!«

Tulled pandi kül jälle pöllema, agga tantsminne jäi järrele, ſeſt igga üks heitis hölge peäle, mis möda ſeina äärt ollid laiali lautud, ja öhto palwe aſſemel olli ennamiste igga ſandi wiimne ſanna: »Kaddugo Kromwell! Jummal önnistago kunningaſt!«

Klarus agga pallus ſüddameſt Jummalat, et Jummal temma emma, temma weikſemad öed ja wennad, kui ka tedda ennaſt ſiin röövli aukus ning eddespiddi armolikkult kaitſeda wöttaks.

Dues ukſe ees küſſis kohto ſaks, kedda Elkin ärraſatis: »Mis nimme kannab Teie körts?«

»Minno körtſil ei ollegi nimme — wastas Elkin — waid ollen paar ſannu ukſe peäle ülleskirjotanud, kuſt iggaüks woib luggeda, et ſisſe pallun tulla.«

Kohto ſaks wöttis tulle omma kätte, töstis ülles ning lugges ukſe peäl ſedda ſalmi:

Koppik' eeſt ſaad pähhä warjo,
Kahhe eeſt woid mahha kukko,
Kolm' eeſt öſeks hölgi ſada;
Seſt woid röömſaſt ſiſſe tulla!«

Se peälkirri — ütles herra pahhamelega — on koggoni meie pühha ristiuſſu öppetuſſe wasto. Kas Teil polle häbbi, iſſe tahhate ristiinnimeſſed ollo? Homme pääw peab üks parrem peälkirri ſelle aſſemel ollema. Pange tähhele!«

Ilma wastuſſeta kummardas Elkin herrat,

kes omma ſõameestega minnema hakkas. Ümberpöördes kirristas Elkin läbbi hammaste: „Kunninga pead mahha raiuma, ei olle mitte pühha ussu wasto? Häbbematta ſallamörtſukad!“

Elkin pöris tuppa taggaſi, ja tombas ukſe takka wihhadega kiñni.

IV.

Inglismaal, kuida iggal maal, on ka omma head ja pahhad asjad. Neiſt pahhaſt asjuſt on üks ſe, et nende käſſo ſeädusſe ſelletus keik tähhe järrele ſünnib, mis läbbi mitto korda ſuurt kahjo ja pahhanduſt tulleb.

Ühhel päwal kutſuti wanna Towſoni ühte ſure maiasſe, kus paljo rahwaſt kous ollid. Towſon wõttis Klaruſt liggi, kes nüüd igga pääw neude kerjajatte ſeas ellas, ja wimati niſamma kõlwatumaks innimeſſeks olleks ſanud, kui Jummal tedda nende keskeſt ei olleks peäſtnud. Siin maias näggi Klarus paljo omma tutwaid kerjajaid kous ollewad. Kohto moiſtminne olli jubba hakkanud, kui Towſon ja weike Klarus ſiſſe astuſid.

„Teie tunnistate ſiis ülles, Erasmus Dumriis“ — küſſis kohtomoiſtja — „et Teie pärraſt poolt ööd, kunni walgeni omma woõrastele wina ja õllut ollete münud?“

„Ma ei woi ſedda mitte ärraſalgada mis tõſſi on“ — wastas Dumriis.

„Teie ollete Kinrali Kromwelli käsko tead-

nud, mis ärra kelab pärraſt kella 10 körtſi kaupa mümaſt, ja Teie ollete ommite münud, ſepärraſt lasſen ma Teid wangi wia."

„Minna pannen ſelle wasto" — kostis Dumriis — minna ei olle ſelle käſſo wasto mitte teinud."

„Kuddas? Mis jut ſe on?" — küſſis kohtomoiſtja — Waatke ette, kus Teie ollete ja mis Teie ütlete. Teie omma ſu tunnistas, et Teie ſedda teinud ollete ja — tahhate nüüd öige ilmſi taggaſi aiada?"

„Minna ollen" — wastas Dumriis — „tunnistanud, et ma kül pärraſt poolt ööd, kunni walgeni ollen münud; agga kus on need tunnistusſe mehhed kes woiwad tunnistada, et ma mitte igga öhto kel 10 omma ukſed ei olle lukku pannud? Seädus ütleb, et meie igga öhto kel 10 ommad ukſed peame lukko pannema; agga millas meie neid jälle peame lahti teggema, ſeſt ei rägi ſeädus middagi. Hea kül, minna pannen omma ukſed kel 10 lukku, ja wöttan neid ſel eſſimesſel hommiko tunnil, kel 1, jälle lahti ning müün kunni walgeni. Sedda moistab jo üks laps, et mul öigus on, weel ennam Teie, aus kohto herra!"

Kohtomoiſtja piddi järrele andma, ja ſüallune läks naerdes wälja. Seſt päwaſt tehti uus ſeädus, kus ſees ſeiſis: „kella 10 kunni hommiko walgeni ei tohhi üksti körtſinees wina egga öllut müa."

Peäle ſelle astus üks pimme kerjaja, kelleſt

keik kurja könneldi, kohto ette, kedda ka Klarus monni kord olli näinud. Se waene näitas ni pimme ollewad, et ta ilma juhhita mitte sammo eddasi ei sanud. Kohtomoistja laskis tedda mahha istuda.

„Se pimme sant, Juhhan Patrik“, — ütles kohtosaks — „nenda on mulle kaebatud — on kõrtsis ühhe saksa mehhe käest kes praego siin seisab üht kuldpenningit warrastanud, ning sedda on temma nenda teinud: Se saksamees wõttab omma rahha taskust wälja, panneb sedda kõrtsi laua peäle ja pallub kõrtsmikko taggasi anda. Õige kui rahha parrajaste laua peäl on, karjatab wõõras mees kord ja watab laua alla, kus ta üht koera ennast arwas hammustawad. Nemmad watawad kõrtsmikkoga mollewad teistkord laua alle, agga ei nä middagi. Agga wata! kui pead üllestostwad, on kuldpenning kaddund. Et muud innimesse hinge seäl ei olnud, kui nemmad kolmekssi, siis on tedda se pimme Juhhan Patrik warrastanud. Kas ollete Teie se pimme Juhhan Patrik?“

„Minna ollen Juhhan Patrik — ütles mees — kus on agga tunnistusse mehhed, kes mind on näinud warrastawad?“

„Nemmad seiswad Teie kõrwas, se kõrtsmik ja se, kelle käest se rahha on warrastud.“

„Kas nad on wandunud, et nad mind näinud warrastawad?

Sedda nemmad ei woi sepärrast tehha, et nad sel silmapilgul, mil rahha laua peält ärra-

kaddus, mollemad laua alla waatsid, — wastas kohtomoistja. — Agga muid keddegi seäl ei olnud, siis — — "

"Kohto herra!" ütles Patrik — "ma pean wägga immeks pannema, et Teie ilma wannutamatta meeste jutto kuulda wöttate. Minna lootsin, et Teie meie ma kohto seädustega tuttawam piddite ollema. Minna ei olle mitte selle kuld penningi warras, ja pallun sepärast, et Teie mind miñna lassete. Peäle sedda pärrin minna ka tassumist omma aiawiitmisse eest."

"Missuggune häbbematta julgus!" — kissendas saksa mees — "Ma pean weel wargale maksma, et ta minno käest on warrastanud? Kes sedda muil mail on ial kuulnud?"

"Seädus on temma poolt" — wastas kohtomoistja — "Teie ei woi töeste tunnistada, et temma Teie rahha on warrastanud. Katsuge temmaga öeaga leppida."

Nüüd ei woinud weike Klarus omma suud mitte ennam kiñnipiddada. Punnetand palgega astus ta kohto laua ette ja ütles: "Patrik on sedda kuldpenningit töeste warrastanud, sedda on ta isse meie wasto kidelnud, ning rahha Elkini jures ka ärrawahhetanud. Koer ei olle mitte woörast hammustanud, waid Patrik omma terrawa' keppi otsaga temma jalla sissepistnud. Siin on Werguson, Blomel, Tirms, ja mitto muid, kes sedda teadwad."

Nimmetud mehhed nurriseſid isseenneses Klarusse peäle, et temma omma su olli lahti teinud.

Agga ſakſa mees olli poiſi tunnistusſe peäle ſüddameſt römus ja kitis tedda.

Patrik, — ütles kohtoſaks — nüüd pean ma Teid, nago kelmi kiñni wötta laſkma. Teie ollete keige omma pimmeda ſilmega ommeti ſe warras."

„Aus kohhus! — wastas Patrik — Keik ſe kaebdus minno peäle on walle ja tühhine, ſeſt et ſeäl üks ekſitus ſees on; ja ſeädus ütleb, kui ühhe kohto kaebdusſe ſees üks ekſitus on, ſiis on keik ſe kaebdus tühhine."

„Kus on ſe tunnistus, et nende meeste kaebdusſe ſees ekſitus on?" küſſis kohhus.

„Siin ta on" — wastas Patrik, ja pühkis käega ülle ſilme. Korraga olli ſe järrele tehtud ſilmakallo kaddund ja Patrik näggi niſamma häſti, kui keik muud innimeſſed.

„Ma arwan, et ma nüüd miñna woin, ütles Patrik — ſeſt ſiin kaebadakſe, et üks pimme on ſedda rahha warrastanud, minnul agga on, kuida teie keik näete, kaks terwet ſilma?

„Siis ep olle öiguſt Inglis-maal, — kisſendas ſakſamees — kui warga ſannad ennam makswad, kui öige mehhe ſannad."

„Patriki poolt on ſeädus — wastas kohhus; — ma uſſun wägga ſelgeste, et temma warras on, agga ma ei woi temmale middagi tehha."

Towſon olli Klaruſt nüüd kohto koiaſt wälja winud ning ütles ones temma wasto: „Mo

armas pois, meie peame teine teiseſt lahkuma. Meie peame — ütlen ma teiſt korda. Kui nemmad ſind eddespiddi weel meie seas nääks, nad lööks ſind nago kassi poega mahha. Kas sa kuulsid, kuida nad ſind selja tagga ähwardasid? Mis minna agga ſinno eeſt tehha woin, on se, et ma ſind ühhe wanna tutwa jure teine pole liñna serwa sadan. Wahheſt sa leiad temma jureſt korteri ja pallokeſt. Sa ep olle jälle tark olnud nago usſid. Pärranda ennast, armas laps, muido sattud ſinna wimaks willetsusse sisse, kuſt sa ennam wälja ei sa.“ —

„Minno armas emma, — wastas Klarus — on mind öppetanud: Karda Jummalat, te öiguſt ja olle siis julge. Oh, peaks minna omma ödde, wendasid ja emma weel nähha sama!“ — Nenda lahkusid Towſon ja Klarus teine teiseſt.

V.

„Klarus panne tähhele, kuida minna teen, et sa wimaks ükſine tehha woid. Wata, wassakse käega hoian ma wildi selja pealt kiñni, ja parram käe esſimesse sörme ja pöidlaga piggistan ma tedda süddame kohhast kunni ta surreb, siis wöttan nahha sulgega mahha ja toppin täis. Agga selle eeſt peab wägga ette watama, et sulled mitte werriseks ei sa; seſt siis ei tahha neid toppitud linduſi ennam kegi osta. Peäle sedda peab ka need nahhad kihwti weega ärrapinseltama, et rottid egga koid neid

ärra ei rikku. Nüüd anna mulle, Klarus, kappi otsast traat kätte, kellest ma linnule ued luud teen, n. t. s."

Meie näme nüüd nende tööst, missuguse perremehhe jure Klarus olli sattunud. Temma ue perremehhe nimme olli Gregor Dumbi. Selle mehhe ammet olli se, et ta keiksuguséd lomad, ni hästi linnud, kui neljajalgséd, kokko ostis, nende nahka umbselt mahha wöttis, neid takkudega täistoppis, klasist silmad pähhä teggi ja siis ärra müüs. — Sedda ei woiks meie temmale mitte pahhaks panna; sest üks peab omma pead nenda ja teine teistmodi toitma. Agga se olli waene luggu, et keik kerjajad Londonis Dumbi ja temma seltsimehhi tundsid ja ühhed sõbrad ollid; sest kuida meie nähhä sanud, olli surem kerjajatte hulk wargad ja petjad. Needsinnatsed warrastasid möda liñna keiksuguséd maia lomad kokko ja müsid neid Dunbile alwa hinna est ärra. Igga üks liñnas teadis, et Dunbi nisuguséd lomad ostis, sepärrast kel kass ehk koer, puri lind ehk mu loom kaddund olli, läks Dunbi jure kulama, ja piddi siis sure rahhaga omma kaddund loma Dunbi käest wälja lunnastama, kes ennamiste ikka kaks ja kolm kord ennam lunnastamisse rahha wöttis kui ta isse olli annud. Mis loma kegi wälja ei lunnastand, selle nahk woeti ärra ja toppiti täis ning müdi jälle nenda ärra. — Dunbi olli keige nende kelmidega ühhes nous ja sepärrast isse pea koer. Teised ollid wargad, temma wargusse

wastowõtja ja ſalgaja. Sähhärdune mees olli nüüd Klarusſe perremees! —

Ni pea kui Dunbi paar weikesſi linduſi olli ärranülginud, ütles ta Klarusſe wasto: „Wõtta nende lihha ja wiska ſedda kasſide ette, kunni nende enneste kätte ka järg tulleb.“

Klarus piddi ſanna kuulma ning läks toaſt wälja. Kui ta jälle taggaſi tulli, ütles temma: „Meister Dunbi, kasſid tahtſid ennaſt nende lindude kallal lõhki kiskuda; ka koerad tahtſid omma jaggo ſada ja hulluſid ja niitſuſid halledaste, et nad ilma jäid. Keik linnud ja teiſed lomad kisſendawad nälja pärraſt omma puride ſees, ja nälg on kaks kord kibbedam, kui ſeäl jures ka weel peab wangis ollema. Hallastage nende waeste lomade peäle ja andke neile ſüa!“

„Kule Klarus, — ütles Dunbi — ehk ſa kül muido tark pois olled, ſiiski on ſinnul ſo ue ammeti peäle liaks pehme südda. Parrem on, et lojukſed nälga kannatawad, kui minna. Ka on nemmad ennam harjunud kui minna. Miks nemmad ſiis ei kisſenda kui minna nende jures käin? Agga nemmad kawwalad lomad tundwa ſinno nõdra ſüddant, ſepärraſt nad ſinno nähhes nenda kisſendawad, nago Jummal teab, kui nälg neil olleks. — Ehk ſa olled jälle omma prukosti leiba nende kätte jagganud?“

„Sedda ma kül teggin, armas meister — wastas Klarus — agga ſeſt nad ei ſanud kuigi paljo.“

„Eks ma üttelnud — nurriſes Dunbi —

nüüd ſa woid isſe nälgas ſeista; ſeſt kaks kord ei anna minna mitte ühhe korra eeſt.“

„Meister, minna woin ning tahhan enne nälgas olla, kui need waeſed lomad, kes weel peälegi wangis omma ſurma otawad, nago üllekohtoteggiad.“

„Hoia ennaſt, et ſa ſedda mitte monne Jummala kartmatta perremehhe kuuldes ei ütle; muido annab temma ſinno jaggo iggapääw koertele, ja jättab ſind ilma. Ülle ſedda ei olle neil lomadel muidogi ennam paljo tarwis, — ſeſt homme ſawad ennamiste keik ärratappetud. Ka ſinno wanna ſõbber, ſe weike koer, peab homme ſurrema; ſeſt hoomſe päwaga on jubba näddal otſa mödas, ja kegi ei tulle tedda wälja lunnastama.“

Klarus pallus kül wägga, et ta ſedda kenna koera piddi ellama jätma, agga meister wastas: „Kui minna igga üht' koera temma ſabbalippitſemisſe pärraſt ellus hoiaks, ſiis ſaaks mo maia pea ni täis koeri, et ma isſe peaks wälja minnema. Näddal otſa odata on minno wiis, kui näddala päiwil kegi ei tulle üht loma wälja lunnastama, ſiis tappan ma tedda ärra. Te ka nenda, kui ſa ükskord isſe perremees olled.“

„Kui meister Dunbi alles räkis, kopputadi ukſe peäle. Dunbi läks wasto ja kulas järrele, kes ſisſe tahtis. Üks musta, räppuſe näoga mees astus, teiſes käes teine kot, tuppa ning Dunbi wiis tedda üht' isſeärranis kambri, kus ta wõõra käeſt küſſis: No, Liidſek, mis Teie

tänna mulle toote? Kas püüdminne on korda läinud? Mis seäl kottis siis tänna jälle sipleb?"

Liidsek puistas suremat kotti Dunbi ette wälja, kes agga teggi, nago tal middagi römo seſt ei olleks, ja ütles: Paggan wötko! muud Teie ilmas ei to, kui ikka kassid ja koerad. Neid tühje saaks ma igga pääw ilma hinnata."

Dunbi südda ei möttelnud ial sedda mis ta su räkis. „Meister Dunbi, — wastas koera-warras — tehke wahhet koerte ja koerte wahhel. Waatke, neil keikil on kaelarihmad, ja sepärrast igga koeral omma perremees ja rikkas wälja-lunnastaja. Teie sate ühhe ainsa eest nenda paljo kui Teie mulle keiki eest kokko annate."

Woõras mees räkis sedda, mis Dunbi isse ammo kül teadis. „Sedda teie keik rägite, — wastas kawwal Dunbi — agga ennamiste ei olle selle tagga middagi. Minna pean nende eest kalliſt rahha teile maksma, ja kegi ei osta neid wälja. Mis seäl teise kotti sees on?"

„Üks kenna rohhelisse sulgega pabokoi" — wastas warras. — „Ni illust ei olle weel minno silmad näinud. Peäle sedda moistab ta räkida; seſt mitto sadda kord hüdis ta mind te peäl: „„Sinna warras! Sinna warras!"""

„Seäl olli temmal ka õigus" — ütles Dunbi — „egga ta isse Teie kotti ei lenda-nud, Teie ollete tedda senna sisse pistnud."

„Seſt polle nüüd aega räkida — wastas jälle warras — lühhidelt üttelda: andke mulle

wiis rubla, ſiis on teil Teie pärralt. Teie iſſe ſaate wisſiſt kakskümmend.“

„Wiis rubla! — immetelles Dunbi — „kas Teil polle häbbi, Liidſek, nenda Judi modi küſſida? Kui minna nende tühjade eeſt wiis rubla annan, ſiis ma pean iſſe ka wargaks ſama. Sähke, ſiin on ſe öige hind ja ennam mitte üks teng.“

„Poolteiſt rubla?! — ütles warras — ſe on wägga kasſin. Meister Dunbi, pange tähhele, Teie ahnusſe pärraſt ei to Teile wimaks kegi ennam middagi. Minna tullen wimaſt korda. Teie tahhate teik muido ſada.“

„Minge ikka, minge! — naeratas Duubi. — Ollen üllearrogi weel annud. Ma iſſe ei ſa neiſt middagi.“

Wooras läks ärra. Pole tunni pärraſt koppotadi jälle ukſe tagga. Dunbi laskis ſiſſe; agga ſel wooral olli herra ja mitte warga näggo.

„Kas ſiin ellab meister Dunbi? küſſis wooras.

„Ta ſeiſab Teie ees,“ wastas Dunbi.

„Minno koer, kedda ma wägga armastan, — ütles wooras — on, kas iſſe ärrajooksnud, ehk ärrawarrastud, ja ma tullen Teie käeſt küſſima, kas kegi ei olle tedda Teile müa pakkumud? Peaks ma tedda jälle kätte ſama!“

Dunbi ſüdda hüppas römo pärraſt, kui ta ſedda kulis. „Kui ſuur ja mis näggo olli Teie koer?“ küſſis temma.

„Keskmiſſe jahhi koera ſurune, punnaſe ja

walge kirjo« — wastas wooras — »ja temma kaela ümber on üks rihm kus peäl need tähhed S. W. D. seiswad.«

»Tännini ei olle kül nisuggune koer weel minno silma juhtunud; agga ma lodan, et tedda ehk minno jure weel tuakse. Ma pean Teid sepärrast palluma, et mulle teada annate, mis Teie temma eest tahhate kullutada? Need koeramüjad küssiwad monnikord häbbematta kallist hinda, weel issearranis, kui nad arro sawad, et koera taggasi noutakse. Et minna mitte ennam ei anna, kui Teie temmo pärrast kullutada tahhate.«

Kümme, ka wiisteistkümmend rubla tahhan ma temma eest anda, agga ennam mitte« — ütles wooras.

»Hea kül, herra! wastas Dunbi — kui tahhate nenda hea olla ja homme warra hommiko jälle tulla, siis lodan Teile parremat wastust woiwad anda.«

Wooras läks ärra. Agga ni pea kui ta uksest wälja olli, ütles Klarus omma perremehhe wasto: »Agga, meister Dunbi, se jahhikoer, kedda se wooras tagga otsis, on jo Teie kä, miks Teie sedda ei üttelnud? Ehk ei tulnud Teie mele? Ma piddin Teile jubba kord mele tulletama.«

»Olleks sinna omma su lahti teinud — wastas Dunbi — siis olleks minna keik sinno hambad kurku lönud. Kas sa hull olled? Kui minna olleks üttelnud et koer jubba siin on,

siis olleks ma tedda piddand pari rubla eest ärraandma. Agga homme saan ma wüsteist-kümmend, ja kui ön hea on, weel ennam. Sögge pois, minne ommeti ka targemaks.“

Klarusse südda wallutas kül nisugguse kurjusse ülle, agga ta ei woinud middagi parrata.

Öhto hilja tulli weel üks mees Dunbi jure, kel kül middagi tua ei olnud, agga kes wägga sallaja Dunbiga tahtis kokko sada, nenda et Dunbi omma naestki kuulda ei lasknud, mis nad rääksid. Essite rääksid nemmad üsna tassa, pärrast wois Klarus, kes teises kambris olli, monni arwa sanna kuulda.

„Agga se woib ka ühhe sandi laps olla, kelle leido mitte koppikat ei pakkuta,“ — ütles Dunbi.

„Möttelge ommeti, meister Dunbi,“ — wastas wööras heäl — „se uhke lapse hoidja — need kallid rided, — se illus lapse wanker, — ta on kümme kord enne Würsti kui sandi laps.“

„Selle lapse rided — wastas Dunbi — jätke temma selga. Kulage hästi järrele, kelle pärralt se laps on. Need rided pean ma sennikaua pandiks, kui ma nähhä ollen sanud, kas Teie sannad ka tödde on. Kui ma tedda ollen kassoga ärramünud, siis tahhan Teile ka püüdmisse waewa maksa; agga mitte enne.“

Klarus olli jubba ammo omma wodis, kui ta hilja koia ust kulis kääksuwad ja ühte last nutwad, kedda tuppa kanti. Temma südda

wärriſes rindus, ning unni ei tulnud keik ſe ö temma ſilma, waid ta nuttis ja mötles omma emma peäle.

VI.

Teiſel hommikul tulli Klarusſe meister lahkeste temma wasto ja ütles: „Mo poeg, üks immelik asſi on ſündinud. Eile öhto toob üks mees, kedda ma ei tunne, ühte ärraekſind laſt ſia ja pakkub tedda minnule. Se wooras on wisſiſt kuulnud, et minno jures kaddunud lomade järrele kulatakſe. Kas ma piddin ſedda waeſt lapſokeſt ärratoukama, kes ulitſe peäl olleks omma ſurma leidnud? Ei mitte, mötleſin minna, ma pean, kui hea ristünnimenne tedda wasto wötma, kui ma ka mitte ſuurt asja temma eeſt ei ſa. Ma ollen temmale ſüa ja jua annud ja asſet teinud. Agga ſe karjopill ei tahha wait jäda; nuttab, kisſendab ja pallub, et tedda peab emma jure widama. Klarus. katſu ſinna omma önne temmaga, ehk ſinna ſaad tedda wait. Minno süda ei kanna temma karjomiſt mitte ennam kuulda. Dunbi wiis nüüd Klaruſt üht' iſeärranis kambri, kus üks 5 aastane tüttarlaps otſeti laua äres nuttis, Nende katkend räppuste riette järrele arwata, piddi ta kül enne ſandi kui Würsti laps ollema. Agga temma lokkis junkste, puhta näo ja lumme walge ihho poleſt, olli warſi tunda, et ta üks ſuurtſuggu rahwa laps olli. Peäle ſedda olli

jo Klarus eilseſt öhtaſeſt ſallakönneſt monni ſanna kuulnud.

Dunbi läks wälja ja jättis Klaruſt lapſega üksi. Laps töstis pea ülles ja esſimenne ſanna olli: „Kus mo armas mamma on? Wige mind warſi mamma jure, muido ma ütlen pappale, kes teie pead otſaſt ärraraiub. Melli peab ka minno illuſad rided jälle ſelga pannema. Nende narrude ſees minna kaueminne ei tahha olla, mis ſe wanna mees ſiin eile öhto mo ſelga panni.“

„Waene laps — mötles Klarus — mis aitawad tuikesſe ähwardamisſed kulli küünde wahhel?“ — Pärraſt ütles ta lapſe wasto: „Kui ma ſind pean mamma ja pappa jure wima, ſiis ſa pead mulle enne ütlema, mis ſo nimme on ja kus ſa ellad?“

Laps watas Klarusſe ſilma ja ütles: „Minno nimme on Arabella, ja meie ellame ühhe ſure illuſa maia ſees ſure wee liggidal.“

Selle järrele ei woinud Klarus weel middagi arro ſada. „Kas ſa woid mulle ka üttelda, küsſis Klarus, mis ſo isſa nimme on?“

„Minna isſa nimme on „„aus herra““ ja „„armas abbikaſa.““

Se olli öige kül; ſeſt teenrid ja muud inimesſed nimmetaſid wisſiſt temma isſa „„aus herra““ ning temma emma nimmetas tedda „„armas abbikaſa;““ egga ſelle nimme al ei teadnud Klarus tedda weel kohhegilt otſida.

„Rägi mulle, kui ſa moistad — küsſis

jälle Klarus — mis näggo ehk modi teie maia on?«

»Meie maia on üsna walge, körge müride wahhel, sure howi peäl, kus soldatid omma püssidegä eddasi taggasi käiwad.«

Klarus mötles järrele, ja küsis siis: »Kas seäl howi wärrawa ees on üks weike raud sild, kelle üle käiakse?

»Ja muidogi — ütles laps röömsa heälega. Ja Milli on mulle ka üttelnud, et sedda silda igga öhto üllestommatakse.«

»Egga sinna ommeti kunninglikko lossi peält ei peaks ollema?« küsis Klarus.

»No jah! — wastas Arabella — se on meie maia nimme. Wi mind nüüd warsi sinna. Agga kül minno mamma tapleb, kui ta mind nende narro riettega nääb.«

»Kannata weel nattuke, pallus Klarus, sa saad warsi omma mamma jure.«

»Ei mitte! karris Arabella — minna tahhan silmapilk mamma jure sada! Minno rided ja kannid tahhan ma warsi kätte. Minna ei tahha sedda hallitand leiba süa ja siin innetumas mustas kambris ellada!« Laps hakkas nüüd jälle sure heälega karrima. Klarus laskis tedda tük aega karrida ja kui karrimisse tuio nattuke järrele jäi, ütles temma: »Arabella, wata minno peäle, minna ollen weel paljo önnetum laps kui sinna, ollen siin nisamma woöras nago sinna — ei tohhi ial omma emma jure minna — mitte ial! — Oh se on wägga

wallus! — — Wata minno näggo, monne päwa eest löi mo woõras-issa minno suust ja silmist werre wälja, ükst sepärrast, et ma omma emma kaugelt nähha tahtsin. Minna pean weel ennam hallitand leiwaga ellama, kui sinna, ja jaggan seddagi ennamiste nende poolnälgend koerte ja kassidele.“

Arabella jäi waggusi ning watas Klarusse silma.

„Sinna olled alles paar päiwi omma emmast emal; minna agga ollen jubba 50 päwa emma jurest ärra. Sinna saad, kas tänna, kui mitte, siis homme wissist jälle emma jure; agga minna ei sa egga tohhi ellades ennam emma jure minna. Sinnul on pahha paar päiwi narrud rided kanda, minna pean elloaeg nenda ellama ja ei olle ial parremat lota. Agga minna ei kissenda egga karjo mitte nenda nago sinna, sest et ma tean, et se mulle middagi ei aita.“

Minna ei tahha ka mitte ennam karjoda — tootas Arabella — waid ka nenda tassakst nutta nago sinna, senni kui ma jälle omma emma jure taggasi saan.“

„Se on wägga hea — wastas Klarus — Nüüd ma tahhan meister Dnnbit palluda, et temma sulle sedda rohhelist pabokoid seltsiks annab.“

Klarus räkis nüüd Dunbiga, et lapse wannemad wist lossi peäl ellawad, ja suurtsuggu rahwas on. Dunbi südda köddises römo pär-

raſt, ſeſt ta lotis ſuurt hinda ſawad. Klarusſe wasto agga ütles temma:

„Se on wiſt muido lapſe jut. Kuſt niſuggune narrokael ſure rahwa laps woib olla?“

Klarusſe palwe peäle lubbas Dunbi laſt illuſa linnoga mängida, mis läbbi ta koggoni wagguſi jäi.

Dunbi naene olli Temſe ſilla peäl omma putka ſees ja müüs toppitud linduſi. Dunbi iſſe tahtis nattuke wälja miñna, ning andis ſepärraſt Arabella Klarusſe holeks, ja panni mollemad lapſed holega lukku tahha.

Louna tulli kätte ning meister Dunbi joudis jälle taggaſi, agga koggoni ehmatand näoga.

„Kas monni innimenne on ſelle aia ſees ſisſe tikkunud kui minna ärra ollin?“ küſſis ta Klarusſe käeſt.

„Minna ei olle mitte kuulnud,“ wastas pois.

Dunbi ſilmiſt wois nähhä, et temma ſüdda täis hirmo olli. Ta wiskas kue ſeljaſt mahha, käis hirmoga möda tubba, wahtis tihti läbbi akna ja kulas ühhe körwaga ukſe lingi äres. Nenda hirmoga pommiſes ta iſſeenneſes: „Olleks minno hing ſedda teadnud! Agga ma arwaſin kül, egga Kromwell ennaſt pilkada ei lasſe. Oh, olleks minna ſelle lapſewarga raipele möda pead annud! Olleks ta parraaego mo kä, ma teeks tedda kurja waimo ſullaſt purruks ja jahhuks! Nüüd ollen minna kimpus!“ —

Äkkiste kopputadi ukſe peäle. — Dunbi ehmatas nenda ärra, et ta mitte paigalt ennaſt

ei ſanud ligutada. „Wata järrele, Klarus — ütles temma — wata enne läbbi akna, ja ſiis ütle mulle, kes ſeäl on?

Selſammal ſilmapilgul hüdis Dunbi naene ukſe tagga: „te rutto uks lahti!“ — Kas ſa olled jubba kuulnud? küſſis römus naene ſisſe astudes —: „Tänna pari tunni eeſt anti Temſe silla peäl, öige minno putka ukſe ees, keikile teada, et ülleeilſe lossi peäl Obersti herra Lindingi tüttar lapſehoidja silma eeſt on ärrawidud. Lapſe wannadus, rided, ſurus, keik on nenda kui ſel lapſel, mis ſinno kä on. Nüüd ſaad ſa hea leido! Agga mis ſe on, ſinna olled nenda kahwatand, ja ei römusta ennaſt mitte ſelle hea ſannume pärraſt?“

„Jölle naene! — wastas Dunbi — Mis hea ſannum ſe on? Kas olled ka kuulnud, mis pärraſt weel ööldi? Kromwell lasſeb teada anda, et ta igga ühte kes ſedda laſt on warrastanud ehk tännini ſalganud, ſilmapilk lasſeb üllespua. Kas ſe römus ſannum on? — Panne tähhele, nüüd ei näita ſe lapſe warras ennaſt ennam. Laps leitakſe minno jureſt ja ſiis on mul köis kaelas. Minno koerad, kasſid ja linnud jäwad ellama ja minna pean taewa ja ma wahhel, nago worſt ſuitſus rippuma. Oh, Jummal! aita mind ſeſt häddaſt!“

Se olli wiſt esſimenne kord, et meister Dunbi Jummala nimme nimmetas. Se on immeks panna, et ta Jummala nimmegi teadis. — Jummal parrako, on paljogi innimesſi ma

peäl, kel Jummala nimme ükſi ſiis ſuus, kui neil hädda käes on! —

Nüüd ehmatas ka Dunbi armas abbikaſa ärra — ja läks walgeks nago wärrawa poſt.

„Olleks ta ühhe rikka kaupmehhe tüttar ollewad, ſiis olleks ma römus. Agga Obersti tüttar! Se on ſe wanna parras! Need mehhed makſawad ennam moögaga kui rahhaga. Kunninga lossi peält — Oberſt Linding — — Kromwell — — huuu! mo ſüdda küpſeb kui ma ſelle peäle mötlen. — Tänna pääw, kuida ma kuulſin, ſawad need nelli ministrid Kromwelli käſſo peäle üllespodud, kes ommeti isſe würstid on. Kui paljo ollen minna! Mind käggistakſe nago kaſſi poega ärra.“ — Nenda kisſendas wanna Dunbi.

„Kas meie ſedda laſt ei woi ſiis nenda ma peält ärrakautada, et ſedda ükski innimenne, egga Jummal taewaski ei tea — ütles Dunbi wagga naene — Ja et Jummal taewaſt ei näe, ſiis ſago lapſe ellopäwad öſe pimmedas täis. Minna arwan, ſiis woime julged olla?“

„Minne pörgo, keige omma ſadana nouga! — wastas Dunbi — Ei ma ſedda ka ei tahha! Parrem pogo mind innimesſed ma peäl, kui ſedda kurratid pörgus tewad. Agga — ota, ota, üks nou mul on: Minna otſin Bratworti ſedda lapſe warraſt ülles, ja annan lapſe temma kätte, katſugo isſe, kuida ta läbbi ſaab. Kui ta tahhab tedda ärrahukkata, ſiis wötko isſe omma hinge peäle. Üks ön weel olli, et ta

pimmedas todi, pimmedas tahhan ma tedda ka ärra wia.“

Sure hirmoga ei pannud kummagi waggad abbiello rahwas tähhele, et Klarus wimaſt ſanna kulis, mis nad teine teiſega räkiſid.

„Klarus! — hüdis Dunbi — panne nüüd, kui wiks pois, hästi tähhele, et ſe laps wait ſeiſab. Tänna öhto wiin ma tedda emma jure taggaſi. Ta peab ühhe lihhonikko tüttar ollema.“

Klarus teädis jubba ennam, kui meister arwas, ja tal ep olnud mitte tarwis meistri ſannade ſiſſe uskuda. Dunbi naene olli jubba jälle omma kauba putka ſiſſe taggaſi läinud, ning Dunbi iſſe wõttis kübbara ja keppi ja lubbas lapſe warraſt miñna üllesotsma. Klarus ja Arabella jäid iſſekeskes koio. Need kaks laſt ning ſe rohhelinne pabokoi ollid ühhes kambris. Äkkiste kuuldi 4 ſuretükki pauko losſi peält. Klarusſe südda külmetas ärra; ſeſt ta kulis Dunbi ſuuſt, et tänna need nelli miniſtrid ärrahukkati, kes wimati nenda julgeste kunninga poolt ollid ſeisnud. Klarus wõttis akna lahti ja nuttis nende waeste meeste pärraſt rinnuli akna peäl; ſeſt mitto pauko lasti, ſetto meeſt podi ülles. — Kui ta nenda rinnuli akna peäl nuttis, kulis temma, et üks kahhin ülle pea läks, ja kui ta pea üllestõstis näggi temma, et pabokoi jubba ülle maiade lennates läks.

„Nüüd ollen ma waene üsna kimpus! — ohkas Klarus — Kui Dunbi taggaſi tulleb ja

omma kalliſt pabokoi ei leia, pekſab ta mind ſurnuks. — Oh Jummal! Jummal! mis ma waene nüüd pean teggema?“

Agga Klarusſel tulli üks isſeärranis nou. Ta watas Arabella peäle. Ta teadis kui kibbe ſe on, wannemaſt ärralahhutud ja wang olla. Ja kui Dunbi laſt warga kätte taggaſi olleks annud, ſiis olli ette teada, et tedda enne tappeti kui ülles anti. Klarusſe nou olli petud: Ta tahtis keige lapſega ärrapöggeneda. — Onneks olli Dunbi ſure hirmoga, mis ta muido mitte ei teinud, ärraunnustanud ukſed lukko panna.

„Nüüd on keik üks, kas nenda ehk nenda“ — ütles Klarus, — ja laskis keik wangis linnud, koerad, kaſſid, orrawad ja mis ſeäl muido weel ollid, omma puride ſeeſt wälja. „Jummal ei arwa mulle ſedda wiſt mitte pattuks, kui ma omma perremehhe warrastud lomad lahti laſſen. Minna ei woi neid mitte wangi mahha jätta; kes neil pärraſt mind ennam middagi annaks; nad ſurreks nälga keik ärra.“

Linnud lendaſid ning kaſſid kargaſid keik aknaſt wälja. Koerad agga lippitſeſid Klarusſe ümber, nago tahtſid nad tedda temma heateggemisſe eeſt tännada. Olli Klarus jubba maiaſt wälja ulitſe peäle ſanud, jookſid koerad üks ſedda ja teine teiſt ulitſet möda keik laiali. Üksi ſe weike muſt koer, kedda Klarus nenda armastas, jäi temma jure, ning käis temma tagga.

Kuhho Klarus piddi minnema, sedda ta issegi ei teadnud. Keige peält tahtis ta Arabella omma wannematte jure wia. Aeg aialt watas Klarus ümber, kas Dunbi tedda ei piddand taggaaiama, ning köndis Arabellaga lossi pole. Pea lossi silla liggidal tullid 6 söameest ühhe naesterahwaga teine poolt küljest nende wasto, kelle käed raudus ollid. Häddaste olli weike Arallella sedda naesterahwast näinud, kui ta kohhe hüdis: „Milli! Milli! kus sa lähhad? Wõtta mind liggi! Wi mind manna jure!“ Wang jäi eestotsa watama, kui ta sedda katkend rietega last enneje pole näggi jookswad; agga warsi tundis ta Arabellat ärra ning hüdis: „Nüüd ollen minna peästetud! Wige mind nüüd herra jure, et ma temma tütre jälle ta kätte wiin.“ Laps ning lapse hoidja hakkasid nüüd teine teise kaelast kiñni ning läksid ülle silla lossi wärrawast sisse.

Klarus olli jälle üksi ja keikist mahha jätud. Kegi ei küsinud temma järrel; kegi ei tulnud tedda Arabella peästmisse eest tännama. Agga seest olli tal siiski heameel, et tal nüüd ei olnud ennam tarwis lossi sisse miñna, kus nende nelja ministri werri wist alles suitsis. Klarus moistis kül ärra, et temmal nüüd Londoni liñnas ennam waenlasi kui söbro olli, sepärrast wõttis temma nouks liñnast koggoni wälja miñna, ja maal monne põllomehhe jures tenistust otsida. Kaks asja ollid tale weel jänud: ta issa kirjotamise tops ja se weike koer.

Ellades ei olnud weel Klarus Londoni liñnast wäljas käinud. Kui ta nüüd wasto öhtut wälja sai, panni temma wägga immeks, kuida keik teisite leidis ollewad, kui linnas. Liñnas olli järgest innimeste lärm, wankre kärra ja muud kissa; maal olli keik waggusi ja tassane. Liñnas ei näinud ta ial muud, kui maia mürid ja ulitse kiwwid; maal ollid keik maante äärtsed rohhelissed ja iggal pool lilled nähhä. Siin lendasid ja laulsid linnud, siin jooksid jõed ja oiad, siin kaswasid keiksuggu puud, —. Klarus tännas Jummalat, et ta linnast olli wälja sanud, ja römustas ennast ülle keige mis kulis ja näggi.

Klarusse römo ei sanud agga kuigi kauaks. Öhto joudis kätte ja köht hakkas süa pärrima. Agga kust sedda wõtta? Et rahha eest keik woib sada, teadis Klarus kül; agga kust rahha wõtta? Omma kirjotse topsi, ehk koera ärramüa, se olli ka wägga raske. Teine olli temma issa ainus pärrandus, teine temma ainus seltsimees. „Parrem teisi palluda, kui warrastada“ — ütles ta isseenneses — ning läks ühte maiasse ja pallus tükki leiba, mis temmale ka anti. Truiste jaggas temma sedda saaki omma musta sõbrale, kes nisamma paljo sai kui Klarus isse. — Aeg aialt hakkas nüüd pääw metsa tahha wauma ning Klarus piddi ennesele ökorterit murretsema, mis ta ühhes heina künes ka leidis. Siin heitis nüüd Klarus enne, kui ta maggama uinus, weel pölwili mahha ning andis Issale tänno, kes sedda tännini ni immelikkult

olli hoidnud ning keigeſt kurjaſt peäſtnud. Pallus Issat ka eddespiddi enneſe eeſt hoolt kanda, ja emma ning öed wennad omma kaitsmisse alla wötta, kui ka omma kurja woõra issa ja keige kurja innimeste süddamed omma öigusse pole pöörda. —

(Jääb polele.)

Nore tüttarlaste pegel.

Ühhes küllas ollid pulmad. — Miks seſt ei pea Sannumetoja ka räkima? Abbiello on Jummalaſt seätud ja wagga ristiinnimeste keige surem mapeälne ön; seſt kuſt on ma peäl suremat önne leida, kui abbielluſt, kui kaks hinge Issanda juhhatamisse järrele teine teiſt leidwad, ja temma kartusses teine teisega head ja kurja kandwad. Jummalakartlik abbiello rahwa armastus teeb keik kibbedat maggusaks ja rasket kergeks. Agga Jummal parrako! abbiello on üks elloaegne willetsus ja wangipölli, kui sedda Issandaga ei hakkata ja eddasi ei aeta. Agga seſt ei tahtnud Sannumetoja sekord könneleda, waid seſt, mis ta külla pulma peäl kulis.

„Kuulge, seppa-issand, Teie ollete paljo maid läbbikäinud ja mitmed asjad näinud,“ — pallus üks pulma wooras — räkige meile monni ennemuiſtne ehk meieaegne jut, mis hea kuulda

on! Teie könned on jo ikka head kuulda ja andwad paljo öppetuſt. Siis on nore inni-mestel ka üks parrem tõ kuulda kui muido hüppada ja kargada."

„Minno pärraſt; — wastas meister, ning watas enneſe ümber, kus hulk tüttarlapſi kokko-koggus temma jutto kulama. Nattukesſe aia pärraſt olli pulma rahwas nago pilw temma ümber kous. Önneks tulli üks jut temma mele, mis monne aia eeſt olli ſündinud, ning kuſt isſeärranis tüttarlapſed, kui nad tähhele pannid, ſuurt öppetuſt woiſid ſada.

„Olge nenda hea, meister, räkige! Meie keik kulame nago üks ainus körw" — palluſid tüttarlapſed.

„Hea kül;" — wastas ſep. — „Tahhan ſiis isſeärranis teile könneleda. Agga kirjotage keik holega omma körwa tahha, et middagi ärra ei unnu."

„Ühhe rattaſeppa nelja lapſe ſeaſt — hakkas meister räkima — olli Lena keige wannem. Lena olli, mis woib üttelda, priske nago oun; wiks ja uſſin nago wälk. Lena iſſa olli agga waeſe pärralinne mees. Nelli laſt olli kätte peäl toita; iſſe naeſega ka weel: igga ſõmaaego kuus waimo laua äres ſõmas — kuſt ſe piddi wälja tullema? Nad ſaid kül päwaſt päwa, agga ülle ei woinud middagi jäda. Lena olli priskem ja illuſam kui keik teiſed külla tüdrukud. Se olli muido wägga hea; agga Lena iſſe teadis ka ſedda ning piddas ennaſt ſeks, ſe ep

olnud mitte hea. Temma ei woinud mitte ühheſt peegliſt, ja, mitte weepangiſt muido möda miñna, kui ta mitte omma näggo ſiñna ſisſe ei watanud. Ja kui ta kellegi peäle watas, ſiis olli ſe, nago ta olleks küſſida tahtnud: „„Kas ſa olled üht' illuſamat tüdrukut näinud kui minna ollen?““ Lena keige ſurem ahhastus olli, et ta ennaſt mitte ei woinud nenda ehhitada kui ta tahtis. Temma tahtis mamſel olla; agga isſa joud ei ullatand. Ka olli temma ſüdda wägga nukker, et keik külla nored mehhed mitte temma peäle ei wadand, egga tedda ei kummardanud, mis ta alwa riette ſü arwas ollewad. „Üks ainus noor mees, Samel nimme, olli küllas, kes pallawa ſüddame ja ſulla ſilmiga Lena peäle watas. Agga ſe olli Lenale liaks alw, kelle terretamiſt ta waewalt wasto wöttis. Lena olli ſiis keige röömſam, kui tedda üks noor'ſand terretas. —

„Armas isſa“ — ütles temma üks kord — minno rided on wägga waeſed. Wata kuida Annal, Katrinal, Tinal, Lowiſal ja mude teistel, illuſad rided on; minna käin nago wanna pleekind aed, omma wanna riettega.“

„Olle wait! — wastas isſa. — Mul on raske kül teile leiba tenida ja teid keiki omma kümne förmega toita; kuſt ma ſinno plikkale weel need illuſad rided pean wötma?“

„Egga minna ſedda ka ei pärrigi, armas isſa!“ — wastas Lena. — „Minna tenin

ommale isse ridid, kui sa mind liñna tenima lubbad miñna. Siis on sul ka üks sõja wähhäm.“

„Minno pärrast! — wastas issa — Agga wata, tüdruk, omma jalge ette!“

Nüüd hüppas Lena rõmo pärrast nago orrawas, ja laulis nago lõokenne, õhto hilja ja hommiko warra. Sameli peäle ta ei wadandgi ennam. Temma peas ei olnud nüüd ennam muud kui illusad rided, rõmus ello, paljo terretajaid.

Mardi päwa aego läks Lena liñna. Tük aega läks ärra, enne kui ta ühhe kohtosakssa jures tenistust sai. Kus ta need päwad ellas, ei tea minna mitte. Poolteist höbbe rubla lubbati kuus palka, mis sa weel tahhad!

Lena jäi siñna. Ta olli nüüd öige uhke se peäle, et ta kohtosakssa tüdruk olli. — Minno wanna issa ütles ikka: „kui lehmal wägga hea põlli on, siis ta lähhäb kila eatse peäle tantsma ja murrab omma jalla.“ Nenda sündis ka pärrast Lenaga.

Iggal ühhel olli Sameliſt kahjo; seſt se olli ellawalt surnud. Temmal seisis nüüd ikka wessi silmis ja hoidis ennast teiste noorde innimeste eest körwale. Lena olli ni temma süddame külge kaswanud, et ta olleks kurbdusse pärrast pea surnud. Lena olli tedda kül järgeste ärratoukanud; agga temma ei woinud tedda siiski mitte ärraunnustada.

Eestotsa pilkasid tedda teised nored mehhed. Kui nad agga näggid kui wallo se temmale

teggi, jätsid nad tedda rahhule. Keik ütlesid: Lena ei olle sind mitte wäärt! Agga Samel ei sanud mitte röömsaks. Kui ta monni kord mitte ennam ei joudnud omma süddant wõigistada, läks ta linna, kus ta Lenat nähhä sai, mis tale jälle terwist and.s; agga kergemelelinne Lena teggi ikka, nago ei näinudgi ta tedda. Lena olli jo linna mamsel, kus temma ennam Sameli peäle watas!

Kohtosaksa maias ollid süsta körgused peeglid, kust Lena ial muido möda ei läinud, kui ta mitte omma juuksed ei sillutand, kraet ei seädnud, ehk palge nukkud ei örunud, et nad hästi punnased piddid ollema. Lena sai sure p lga. Peäle sedda ollid ennamiste igga pääw wõõrad, kes Lenale rubla rubla peäle kink sid. Mitda ennam rahha, sedda uhkemaks läks d Lena r.ed. Jubba pari ku pärrast rääksid keik king seppa-, pottiseppa- ja püttaseppa-sellid: „Silla kohtoherra toamamsel on üks wägga illus ingel! Agga liaks kallis ei woi ta ka mitte olla.“

Samel sai sedda kuulda, se läks nago nugga läbbi temma süddame; sest ta moistis küll, mis need sellid mõtlesid. — „Jummal kaitslo isse waest Lena“ — öhkas temma — ma karran wägga, et ta omma puhta sukkadega wimaks porri auko astub!“

Kohtosaksa poeg, üks wägga kenna noormees, pitk nago körgas ja keskelt penike nago sippelgas, olli kapte.n, ja ellas ka is'a jures. Se olli waese Lenale römuks, agga ka — ön-

netusseks. Kaptein näggi jubba essimessel päwal, et priskemat tüttarlast mitte ei olnud, kui Lena, ning Lena mõtles: „agga ai illust meesterahwast ei olle ma omma ello sees weel näinud, kui meie noor kapteini herra on. Nago üks pilt! Kui ta minno peäle watab — ja sedda ta teeb allati — siis ta silmad põllewad peas.“ Lena olli rummal ja läks selläbi weel uhkemaks, et ta kül olleks piddand ehmatama.

Turrul sai Lena omma sõbra Annaga kokko, ning ütles: „Meie noor herra teab ka kül mis illus on.“

„Woi nenda?“ — wastas Anna ning kõngutas pead; agga nenda et Lena mitte ei näinud.

„Mis ma sest sinnule salgan“ — ütles Lena — eile ütles ta minnule: „„Lena, sinna olled se kõige illusam resilill!““ ning andis mulle — sund. — Mõtle ommeti, Anna, ja temma on kapteini herra! Missugguse teise tüdrukul on nisuggune ön?“

Mis Anna selle peäle wastas, sedda ma ei tea; agga waene Samel, kes sedda koggematta peält kulis, ehmatas pool surnuks. Ta wõttis süddame rindu, läks Lena jure ja ütles: „Oh, Lena, kes In rägib sinnust ja sinno kapteinist. Sinno jallad kaiwad kurja te peäl. Lena! Lena! Mõtle ennese ette ja pallu Jummalat. Kaptein rsub so puhtust ja siis olled sa üks önneto põlgtud loom!“ —

Agga olleks teie nüüd kuulnud, kui Lenal su peas olli! Ta sõimas Sameli mailma peält

ärra, ja waene Samel läks ni nago tedda koer olleks hammustand. Ta nuttis keik selle ö ja teisel hommikul jookſis ta Lena issa jure, ning pallus, et issa Lenat maenitseks, enneſe ette wadata. —

Kui issa nüüd linna läks, siis woite isse arwata, kuida modi ta omma eddewa tütrega könneles.

Lena agga söimas issa ette Samelit weel ennam, ja ütles: „Samel rägib sedda kiuste pärraſt. Ta jookſeb nago wasſikas minno järrele ja, et minna tedda mitte ei salli, siis töstab ta keikſugguſed walle juttud minno peäle.“ Issa jäi rahhule ning läks jälle koio. Kapteini herra jäi agga ſinna. Ja Samel ei julgun'd seſt päwaſt sadik ka omma silmi Lenale ennam näitama, muido kallis Lenakenne olleks neid peaſt wäljakiskunud. — Nelli näddalad pärraſt sedda läks kaptein omma üllematte käsſo peäle seält liñnaſt ärra ning Lena nuttuſt punnaſeks läinud silma waatsid ühheſt aknaſt temma järrele; seſt meie Lenakesse tüttarlapse au ning ihho-puhtus — olli läinud!! Oh hädda! hädda! Illus kaptein läks isse ärra ja jättis häbbi Lenale! —

Mis keik lin seſt könneles, woib igga üks isſegi arwata; sedda agga woin teile üttelda, et kohtoſaks monne aia pärraſt kenna Lena minnema satis. Et ta issa jure ei tohtnud miñna, siis läks ta omma illusa kapteini herra jure, kes tedda jo olli lubbanud ärrawötta; se hea mehhekenne kihhutas agga Lena ratſa-

hobboſe pütſaga ukſeſt wälja. Meelt ärraheites jookſeb ta nüüd jälle liñna taggaſi ja ſure waewaga ja palwetega wöttab tedda wimaks üks wanna ſoldani naene enneſe jure korteri. Seäl nuttis nüüd Lena ja kuddus omma ſukka. Mis enne illus ja priske olli, läks nüüd igga päwaga kahwatumaks. Kuus kuud ehk pool aastat pärraſt kapteini ärraminnemiſt olli meie Lena näggo, mis enne nago wärske maſika terra punnetas, nüüd kollatand, nago kapſa leht.

„Ärge pange pahhaks, armſad lapſed, — ütles ſeppameister tüdrukutte wasto — Küllab moistate issegi ärra: waene Lena ei olnud mitte ennam ükſine, ſepärraſt olli tedda kurbdus ja häbbi nenda ärralöppetanud, et ta nago innimesſe warri wäljanäitas.“

Paar kuud peäle ſedda, kuuldi jubba, et Silla-kohtoherra Lenal teiſed järjed kä on! —

Nüüd agga tulli Lenal pärris hädda kätte. Liñnaſt aeti tedda ärra, wannematte jure taggaſi miñna, — kuida piddi ta ſedda julguma? Se uhke illus Lena piddi nüüd ſülletäiega taggaſi tullema!

Agga mis ta piddi ſiiski teggema? Käed ollid kiñni, tööd ei woinud ennam tehha, kuſt piddi ſüa ſama? Mis muud, kui issa jure taggaſi; tehko ta mis ta teeb.

Oh, minno Jummal! issa tahtis meelt ärraheita; emma nuttis ennaſt pool pimmedaks. Monned küllа innimesſed kahhetſeſid, teiſed häſtitaſid; ſiiski ſurem hulk ütles: „parras! parras!

mis kegi otsib, sedda ta leiab. Lena ninnakenne olli enne wägga püsti, nüüd ta moistab mahha wadata.“ —

Rahho olli Lena süddamest kaddund, ja rahho asemel pörgo wallo seäl sees. Annstud mehhe-naeste hulka ei tohtind temma minna; tüttarlapsed pöggenesid temma eest ärra. Sel aial olli ka weel se mood, et nisuggused naeste-rahwas kirikus häbbipenkis piddid istuma, mis eest Lenal wägga hirm olli. Ta olleks poolt ossa omma ellopäiwist ärraannud, kui se temp mis nüüd tehtud olli, olleks teggematta olnud. Nenda kahhetsewad mitto; agga nis se pärrast ennam aitab. Kui laps uppunud, siis ei aita tedda ennam wee eest hoida.

Lena olli ommas kurbdusses kui meleft ärra. Kurrat olli tedda eksitanud — ja kes kurratile ühhe juukse karwa annab, selle pea ta wöttab terwelt ärra. Lena käis ükspääw omma lapsega jöe äres. Seäl andis kurrat — kuida Lena isse pärrast kohto ees tunnistas — temmale sedda nou: „Sind ei nä egga kule nüüd kegi; raske on sul muidogi; panne omma last ka sinna, kus Mosesse emma tedda panni — sago mis tast saab! — Jöggi mattab sinno lapsokesse ja kattab sinno häbbi. Minne siis monne aia pärrast jälle linna tenima ja ütle, et so laps surnud on. Aeg parrandab keik hawad. Rahwas unnustab monne näddali pärrast keik ärra, sinna olled pärrast sesamma kenna Lena kes sa enne ollid ja wo.d weel auwäärt em-

mandaks ſada.“ Se olli kurradi nou. Oh, ta on jubba algmisſeſt ſiit ſadik, mitmele niſugguſt nou annud ja palje on Jummal parrako! temma nou järrele teinud.

Pool tundi pärraſt ſedda läks Lena lapſokenne nago putük jöe laenetega alla! —

Mis Lena isſe on teinud ning möttelnud, ei tea minna mitte; ſedda ma agga tean, et pari päwa pärraſt Lena liñnas jälle tenimas olli ja omma lapſe ütles ühhe ſaunlaſe naeſe jures ollewad, kellele ta pole ommaſt palgaſt lubbas anda.

Keik läks nüüd jälle wägga hästi. Lena olli ueste priske ja punnane; kegi ei möttelnud ennam ſe peäle, mis enne olli ſündinud. Lena watas jälle nore meeste peäle, nored mehhed waatſid Lena peäle. Kus mulne lummi, ſeäl multſed asjad. Wimaks tulli weel ſe ön, et Lena ühhe priske ning targa rätſepa prudiks ſai. Nüüd olli luſt jälle lahti! Mollemad ollid röömſad; ſeſt Lena olli omma peigmehhele, kes kül teadis, mis luggu Lenaga mullu olli — ka üttelnud, et temma laps monne aia eeſt rinnatöbbesſe ärra ſurnud.

Lena peigmehhe issa olli kallamees, ja ellas ſepärraſt jöe kalda peäl. Üks pühhapääw hommiko läks peigmees omma prudiga issale wooraks. Issal olli teine nacne ja ſellel kümnenäddalinne laps ſülles. Kui peigmees Lenaga jöe äre ſai, ei tahtnud Lena ſedda teed mis möda jöe kallaſt, ülle aſa kohhe läks, mitte miñna,

waid tahtis möda maanteed käia, mis paljo köwweram ja tolmune olli. Agga mis tehha, peigmees piddi järrele andma. Teie teate kül mikspärraſt Lena jöggi kartis; agga waeſe peigmehhe ſüddamesſe ei tulnud ſe mötte mitte.

Pääw olli jubba lounes, kui nad küllasſe ſaid, ning peigmehhe issa istus omma perre ja lastega laua äres, ja söi kallo. Woörad piddid nüüd ka laua äre istuma; agga Lena ſuuſt ei läinud ſelle jöe kallad mitte alla. Ta kehha wärriſes, kui ta neid laua peäl näggi ollewad. Midda röömſam ta kotto wäljaminnes olli, ſedda kurwem olli temma küllas; — ſeſt jöe kohhiſeminne ja need kallad laua peäl, ärrataſid Lena ſüddametunnistuſt jälle ülles. Kuida wois ta neid kallo ſüa, kui ta mötles, et ka monni neiſt temma ſurnud lapſe kehha on ſönud?

Pärraſt ſöma wöttis emma omma lapſe kätkiſt, ning tahtis tedda ka omma tullewaſe minniale näidata; agga ni pea kui Lena ſedda lapſokeſt näggi, kahwatas ta ärra nago lummetük, mokkad läkſid ſinniſeks, pea waus teiſe ölla peäle, Lena kukkus toli peäle ja minnistas ärra.

Igga mees woib arwada, kuida peigmehhel hirm ja kahjo olli. Pruut touſis agga wimaks kui nad ädikaga temma ſilma kulmud öruſid, jälle ellusſe.

„Mis tal wigga on? — küſſis ämma-eit — Peigmees, kes iſſegi ei tead mis ta räkis, ſelletas omma wannemattele nenda: „Lena om-

ma laps on hilja aego ſurnud, ſepärraſt kui ta ſedda lapſokeſt näggi, minnistas temma halletusſe pärraſt ärra.“

Iſſale agga tulli üks teine aſſi mele. Liggi aasta eeſt olli temma üht ſurnud laſt omma wörguſt leidnud. Ta wiis tedda moiſa wannemattele nähhä, kes ſedda laſt liñna kohto peäle ſaatſid. Agga kallamees pallus: „Armſad moiſa wannemad, minna ollen waene, ja minno naeſel on pea lapſe ridid tarwis, andke ſelle ſurnud lapſe rided minnule!“ Rided lubbati kallamehhele; laps widi liñna. Mis tohtergi teadis? Minne wötta kiñni, kelle omma ta olli?

Juſt ſelle lapſe rided ollid parraaego kallamehhe lapſe ſelgas.

Lena tullewane äia-iſſa istus Lena ette ning mötles: „Kes teab! Jummalal on monni kord immelikkud teed. Ehk ſaan warſi teada, kes ſelle leitud ſurnu emma on.“ „Mis ſa arwad, mo tüttar, ſeſt kennaſt lapſe kueſt?“ — küſſib temma. — Lena panneb ſüddame kowwaks ja ütleb: „Sige illus!“ Agga temma heäleſt olli tunda, et ta ſüdda wärriſes. „Jah, — wastas iſſa — ſe olli imme kül, kuida minna ſedda kube ſain! Liggi aasta eeſt leidſin minna ommaſt wörguſt ühte kenna poislapſokeſt, kelle ſelgas ſe kuub olli. Jo wisſiſt monni ſadana emma, kes kurjal kombel olli emmaks ſanud, tedda olli jökke wiskanud .....“

Kallamees ei ſanud weel omma jutto löppetud, kui Lena jubba kisſendama hakkas:

„Sadana emma! sadana emma! Minna ollen se sadana emma! Wige mind kohtusse, et ma omma palka saan! Minna ollen omna lapse isse ärraupputanud!“ —

„Mis Lena räkis, olli tössi, ehk kül peigmees ennast pea surnuks olleks ehmatanud. Kohtoteenrid todi sinna, Lena seuti kinni ja kohto ees tunnistas ta keik ülles. Selle peäle möisteti temma peäle kohhut: Lena pea sai keige linna rahwa ees mõgaga otsast ärralödud ja temma kehha wälja peäle wissatud, kus rongad tedda ärrasöid.“ — — —

Seppa meister jäi nüüd waid, ja keik kes temma ümber seisid, ollid ärrakohkunud.

Pärrast ütles temma: Sedda könnet pango igga tüttarlaps tähhele; agga isseärranis need, kes linnatenistust sureks önneks pannewad ja sinna tikkuwad.“

Se olli nore tüttarlaste pegel.

Julgus ja argus.

Julgussest ja argussest olleks wägga paljo könneleda. Monni kord on hea kui innimenne julge, teine kord jälle hea kui ta arg on. Monni on sure hädda sisse sattunud seläbbi, et ta julge olli; teine jälle seläbbi, et

ta wägga arg olli; Kuida se nenda sünnib? Tulle Jummal appi! Egga se raske ei olle arrosada: Se tulleb sest, et igga mees ei moista öigel aial julge ja öigel aial arg olla. —

Ühhel rikkal perremehhel, kes Jummalat kartis ja öigust armastas, olli üks ainus poeg. Agga, kuida iggaüks teab: se ainus poeg on ikka ka se mönnitud poeg. Jubba maast maddalast olli temma üks wallato ja lööp pois. Kül monni kord ütles issa: „Se pois tahhaks witsu; ta lähhäb wimati nenda koeraks, et temmast mitte head nahka ennam ei sa.“

„Ta on ja alles noor ning rummal — wastas emma, ja wöttis poiakest omma pölle alla. — „Settosamma last meil on. Eks sa karda ka? Kui se meil ärrasurreb, mis siis? Sinna olled ikka wemlaga selle lapse tagga!“

„Mönnita, mönnita“ — wastas issa — „kül sa nääd, mis wörrinad ta meile wimaks tahha teeb.“ —

Sedda wisi könneleſid lapse wannemad igga pääw; agga poiakenne teggi ikka mis ta isse tahtis. Suremaks läks poeg, suremaks läksid ka poia kelmusſed. Ninna ep olnud weel hästi puhhas; agga piip piddi suus ollema. Ramat ep olnud weel ammo mitte selge, egga wiis peatükki öppitud; agga üks suur hulk körtsi lauluſid piddi peas ollema. Et ta weel middagi tehha ei moiſtnud, sest ei olnud poisil mitte häbbi; agga kui körtsis klasi korraga ei joudnud tühjaks jua, sest olli tal mitto päwa häbbi.

Mis mees ſeſt poiſiſt wois ſada, woib iggamees iſſe arwata. — Iſſa läks iggapääw wannemaks, ja omma ainſa poia wasto ſedda nörgemaks. Temma ainus karristus olli pärraſt weel ſe, et ta wanna kohtomoiſtja Eli kombel poega maenitſes: „Poeg, kuida ma ſedda ja teiſt ſinnuſt kulen? Olle hea laps, jätta need kombed mahhad, muido ma pean murrega hauda minnema.“

Ja, kuſt wõtta! Poeg naeris ja lubbas ennaſt parranda; agga jäi ſeksſammaks mis ta olli. Ta olleks igga pääw ſowinud, et iſſa jubba hauda lähhäks, ſiis olleks warrandus ſedda ennemalt temma kätte jänud. Seſt iſſa ſurma ei ota kegi mu ni, kui temma omma ellitud poeg. Parrem on jo perremees, kui perremehhe järgminne olla. Sepärraſt, wannematte keige ſurem tarkus olleks, kui nad hästi pähhä ja ſüddamesſe öppiks! „Kaswatage ommad lapſed karristusſes ja Iſſanda maenitſusſes! — Hirmo ja armo. — Midda kibbedam wits, ſedda armſam laps.“

Agga iſſal olli üks ainus poeg, temma ei julgund ſedda tehha, ehk ta kül teadis; ſepärraſt leika, mis ſa iſſe külwanud olled.

Poiſiſt ſai mees, mehheſt ſai karwopiddi kiskuja, karwopiddi kiſkjaſt mehhetapja ja mehhetapjaſt — Sibberi wang! — — Iſſa ſurri murre pärraſt ning emma läks hulluks ja ſurri

ka pea ärra. Woõrad jaggasid warra, naersid ja tüllitsesid seäl jures, nago rongad raipe kallal.

„Kust se tulli?“ — küsib monni luggia.

Üksi sest — wastan minna — et issa ei julgunud õigel aial omma naest kurwastada ja poega hirmutada. —

Üks mees, kel Jummal joudo ja terwist annud, olli wägga uhke selle peäle. Keiki, kes melega hädda sisse ei jooksnud, söimas temma wannaks memmeks, kes middagi ei julgu. Kus surm silmaga nähhä, seäl olli temma keige ees; ja kui rahwas temma mehhe julgust ja joudo kitis, siis wärrises temma südda uhkusse ja römo pärrast sees.

Ükskord laskis moisa herra karrojahti pidada; sest wanna messikäp olli monda mullikast warrastanud ja mitto kaera kuhhelast laiali pillanud. Iggaüks tahtis kütti nimme kanda ja keik ruttasid püssidega metsa, kus karro sissepiritud olli. Wanna messikäp maggas rahhulist omma körwa peäl, ja ei moistnud kaugelt arwata, et küllalised selle nattukse kaerde pärrast temmale nenda pallawad tahtsid tehha. Küttid seäti ette, aiajad hakkasid kölla teggima, koerad kilkuma ja paukuma ..... Jubba ees kuuldi piu! pau!... Haoh! karjatas messikäp ja istus mahha; sest ristlude peält olli ta purruks lastud. Nüüd jooksid küttid ja aiajad keik kokko; agga enne kui kegi mu weel mõtles,

jookſis julge noormees karro ette ja tahtis temmale kirwe ſilmaga pähhä lüa. Ja, kuſt wötta! Karro ei olle kanna. Mehheke läks omma ſure jouga liaks lähhedale, karro tombas tedda omma ſülle ja ſurrus meeſt nenda omma ſõbralikko rinna wasto, et mehhekenne mitte näukſuda ei ſanud. Pea pealt tombas ta ſure tükki nahka keige juukstega ärra; käe warre olli ta ennamiste ärrapurrustanud ja keik temma kehha nenda ärrapiggistanud, et ta nago weski kiwwi alt wälja tulli. Wisſiſt olleks ta omma hinge ſiñna jätnud, kui mitte üks küt ſel ſilmapilgul karro ſüddameſt ei olleks läbbi laſknud. Mitto kuud olli nüüd mees pallakaga pöörda, kus ta ette wöttis, ello aeges mitte ennam karro liggi miñna. Ta teggi ſedda nenda, nago karro läbbi ükſi woiks ſurma ſada.

Häddaste olli mees jälle terwe, kui jubba keik unnund olli. Ühhel laupäwal olli temma moiſa korsnid pühkimas. „Kuida ſa julgud ſeäl körge korsna otſas ſeisma? — küsſis rahwas alt — Eks ſo pea ei hakka ümber käima?“

„Mis ſe ſuur aſſi on — wastas mees; — Ma woin ka nago orrawas möda kattukſe harja joosta.“

Mees astus nüüd korsna otſaſt kattukſe harja peäle. Käis esſite ja ei kukkund mitte; agga et ta käies ei kukkunud, aias nüüd uhkus tedda ka jooksma — ja nenda kui ta jooksma hakkas, jubba — kukkus! Maas ei ſiplen'd mees ennam kät egga jalga. Keik arwaſid:

nüüd on ta walmis. Agga sakſad lasksid tedda rohtudega öruda, ja wata! mees tousis jälle ellama; agga — käe lu olli kahheſt kohhast katki! Nüüd läks jälle ennam kui pool aastat, enne kui mees omma käega wois tööd tehha. Ta tootas temma ärra, ial ennam kattusse peäl käia egga joosta, nago kattusselt kukkudes üksi woib surma leida.

Süggise Kadri pääw tulli kätte. Noor eatse kirm olli wee peäl ning külla poisid wiskasid pukaikid ja kiwwa möda eatset. Agga kegi ei julgunud weel peäle minna.

„Miks teie ei lähhä liugu laskma?“ küsis noormees.

„Ei kanna weel“ — wastasid teised.

„Mis jut se on? — ütles temma, ja astus peäle — Teie wannad memmed ei julgu peäle minnema.“

„Ja, äreſt; agga minne kaugemale!“ —

Mees hakkas minnema, eatse hakkas praggisema, temma olli liggi kesset jöggi — jubba waus. „Appi! appi! appi!“ Need ollid wiimsed sannad.

Kes piddi appiminnema? kes wois appiminna? Jöggi ei kannud egga murdnud. Ei peäsnnd lootsikuga egga ilma lootsikutta. Mees waus ja kaddus. Kehha leiti alt juatse peält ülles'; agga hing olli läinud!

„Se rummal mees otsis isse surma“ — ütleb monni.

Ei otſind mitte, — wastan minna. Temma tahtis niſamma ellada nago ſinna ja minna; agga temma olli liigjulge ja ſeält ta ſai omma otſa.

Tahhan teile nüüd weel räkida, kuida üks waene mees ennaſt liigargusſega pinas, ja pärraſt isſe enneſe üllе piddi naerma.

Laat olli otſas ning lihhonikkud ja kaupmehhed hakkaſid jälle koddo pole minnema. Lihhonikkud on muido julged kes mitte jänneſe eeſt metſa ei joſe; agga ſe mees kelleſt minna rägin, olli ni arg, et ta isſe enneſe warjo eeſt tikkus pakko pannema. Temma nimme olli Korits. Sedda teab iggamees, kui lihhonikkud ladale lähhäwad, ſiis ei olle nende poued egga taſſud mitte tühjad. Koritſel olli agga ka weel taſt täis, kui ta ladalt ärraläks. Suur walge olli alles, kui ta lada platſilt minnema hakkas, agga ſiñna kus esſimenne hea körts tulli, olli tük maad.

„Agga kui nüüd enne pimmedaks lähhäb, kui ma ſiñna ſaan! mötles ta isſeenneſes ja wärriſes. Peäle ſedda on ſiin pimme laan ja ammogi rägitakſe jubba lahti peäsnud Pola wangideſt, kes küllade ſees peawad warrastamas käima ja tekäiatte taſſud läbbi otſima. Oh Jummal olle minno naeste lastele armolinne, ja kaitſe mind ja mo rahha kotti! — öhkas Korits hobboſe ſelgas ja ta hambad löggiſeſid hirmo pärraſt ſuus.

Äkkiste tulli temmal üks hea nou: „Minna lähhän siit kohhe ülle külla wälja ja selle sure nömme! Kohhe on mul agga 8 ja ümber 15 wersta.“

Korits pöris hobboſe ülle wälja nömme peäle. Häddaste olli temma agga nömme peäle ſanud, kui pimme jubba kätte tulli.

Nömme peäl olli paljo riſtteſid ning Korits ei näinud ſüggiſe öſe pimmedaga ennam, miſſuggune ſe öige olli. Ta teggi kül ommad ſilmad pärrane lahti; agga et tal kaſſi ſilmad ei olnud, ei näinud ta ommeti middagi. Ja kui ta olleks näinud, ſe middagi ei aitnud: temma olli jubba öige te peält ärra.

Teed läkſid ikka weikſemaks ja mets pakſemaks; Koritſe hirm touſis ikka ſuremaks. Ta tombas hobbuſt kül parrema, kül pahhema käe pole; agga ſe ei aitnud muud middagi, kui ühhe ekſitusſe te peält teiſe peäle. Ümberringi ep olnud muud kui räggadik ja rabba, ja eespool, aimas Korits, paistis pimme laan, mis ta waeſe innimesſe hirmo weel ſuremaks teggi; ſeſt kui paljo Polakid wois ſeäl pimmedas metſas olla, kellele temma nüüd omma rahhakotti ning illuſa riettega nago iſſe ſuhho jookſis! Ta piddas hobboſe kinni, kulas, watas, — middagi.

Mis aitas otaminne? „Metſa ei woi ſa jäda,“ — mötles temma. „Nüüd ei aita mu nou, kui laſſe hobbone nenda miñna, kui ta iſſe tahhab. Monni kord on ellajas paljo targem

kui innimenne. Ehk Jummal juhhatab mulle ühhe ömaia, kus mo hing ei moista möttelda.“

Kuida Korits mötles, nenda ta teggi. Ta panni hobboſe warruſed ſaddula nuppu külge, ja laskis tedda isſe teed otſida, ni paljo kui ta moistis. Hobbone läks nüüd omma pead eddaſi. Ö olli pimme nago ket, ja läks weel pimmedamaks. Tuul hakkas tousma, pilwed katſid taewaſt, nenda et mitte üks täht ennam ei paiſtnud. Hobbone läks omma luggu ikka eddaſi ja eddaſi. Äkkiste näggi Korits kaugelt üht' walget nago tähte paiſtwad. Se olli tale nüüd ſureks römuks. Agga ſedda römo ei ſanud kuigi kauaks. Kes kardab, ſelle ſilma ees on keik asjad önnetus. Se wois jo ka üks Polakatte tulli olla. Kas ta piddi öige isſe melega nende ſülle jooksma? „Kui ma ſeſt tännaſeſt ööſt weel üllejään,“ — mötles temma — ſiis ma ellan ikka weel.“

Olleks mitte wihma ſaddama halkanud, ja pärraſt nago ämbriga taewaſt wallama, ta olleks parrem metſa pu alla heitnud, ehk hobboſe pu külge ſiddunud ja pu otſa läinud, nago Robbinſon, enne kui temma ühhes koggoni wooras kohtes, kus peäle ſedda weel paljo Polakatteſt räkiti, olleks ömaia pallunud. Agga Jummala ilm läks igga ſilmapilk tormiſemaks. Tuul tahtis ta mantli ſeljaſt ärrakiskuda, rided olid läbbi märjad, mitte hamba al ennam kuiwa, külm olleks ta metſas ommeti ärra-

wõtnud. Ta läks, ehk kül ta südda hirmo pärraſt piddi lõhkema, ſiiski eddaſi.

Werendi tunni pärraſt jäi jubba Koritſe lomakenne ühhe ukſe ette ſeisma, ja ei tahtnud ennam eddaſi miñna. Ta astus mahha, koputas ukſe peäle ja otas wärriſewa ſüddamega, kunni temmale lahti tehti. Nattukſe aia pärraſt tulli üks pitk musta näo ja kähhära juustega mees wälja, hoidis latre õige lihhonikko ninna al ja küsſis: „Mis head, küllamees? Kes ſa olled?“

Se küsſiminne olli ni kurja, kollega heälega, et Korits paljo enneminne olleks jälle omma loma ſelga astunud ja eddaſi ſõitnud, kui õſeks jänud. Agga mis ta piddi teggema? Olli ta A üttelnud, pidda ta ka B ütlema.

„Ma ollen üks tekäia,“ — wastas Korits hirmoga. — „Tulle ſiis ſisſe ullu alla, ehk kül maia põrrandaſt laeni täis on; ſelle ilmaga ei jätta kegi koera wärrawa tahha, weel wähhäm ristiinnimeſt, peäle ſedda ei olle ſiin kõrwalisſes paikas kuſki õmaia leida. — Noh, ſisſe, ikka ſisſe, küllamees! Mis paggan ſa weel ſiin wihma kä tahhad norrotada?“

„Mo hobbone, ma ei woi tedda ommeti wihma kätte jätta?“ wastas jälle Korits weel ſurema hirmoga.

„Ah, ja, ſe on tõſſi.“ — ütles kähhärpea — Waene ellajas peab tallitud ſama. Enne ſõda loma, pärraſt ſõ iſſe. Arna warruſed ſia, ja

minne nüüd isse tuppa, senni wiin minna hobboſe rehhe alla.“

Kähhärpea wöttis nüüd hobboſe, lükkas küllamehhe wihma käeſt toa ette ja hakkas minnema. Lihhonik wärriſes weel ennam hirmo kui külma pärraſt toa ees ja ei tohtinud eddaſi egga taggaſi minna. Temma arwas ennaſt nüüd keſk röövlitte ſekka ſattunud ollewad. Kui pea wois üks temmale pimmedas ſelja takka pähhä lüa! Ja temma ridekot, mis ſaddula tagga olli! „Kui ſe kähhärpea ſedda läbbi otſib, ſiis ollen ma walmis, — mötles temma. „Niſugguſid rided ei leita mitte igga pääw maaſt. Peäle ſedda, kelle käeſt röövlid illuſad rided leidwad, ſelle käeſt küsſiwad nemmad ka rahha. Oh minno rahha! rahha! Ma annaks ſedda ſiiski nende kätte, peaks nad mind hingega lahti laſkma!“ Nenda ſeiſis ja wärriſes Korits, kunni kähhärpea rehhe alt taggaſi tulli ja tedda alles pimmedaſt toa eeſt leidis.

„Mis tuhhat nelja! hüdis kähhärpea. — Küllamees! Mis ſedda teiſt ſinna weel ſiin pimmedas toa ees wahhid? Kas ſul, narr, nenda palla on, et ſa ſiin ennaſt jahhutad? Korits pöris ümber, ja kui ta omma ridekotti kähhärpea ölla peäl näggi, ehmatas ta koggoni ärra, ja läks walgeks nago lummi. Agga kähhärpea ei pannud ſeſt paljo tähhele, lükkas küllamehhe enneſe ees ſisſe ning panni ukſe kinni. Toas lugges üks wannamoor laua äres,

prill ninna peäl, ja tagga seina äres ollid nelli wiis leigatud juukstega meest hölge peäl pitkali.

„Nüüd istu mahha," — ütles kähhärpea pärrast sedda kui ta ridekotti olli kambri winud, kust lihhonik ei arwanud tedda ennam wälja tullewad. — „Omma rahhakot, mis sul teise tassu nenda mahha wautab, anna perrenaese kätte hoida, ja siis rägi meile, kuida sa sia metsa olled sanud?"

Kui Korits rahhast kulis räkiwad, et jubba kähhärpea temma rahha teadis, ehmatas ta ueste ärra. Need sadana Polakad tunnewad rahha haiso," mötles temma — Nüüd ollen ma pärris parrajatte sekka sattunud! Se kurjateggia kähhärpea minno hinge tänna wissist wöttab. Jummal olle minno waese hingele armolinne! Minno naesed lapsed ei sa minnust middagi ennam teada. Siiski, issi ma omma rahha temma kätte ei anna. Hoian ni paljo kui woin."

„Minno rahhakot ei olle mitte raske — ütles lihhonik kähhärpea wasto; — sest et seäl middagi sees ei olle. Need paar koppikud woin ka ennese ümber piddada."

„Kuida sa isse arwad; — wastas kähhärpea. — Minno pärrast! Kui sa sönud olled, siis tahhan sulle näidata kus so asse on."

Häddaste olli lihhonik mönne sutäie wötnud, kui ta jubba asset küssis.

Kähhärpea sütas warsi piro pöllema ja läks küllamehhe ees ühte weikesse kambri, kust lihha ja worsti hais wasto tulli.

„Sinno wodi on kül pehme, ütles temma, ma toin üsna ued hölled; agga kammer ei olle mitte illus. Meil ei olle agga teist esset maias. Kui wodi pehme ja silmad küni, siis on maggajal üks teik, mis näggo kammer on.“ Kambris pistis kähhärpea piro seina wahhele, sowis küllamehhele head ööd ning läks ärra.

„Pärris röövliauk, kus ta mind nüüd on maggama pannud! — ohkas Kerits. — „Teist ust siin ei olle, kui se kust sisse tullin! Seal nad sadanad wahti peawad, kui ma pöggeneda tahhan! Oh, ma jookseks tulest läbbi, kui ma agga ärrapeäseks!“

Ta wöttis nüüd piro, ja watis kambris ümberringi, kus ta muud middagi ei näinud, kui lihhakingid ja worstid, mis lae al ja seina peäl rippusid.

„Nälga ma sic kül ei surre, kus ni palio toito rippub — ütles temma — agga! agga! .....!“ Ta heäl jäi hirmoga kinni.

Kui ta olli kambri ärrawatanud, läks ta ukse jure ja tahtis sedda riwi panna. Ja, kust wötta! seäl ei olnud riwi egga pöra. Jälle uus ehmatus. „Minno surm on tänna siin kambris!“ ohkas temma. — „Se on keigst nähhä, et need pörgo lapsed tänna enne minno hinge ja pärrast mo rahha wötwad. Süski, ma tahhan omma rahha nende kurja silmade eest ommeti eest otsastke ärrawarjata.“

Nende sannadega pistis ta omma rahha süggawasse sängi peätse alla, tombas omma

saapad mahha, ja heitis keige rietega pitkali. Kaua aega ei tulnud unni temma silma. Wimati jäid silmad ommeti raskeks ja Korits piddi jubba maggama uinuma, kui äkkiste jälle uus hädda tulli. Sure kärraga koppotadi ukse tagga, hobbose käimist, inimeste kärra, hüüdmist ja jutto heält olli nüüd korraga keik ene täis.

„Nüüd tullewad need pärris mörtsukad metsast — nüüd ollen ma walmis!“

Ta tousis woditi ülles, kulas ja mötles, kas se mitte parrem ei olleks keige rahhakettiga wedi alla ruggeda. Agga mis se olleks aitnud? Seält olleks nad tedda silmapilk leidnud. Ta jäi waggosi woditse ning südda hakkas jubba tassasemalt tuksuma, sest et ta itka weel ei näinud mortsukid sisse tullewad, waid keik jäi ueste waggosi. „Ehk nad unnustawad mind ja minno rahha tänna keggone ärra“ — ütles ta issenneses ja panni pea jälle mahha.

Agga ei! Nago püssirohhi kargas ta jälle ülles ja temma liikmed jäid kangeks ehmatusse pärrast. Ta kulis kuida kegi teisest uksest ette tuppa tulli ja tassa, tassa sukkes temma kambri ukse pole tilkus. Koritse hing jäi hirmo pärrast kinni; ta kulis issenneste südame tuksumist; agga ta ei sanud sanna suust, waid wärrises kui awa leht.

„Jummal anna minno waese pattud andeks! — pallus temma — Nüüd tullewad need pörgolisted ja tapwad mind ärra!“

Ja wata! Koritsel olli õigus; need sammud

tullid ikka lähhämale ja lähhämale — ja ikka warwaste peäl tassa, et kegi käimist ei piddand kuulma. Ja nüüd! — nüüd! — mörtsuka kässi olli jubba temma ukse lingi külges; tassa hiljokeste läks uks lahti ja wanna kähhärpea astus latre tullega sisse. Pahhema käega piddas ta lattret ja parramas käes olli tal üks pitk haljas nugga. Tassakse watas temma tullega pool warjult, kas küllamees jubba piddi maggama? Korits olli wait nago hiir; hirm olli temma joudo nenda ärrawõtnud, et ta mitte omma weikest förme ei joudnud liigutada. Igga silmapilk otas temma, et kähhärpea temma ello piddi wõtma. —

„Temma maggab — ütles mörtsukas — Se on wägga hea; nüüd ma woin julgeste hakkata.“

„Mind ärratapma“ — mõtles Korits — Ja jah! sedda ma nään.“ Agga rägitud ta ei sanud. Uks julge mees olleks sängist wälja karganud, ja küssinud: „mis sa tahhad?“ ja olleks kunni wiimse werretilgani wastopannud. Agga kust lihhonik ni paljo julgust wõttis? Ta seisis ni raske ja wait maas, nago tinna tük!

Kähhärpea tulli nüüd tassakeste sisse ja hoidis omma latre nenda, et tulli mitte küllamehhe silma ei piddand paistma, mis läbbi ta olleks woinud üllesärkada.

„Nüüd on mo tunnike tulnud!“ tuksus Koritse südda — Jummal olle isse minno waeste laste issa! Jummalaga keik! Nüüd

pean minna mörtſuka käe läbbi ſurrema!“ Nüüd piggistas ta weel ennam omma ſilmad kinni, et ta mitte ei piddand näggema, kuida mörtſukas temma ſüddamesſe pistab. Wait, üsna wait ſeiſis ta ſängis ja otas omma ſurma hoopi.

Kähhärpea watas weel ümber, nago ta olleks kartnud monda omma kurja tööd näggewad. Pärraſt kummardas wodi alla, tombas ſeält üht' jalgpenki wälja, panni wodi ette, ja astus ſelle peäle.

„Oh, ſa wimane pörgolinne,“ mõtles Korits, temma astub öige üllesſe, et tal hõlbus on minno ſüddamesſe pista!“ Nüüd ſirrutas kähhärpea omma kät wodi kohta, — haljas nugga hüilgas — ja nüüd — nüüd waus mörtſuka käſſi, ning helleda heälega karrides kargas Korits äkkiste ülles, ja panni ommad käed risti. Mörtſukas ehmatas, wärus, kukkus keige pengiga ümber, latter kustus ärra ja nattukſeks aiaks jäi keik wait.

„Wõtko Judas ſinno kiſſendamiſt!“ ütles kähhärpea. „Nüüd ma pean jälle minnema tuld toma. Minna tullin kül taſſa, kes ſinno üllesſe aias?“

Nattukesſe aia pärraſt tulli kähhärpea tullega taggaſi, astus jälle wodi ette pengi peäle ja leikas nüüd kaks ehk kolm worsti lahti, mis teine pool wodit ſeina peäl rippuſid. Nüüd näggi lihhonik mis kähhärpea tahtis, ja temma ſüdda läks jälle julgeks.

„Olleks minna teadnud et ſa ſellepärraſt tullid, ſiis ma ei olleks ſind mitte nendą ehmatanud,“ ütles ta nüüd römoga.

„Mis ma piddin teggema?“ ütles kähhärpea, „meile tulli weel öſe woörid, worsti olli tarwis, ma piddin kambri tullema. Tahtſin kül tasſakſi käia, agga mis ſe aitas? Se ja teine ärratas ſinno ülles, omma kisſendamesſega ehmataſid mind ärra, kukkuſin mahha, ſäh, nüüd on latter ka katki. Mis ep pea ſedda ka pärraſt maksma.“

Kes olli nüüd röömſam, kui meie Korits, et keik ni hästi olli möda läinud. Arramiñnes andis temma kähhärpeale hea jogirahha. Eddaspiddi lubbas ta julgem olla; agga ſedda lubbawad mitto, ja ei tohhi ommite pimmedas ülle ukſe miñna. Kas Korits pärraſt parrem olli, ei tea Sannumetoja mitte; agga ſedda ta teab, et temma luggejatte ſeas mitto on, kes, kui nad ſedda on luggenud, isſeenneſes ütlewad: „„Minna ollin ſeäl ja ſeäl niſamma narr nago Korits.““

Hinrek ja Wilip,

ehk:

Prantſusſe ſõawang Inglis-maal.

Kui üks maia innimenne, kes pitka te peäl mitto näddalid ehk kuud kotto ärra on,

jälle taggasi tulleb, siis jookseb keik perrerahwas römoga temma wasto. Merre-linnades teeb liinne rahwas seddasamma, kui üks suur kaubaehk isseärranis weel söalaew, mis mitto aega ärra olli, söast jälle saddamasse taggasi tulleb, siis jookswad keik saddamasse, sest mitmedel on jo nende laewa meeste seas issad ja wennad, suggulassed ja söbrad. Monni wanna emma keppi naal, otab omma poega, monni naene omma meest, monni ödde sirrutab kaela omma wenna järrele, söbra silmad otsiwad söbra ja — monni kartlik noor tüttarlaps, kellele üks laewamees aasta ehk pole eest ütles: „Kui mind Jummal jälle terwisega taggasi aitab, siis pead sinna minno abbikasa ollema;“ — watab nüüd teiste wahhelt, kas se hing, kelle eest ta ni mitto kord Jummalat pallus, ka taggasi tullejatte seas on ehk mitte. Ühhel nisugusel päwal on siis ikka römo-öiskaminne ja nutto heäl teine teise seas: Kes ommad jälle leidwad, need öiskawad römo pärrast ja andwad teine teisele suud; agga kelle armsad söas on langenud, eks need ei pea kibbedaste nutma?

Allamal seiswa jutto sees saab luggeja sest ennam kuulda.

I.

Portsmuti linnas, Inglis-ma merrerandas, olli tänna üks wägga römus pääw. Keik kirrikokellad hüüdsid, suredtükkid paukusid, laewa

kirjud lippud lippendaſid maſtide otſas ja tuhhande kaupa jookſis rahwas ſaddamaſſe, kus üks ſuur ſõalaew, mis liggi pool aastat kaddund olli, omma uhke maſtide ja lippudega jälle ſaddamaſſe taggaſi ojos. Peäle ſedda olli laewa tagga üks ärrawoidetud Prantſuſſe laew raud haakitega nago waene wang, kinni pandud, ja piddi omma woitja järrele ojoma.

Rahwa rööm olli ſuur, et Inglis-ma laew Prantſuſſe laewa peäle woimuſt ſaand ja ſedda wangiks wõtnud; agga ka wägga mitmedel ollid rättikud ſilmi ees ja nutſid kibbedaſte: Kel issa, kel wend, kel ſuggulane, kel ſõbber — mitto, mitto ollid ſõtta jänud! Merri on teie haud, hingage rahhoga ommas märgas wodis!

Rahwas andis rumi, ſeäl tulli üks proua kes hirmo ja hea melega laewa peäle watas, ja omma meeſt ning poega igga ſilmapilk laewaſt padiga otas mäele tullewad. Se proua olli laewa kapteini Pärtſi abbikaſa, kes ſõas olli ſurma ſanud; agga ſeſt ei teadnud waene proua weel middagi. Ta watas ükſiſilmi padi peäle, kellega laewamehhi mäele ſouti, ja hüppas rõmo pärraſt, kui ta omma poega nende ſeas näggi. Poeg agga hoidis ſilmad maas ja pisſarad tilkuſid temma rinde peäle. Ni pea kui emma ſedda näggi, kallati nago külma wet temma kaela: „Wahheſt on minno armas mees ſurnud ehk raskeste hawatud!“ — Ta wärriſes nago awa leht, ja ei joudnud ärraodata,

millal poeg padiſt mäele piddi astuma ja temmale ütlema, kus issa on.

Paat joudis äre, laewamehhed astusid mäele, kapteini proua näggi omma poia käise ümber, leinamise tähheks, musta linti ning minnestas temma kätte wahhele ärra, ilma et ta olleks tähhele pannud, et poia raskeste hawatud teine käsi ka wöga kaelas olli.

Kui ta jälle üllesärkas, olli ta ommas wodis ning temma armas poeg Hinrek, kes ni kui surma suust olli taggasi tulnud, walwas wodi äres. „Armas poeg! ütles“ emma, „se on siis töeste tösi: sul ei olle mitte ennam issa, ja minnul mitte abbikasa? — Issa, sinno tahtminne sündko! Tuhhat tänno sinnule, et sa mitte mollemid ep olle wötnud!“ — Emma ning poeg nutsid nüüd teine teise kaelas, ja emma sowis issale head hinge asset, kes omma issa-ma eest olli ausat söamehhe surma surnud.

Wimaks, kui nad kül ollid nutnud, jäi emma ning poia ahhastus aeg aialt waiksemaks ja wähhämaks. Hinrek wois nüüd omma emmale issa surmast laiemalt räkida, mis lesk emma kül kibbeda silmaweega, agga siiski usklikko kannatussega kulas; sest temma mees olli teinud, mis tössise söamehhe kohhus on: wiimse werretilgani wastopanna; ka olli temma armas abbikasa, kui ristiinnimenne ellanud, sepärrast wois ta julgeste lota, et ta tedda iggawesses ellus kunninga parremalt polelt piddi leidma,

kus need kes teine teist armastawad, mitte ennam teine teiseſt lahhutud ei ſa.

Emma olli tõsſine risiinnimenne; temma uskus Jummalat, kannatas allandlikko melega, ja olli rahho keigega mis Jummal teggi; seſt ta teadis, et ilma Jummala teadmatta ja tahtmatta mitte üks juukſe karw meie peaſt ei lange.

Agga koggoni teiſed mõtted ollid poia ſüddames. Temma ei otſinud mitte troosti ja kinnituſt üllewelt, waid wahtis ükſiſilmi omma halja mõga peäle, ning tulliſe wihhaga ja wandega tootas ta omma issa ſurma Prantſusſe rahwa kätte maksa, ja neid iggaweste wihkada. — Et nemmad enne Prantſusſe laewa peäle ollid läinud, et nemmad jo ſedda laewa ollid ärrawoitnud, ja et ſe woit, mis kül temma issa elloga olli ostetud, ka Prantſusſe poolt ni mitto naiſt lesſeks ja lapſi waeſeks jättis — ſedda ei tulnud mitte wihhaſe Hinreko mele. — Nenda on ſe waene innimenne, kui ta omma süddant mitte Jummalale waid omma kurja tahtmisſele ommaks annab!

Omma hawade pärraſt ei woinud Hinrek mitte warſi laewa peäle taggaſi minna, waid piddi ennamiste keik ſe talwe emma jure jäma. Mitto näddalid ei woinud ta mitte toaſt wälja miñna. Aeg läks mehhekſel wägga iggawaks, ning ta ajas ſenni kaua omma arsti peäle, kunni ſe tale lubba andis, et ta nattukeſt wälja wois käima miñna. Temma esſimenne te olli ſaddamasſe. Omma lastud kät piddi ta ikka

weel wöga kaelas kandma. Saddamas näggi ta nüüd ſedda laewa ankrus ſeiswad, kus peäl temma issa ja monni ſõbber langenud olli. Ta olleks piddanud nüüd Jummalat tännama, kes tedda hingega olli peäſtnud, kui waenlaſſe kulid nago rahhe temma ümber ſaddaſid; agga kuſt wõtta: Ni pea kui Hinrek omma laewa näggi, olli temma esſimenne mõtte: „Oh, teie ärraneetud Prantſusſed! kes teie minno issa ning ſõbro ollete tapnud. Mo ſüdda naeraks rõmo pärraſt, kui ma teie keikide päid ühhe hobiga woiks mahha lüa!“ — Ueste tootas Hinrek jälle, et ta iggaweste Prantſuſe rahwa waenlaſſeks tahtis jäda.

Selſammal ſilmapilgul astus üks temma enneſe wannatune noor mees, palja jallo, müts peus, allandlikkult temma jure ning pallus: „Armolinne noor herra! hallastage ühhe waeſe ſõawangi päle, ja andke mulle Jummala pärraſt paar koppikud? Minno wend on wangihones raske haige, ei woi ſedda kuiwa leiba närrida, agga mul ei olle mitte koppikud, et ma temmale middagi woiks osta.“ Se noor mees räkis Inglisſe keelt wägga kangeste.

Meie kuulſime agga mis mõtted parraaego Hinreko ſüddames Prantſusſe rahwa wasto ollid: „Kaſſi minno kaela peält, Prantſusſe koer!“ — kärristas Hinrek, — „minna pean omma issa ja ſõbrade mõrtſukattele weel palka maksma? Kaſſi, kaſſi, mo ſilma eeſt, muido ma — — —“ Ta ei ſanud wihha pärraſt

mitte ennam ſanna ſuuſt, waid piddi jo omma mooga tuppeſt tombama — agga kahjo! parrem käſſi olli alles wöga kaelas. — Noor Prantſusſe ſõawang töstis ommad märjad ſilmad ſüddame walloga taewa pole ning ei wastanud middagi. Se ligotas Hinreko ſüddant. Ta tombas omma terwe käega rahha kotti taſſuſt, wõttis ühhe hõbbetükki wälja ja ütles: „Ehk ma kül Prantſusſe rahwaſt ſurmani wihkan, ja kui ma woiks, nende nimme mälleſtuſt ma peält ärrakautaks; ſiiski Teil näitab ſuur pudus ollewad: Tulge ma kingin Teile middagi.“

Prantſusſe mehhe näggo läks nago keend wähhä punnaſeks. „Jummal teab“ ütles temma, „et meil ſedda rahha wägga tarwis olleks; mo wend on haige ja pool nälgas wangihones; agga ühhe innimesſe käeſt, kes mind ja mo rahwa ſuggu wihkab ja ſõimab, ei kanna mo ſüdda mitte ſedda rahha wasto wõtta. Ei! Jummal aidako meid, parrem ma tahhan ſurra, kui Teie käeſt middagi wasto wõtta. Ka minno wend ei pistaks omma ſuhhu, mis ma ſelle rahha eeſt temmale wiiks.“ — Noor mees jättis Jummalaga, panni mütſi pähha, ja läks ärra. Häbbi ja pahha melega jäi Hinrek Pärtſi ſiñna ſamma paika ſeisma ja tundis kül ärra, et ſe palluja paljo ennam wäärt olli, kui temma. Issеennesega nukker ja woora nore mehhega wihhane, hakkas Hinrek jälle koio pole miñnema.

Koddo könneles ta emmale keik mis olli sündinud. Emma südda wallutas wägga, et temma poia süddames wihha ning kättemaksmisse umbrohhi kaswis. „Hinrek! Hinrek!“ ütles temma, „ka sinna woid ükskord söawangiks sada, ja pead ehk omma leiba wööral maal kerjamisse läbbi noudma, mis so südda ütleks, kui teised sinno wasto nenda olleks kuida sinna tänna omma liggimisse wasto ollid?“

„Armas emma!“ wastas Hinrek, „pange mind teggema mis Teie isse tahhate, ma teen keik heamelega; agga ärge sundige mind mitte Prantsusse rahwaga ärraleppima. Minno issa, — minno söbrad, — minno käsi, — ei! ei! kulla emma, minna ei woi nendega enne leppida, kui ma omma mööka Prantsusse werest nään aurawad.“

„Agga mo armas Hinrek“! ütles emma, „sinno wapper issa surri jo se läbbi, et ta teggi mis temma kohhus olli, ja need kes tedda surmasid, teggid ka ommalt poolt mis nende kohhus olli: minna ei tohhi neile mitte kurja sowida, ehk nad kül mind on lesseks jätnud. Eks sa isse mittokord ei olle üttelnud: „Oh kui armas on se luggeda, et Jesus weel ristisurma häddas ütleb: „„Issa anna neile andeks, sest nemmad ei tea mitte mis nemmad tewad!““ — „Hinrek! Hinrek! Arwa wähhe järrele, mis sa rägid ja teed.“

Selle peäle ei woinud kül Hinrek ennam middagi wastata; agga temma südda kees jär-

geste wihha pärraſt Prantſusse rahwa wasto. Peäle ſedda tulli weel üks wooras tuppa, mis läbbi nende jut ſe kord koggoni katki jäi.

II.

Hinreko hawad ſaid aeg aialt parremaks, ning temma wois ilma kartusſeta jubba wäljas käia. Ni mitto kord kui ſe noor Prantſusſe wang, Wilip Armand, temma wasto tulli, kirristas Hinrek ikka omma hambad, ja olleks wihha pärraſt tedda ärraſönud. Se on wanna teatud aſſi: kui meie keddagit wihkame, ſiis arwame ikka, et ſe wihkatud ka meid wihkab. Nenda olli ka Hinreko ja Wilippi wahhel. Hinrek wihkas Wilippit ja arwas nüüd et Wilip igga kord kui ta ulitſe peäl temmaſt möda läks, tedda piddi förmega näitama, peaga köngutama, keelt wälja aiama ja muid narri tempoſid teggema. Keik olli agga tühhi jut. — Wilip käis kül igga pääw ulitſe peäl omma kauba korwiga, kus mitmeſuggusſed nikkertud aſjad ſees ollid, mis temma isſe kui ka teiſed wangid teggid, ja temma neid mümas käis, agga Hinrekut förmega näidata, ei tulnud temmal ial mele.

Ühhel päwal kui jälle Wilip omma korwiga möda ulitſad käis ja rahwale omma kaupa müa pakkus, hakkas äkkiste wihma ſaddama. Et Wilippi kaup mitte märga ei kannatan'd, jookſis temma ruttoga ühhe kauba-poe telgi alla, ja ei

pannud mitte tähhele et ta omma waenlaſe, Hinreko, hawatud käe wasto jookſis, ja temmale koggematta haiget teggi. Warſi hakkas Wilip palluma: „Andke andeks, aus noor herra! Se olli koggematta. Minna ei näinud Teid mitte. Ma pallun, olge nenda armolinne, andke andeks!“ — Jubba Hinrek andeks andis! Ommas tulliſes wihhas löi ta Wilippit ni waljuste wasſakſe käga, et temma korw käeſt mahha kukkus, ja keik kaup paſſa ja porri ſisſe läks.

„Ota, ota ſa Prantſusſe kutſikas!“ kiſſendas Hinrek, „ma tahhan ſulle näidata! Sinna arwad, et minno haige käſſi mind kelab ſind nuhtlemaſt? Sedda hawa ollen minna issamma tenistusſes ſanud; agga ſelle pärraſt woin ma weel kümme Prantſusſe pörſaſt ühhe hobiga mahha lüa!“

Prantſusſe mehhed on keik tulliſe waimoga innimesſed. Ka Wilippi kahwatan'd näggo läks niſugguſe üllemeelſe teotusſe pärraſt werripunnaſeks; ta ſilmad keerleſid peas, ja ta piddi jubba Hinreko kallale jooksma, kui äkkiſte näggi, et temma käſſi wöga kaelas olli.

„Ei mitte!“ ütles Wilip, „kui minna ka nenda üllekohtone ja ülleanneto olleks, kui Teie, ſiis Teie ei peäſeks wiſt mitte tänna terwe ludega; agga mis au mul ſeſt olleks, kui minna ühhe wiggaſe innimesſega tüllisſe hakkaks, kes mitte ei woi wasto hakkata? Minna lasſeks jo üht haiget koera, kes mind hammustaks, ka jooksta ja ei teeks temmale middagi.“

Nende ſannadega pöris- Wilip ennaſt ümber, wöttis ommad asjad maaſt ärra ja läks ülle ulitſe teine pole külge, ilma et ta olleks ennam Hinreko peäle watanud.

Hinrek jäi, ſilmad häbbi täis, telgi alla mahha, ja kirristas hambid; ſeſt et Wilip temmale middagi ei teinud, wihhastas tedda weel ennam, kui üks körwalops; ſeſt keik kes ſedda näggid, piddid tunnistama: „Se Prantſusſe ſõawang on paljo parrema ſüddamega mees, kui ſe Inglisſe noor herra, Hinrek Pärtſi.“ — Eks ſe ei piddan'd tedda pahhandama?

Ühhel päwal pärraſt lounat, maggas noor herra, Hinrek Pärtſi omma haige käega ſalis ſohwa peäl. Kahhe innimesſe juttu heäle läbbi, kes ſeäl ſammas toas räkiſid, ärkas Hinrek ülles. Kuida panni temma immeks, kui ta ſilmad lahti löi ja Wilip Armandi ning omma emma akna al näggi iſt'wad ja teine teiſega Prantſusſe keles könnelewad! Agga et Hinrek muud ei moiſtnud arwata, kui et Wilip temma peäle olli kaebama tulnud; ſepärraſt piggistas ta jälle ſilmad kinni, ja teggi nago ta maggas, et ta ſedda parreminne piddi kuulda ſama, mis Wilip kaebas?

„Waene Armand!“ kahhetſes Pärtſi proua, „on Teie wannem wend ſiis ni raskeste haige?“

Se küſſiminne teggi Wilippit ni kurwaks, et ta wärriſewa heälega ütles: Oh, armas proua! kui minno wend mitte warſi parremaks ei ſa, ſiis ma kardan, et temma teiſt talwet

mitte ennam ei nä. Oh, minno Jummal, ſiis ollen minna üksi wang, ſiin wooral maal, kus mind kegi ei armasta, waid igga üks toukab! — Temmal olleks ſoja ſöki ja rided tarwis; agga kuſt ma ſedda ſiin wöttan?"

„Agga Teil on jo ommal ka alles haige näggo," ütles proua.

„Ma ollin hilja aego kül haige," wastas Wilip, „agga nüüd ollen ma jälle parrem. Joud on agga alles ärra. Agga mo waene wend Andres näitab nago ſurma warri wälja. Ta olli nattoke parrem; agga kui minna haigeks jäin, walwas temma ööd läbbi minno jures, ſe on tedda ennaſt jälle haigemaks teinud — ning ta on ärralöpnud, ni hirmus ärralöpnud, et tal muud ei olle kui lu ja nahk. Oh, temma ſurreb, temma ſurreb wisſiſt ärra! ning meie waene emma ſurreb kurbdusſe pärräſt, kui ta ſedda kuulda ſaab. Siiski — kuſt ta ſedda kuulda ſaab? Meie ſurreme mollemad ſiin wooral maal ärra, ja ei ſa ial ennam omma emma, öddeſid ja meie armaſt Prantſusſe iſsamaad nähha!" — Selle peäle pöris Wilip ſilmad ſeina pole, ja hakkas kibbedaſte nutma, ning olleks Hinrek ennaſt mitte häbbenud, ta olleks ka liggi nutnud. Ta otas nüüd, mis temma emma Wilippile ſelle peäle piddi wastama; ſeſt ta teadis, et emma wägga lahke waeste häddaliſte wasto olli, ja keddagit ei wihkanud. „Teie luggu on kül wägga kurw, mo armas noor ſöbber!" wastas Hinreko emma;

„agga Jummal on heldus ja armastus. Pange omma lotuſt temma peäle, temma ſaab teid töeste aitama; ſeſt millal on temma ial keddagit unnustanud, kes tedda mitte mahha ei jätnud? Et Teie omma korwitäit mitte warſi ärra ei ſa müdud, ſiis tahhan minna keik ärra osta, mis Teil on.“

„Jummal önnistago Teid, armolinne proua!“ wastas Wilip, „ſeſt tänna ep olnud minna mitte koppiko eeſt weel münud.“

„Kas Teil igga pääw nenda ſant ön on?“ küſſis proua, „ehk ollete alles hakkanud kauplema?“

Ei, armas proua, enne olli mul wägga hea ön, ning ſain igga pääw rutto ommaſt kaubaſt lahti; agga üks pääw olli minnul ſe önnetus, et ma wihma eeſt ullu alla jookſin, ja ühhe nore laewa peälikko hawatud käele koggematta haiget teggin, kes wihhaga minno andeks pallumisſeſt ei holind, ja mind ni rängaste löi, et keik minno korwi täis mudda ſisſe kukkus ja raisko läks.“

„Kas ſe noor mees omma ülleannetomat tööd mitte pärraſt ei kahhetſenud?“ küſſis proua kes omma Hinrekut tundis ja warſi ärramoistis, et ſe löja kegi mu ei olnud, kui temma Hinrek.

„Ma uſſun, aus proua,“ wastas Wilip, „et ſe noor herra ühtegi pahha, mis ta teeb, ei kahhetſe; ſeſt temma ſõimas mind Prantſusſe kutſikaks ja ſeaks, ja ma uſſun, ma olleks temma hoopi temmale taggaſi annud, kui ma mitte

ei olleks näinud, et temma parrem käsi paelaga kaelas olli; seſt ühhe rõrga naisterahwa, wäetima lapſe ehk tõbbiſe ja haige innimesſega — ja üllekeige igga ühhega, kes wasto ei woi hakkata — tülli tehha, peab igga Prantſusſe mees häbbiks."

Proua öhkas süddameſt, ning poeg ſohwa peäl wois nüüd nähha ja kuulda, misſugguſt kurbduſt ta emmale omma leppimatta süddamega teggi.

„Minna läksin," ütles Wilip, „wägga kurwa melega wangihonesſe taggaſi. Ma ollin teotada ja lüa ſanud, ning et mo önnetus õige täielinne olleks, olli keik kaup, mis mul enneſel olli, ja mis teiſed wangid minno kätte ollid müa annud, paſſa ſees raisko läinud, mis ma keik piddin tasſuma, ja ehk ma kül teiste kauba mümisſe läbbi weel monni koppik teniſin, ſiiski olli ſedda wägga wähha. Wimaks ſain ma jälle ni paljo, et ma omma korwi täis ſain; agga kegi ei olnud weel tänna küſinud, mis mul müa on? Teie näggite minno kahwatan'd näggo, kutſuſite mind ſisſe, oſtſite nüüd weel mo kaupa ärra, — Jummal ſaab Teile ſedda heldust tasſuma, mis Teie ühhe waeſe ſõawangi ja temma haige wenna wasto üllesnäidate!"

„Kui ſe noor mees, kes Teid löi," ütles proua, „keik ſedda kahjo teaks, mis temma omma kurja süddamega teggi, ma uſſun ta ſaaks ſedda wägga taggakahhetſema."

„Kaſſin kül, armas proua!“ wastas Wilip Armand, kes mitte ei teadnud, et temma waenlane paar ſammo, temmaſt emal, ſohwa peäl pitkali maas olli; „minna uſſun et ſe noor laewa peälik üks wägga kurja ja leppimatta ſüddamega mees on, ja et ta öige naeraks, kui ta teaks et meie Prantſusſe ſõawangid ni häddas olleme. Ka ep olnud ſe mitte eſſimenne kord, et ta mind ſõimas: üks kord, kui ma tedda palluſin, et mulle paar koppikud annaks, ſõimas ta mind ja minno ma rahwaſt, ehk ma waene wang kül middagi kurja ei olle teinud. Ma ollen niſamma moisnik nago temma, ja minno iſſa on niſamma omma iſſa-ma ja kunninga eeſt omma werd wallanud nago temma wapper iſſa, kes wisſiſt parrem olli, kui temma uhke poeg: Kui ta mind nago üht' hulkujat ſõimab, eks ſe mull' pea mitte haiget meelt teggema? Agga mis ma woin parrata, ma ollen waene ſõawang! Peäle ſedda on minno wannemad mind paljo pühha kirja ja laulo-ramato ſalmiſid laſknud pähha öppida, ning kui ma ſedda uhket noort peälikkud nään, tulleb mul ikka ſe ſalm mele:

„„Kül Jummalal on kerge aſſi,
Ning temma teeb ka ſaggedaſt,
Et ſe, kel hästi käinud käſſi,
Saab waeſeks (wangiks) uſſinaſt.
Seſamma Jummal awwitab,
Et waene pea rikkaks ſaab.““

Nüüd ei woinud Hinrek mitte ennam kaueminne ſohwa peäl kuulda, waid kargas ſohwa peält ülles, astus Wilippi ette, ja pallus ſilmaweega keik endiſt kurja andeks. „Ma ollen wägga rummalaste ja wägga kurjaste teinud,“ ütles temma, „ja ei teadnud ka mitte, kes Teie ollite.“

„Minna annan Teile keik heamelega andeks“ wastas Wilip, „ja mul on kahjo, et ma nenda paljo meie tülliſt ollen könnelnud; agga minna ei moiſtnud unnes möttelda, et ſe lahke proua Teie emma, ning ſe ſohwa peäl maggaja minno endine waenlane piddi ollema. Unnustud olgo keik!“

Nattukesſe aia pärraſt küsſis Hinrek: „Üttelge mulle öiguſt, Armand, eks Teie ei wihka ka Inglisſe rahwaſt?“

„Minna ei wihka keddagit,“ wastas Wilip; „ſeſt mo wannemad on mind öppetanud, keik innimesſi armastama, ja mitte rummalal kombel teiſt innimeſt ſepärraſt wihkama, et ta teiſt keelt räkib, ehk teiſe ma ſees ſündinud on.“

„Seddaſamma öppetaſid ka minno wannemad“ wastas Hinrek, „ja isſeärranis mo kallis emma, kes praego ſiin ſeiſab, ja minno pärraſt kurw on; agga minna ei wötnud ſedda mitte kuulda, waid andſin omma ſüddamele woimuſt; ſiiski ma lodan, et niſuggune jölledus eddespiddi mo ſüddamesſe ennam ei tulle.“

Hinreko wagga emma römustas ennaſt omma poia kahhetſemisſe pärraſt üllewägga, ja küsſis pärraſt Wilippilt kuida temma wangi olli ſanud,

kes temma wannemad, ja kuida temma endine ello isſamaal olnud? „Minno elolou ſees ei olle kül aus proua, middagi, mis Teil armas kuulda olleks; agga ma lodan ſiiski, et Teie minno ning mo ſuggulaste önnetuſſi halleda melega kulete. — Issa ſurmaga hakkas meie waene pölli. Keik meie warranduſſed ſaid ſõas ärrapölletud ehk ärrariſutud. Mo emma kurbdus issa ſurma pärraſt olli ni ſuur, et ta keik muud asjad ärraunnustas. Ta ei nutnud mitte; agga igga ſilmapilk kartſid mo wannemad öed, et ta piddi rummalaks jäma. Minna ollin ſiis alles weike laps, ja mälletan weel, kuida ta mitto kord tund aega ükſiſilmi meie peäle wahtis, nenda et meil hirm peäle tulli. Nenda jäi emma luggu, kunni minno wannem wend Andres, kes praego ſiin wangihones haige on, Pariſi liñnaſt taggaſi tulli. Andres wiis meid keige emmaga koggoni pealiñna liggidalt ärra Rueni liñna, kus emma ſündimisſe koht olli. Nüüd hakkas meie waene emma jälle ueste ellama. — Sõdda olli keik meie ſuggulaſed waeſeks teinud. Üksainus wend olli weel emmal kes rikkaks olli jänud; agga Jummal parrako! ſe ilma ſüddametta ehk kiwwi ſüddamega onno ei holin'd meie waeste häddaſt middagi. Õnneks ſai mo wannem wend ühhe kauba kontoris kirjotajaks ja wois ſel kombel omma palga warral meid aidata. Meil olli kül kaſſinaste; agga meie ollime wähhaga rahhul, ja ollime ſepärraſt keik röömſad. Agga ſiin ilmas ei jä

ükski ön egga rööm kauaks, ning ka meie ön pidki pea rikkutud sama.“

„Kuida nenda?“ küssis kapteini proua. „Jäi nionni teist haigeks, ehk hirmotas ja wintsutas teid söakärrin?“

„Ei kummagi, aus proua,“ wastas Wilip; „meie ön sai se läbbi ärrarikkutud, et minno wenna Andresse ja minno rikka onno tütre Antonia süddames teine teise wasto armastus tousis. Andres, kui Antonia, tundsid ommas süddames, et Jummal neid teine teisele lonud olli; agga rikkas onno sai hirmsaste wihhaseks, kui ta sedda teada sai. Temma möttes piddi ta ainus tüttar keggone teise mehhele sama, kui temma waene öepoeg Andres olli. Onno ei waatnud süddame waggadusse egga selle peäle, kuida temma tüttar eddespiddi omma mehhega piddi ellama, waid kui wäimees agga rikkas ja kulus piddi ollema. — Ni pea kui ta sedda kuulda sai, löppis keik söbrus onno ning Andresse wahhel ärra: Onno hakkas Andrest wihkama ja kiusama. Temma kiusu läbbi sai Andres ommast ammetist lahti ning ei leidnud Rueni liñnas mitte ennam teist ammetit, mis läbbi meie keik sure hädda sisse sattusime. Sel aial juhtus, et üks rikkas kaupmees Andressele omma laewa peäl, mis Amerika-male purjotas, kirjotaja ammetit pakkus. Wend wöttis sedda ammetit hea melega wasto, ning temma palwe peäle anti ka minnule laewa peäl mo joudo möda tööd ja tenistust; sest jubba ammo olli

minno ſüddame iggatſeminne, laewa-mehheks ſada. Jummalaga jätminne emma ning öddega olli kül kibbe; agga ſe lotus, et meie nüüd jälle middagi woiſime tenida, misga emma ja öddeſid eddespiddi toita, — ſe andis meile jälle uut joudo.

Te peäl hoidis meid Jummal keige önnetusſe eeſt, ja meie ſaime terwiſega Amerika-male, kus meie mitto kuud paigale jäime. Amerika-maal ſai Andres Antonia käeſt kirja, kus ta kirjotab, et rikkas onno olli ärra ſurnud, ja et temma nüüd ükſipäinis ilma toeta ning abbita mailmas on, ning Andreſt keigeſt hingeſt taggaſi otab. Oh, kui iggaw olli meil nüüd wooral maal! Meie olleks lendanud üllе ſure öhtomerre Amerika-maalt Prantſusſe male. Ka ſe römus pääw tulli. Meie tombaſime purjod üllеs ning tuul puhhus meid laewaga ſelle armſa ma pole, kelle järrele meie hing iggatſes. Agga oh! — mo ſüdda katkeb, kui ma ſelle raske önnetusſe peäle mötlen: Oige kui meie jubba omma issamaad pea ſilmaga woiſime nähha, tulli Inglisſe laew, woitis meie laewa ärra, weddas laewa ja need kes temma ſees weel lahhengiſt üllejäid, keik ſia, kus parraaego wangis olleme. Siit meie wisſiſt ennam ei peäſe! Oh! mo Jummal, mis piddi nüüd mo wenna ſüdda ütlema, kedda Antonia ni wägga koio otas? Kurbdus ja murre ollid tedda mahharöhhunud: temma terwis on otſas, ning ma kardan, et temma omma ihho ſilmaga Prantſusſe-

maad mitte ennam nähha ei ſa! Emma nuttab ennaſt wisſiſt ſurnuks; Antonia kurbdusſe peäle ei tahha ma mötteldagi.“

Nut panni Wilippi heält kinni; Hinrek ning temma emma pühkiſid ka ſilmi, nink tännaſid Wilippit temma könne eeſt, ja proua lubbas, ni pea kui Hinrek omma hawaga wälja wois minna, neid wangihonesſe watama tulla. Wilip pühkis ſilmad ärra, tännas ja läks omma haige wenna jure.

III.

Kapteini Pärtſi proua olli wägga rikkas ja temma prukis omma rikkuſt ſe peäle, et ta omma waeste liggimestele, kus ial wois, abbiks ja kergitusſeks olli. Kuida lubbatud olli, käis ta üks pääw Andreſt ja Wilippit wangihones watamas. Jummal parroko, Andresſe többi olli niſuggune, mis arstid mitte paljo ei woi parrandada; ſeſt temma haigus olli tiiskus; kelle rindus ſe többi kord on, ſe mehhikenne paljo ſurma ſuuſt ei peäſe, waid kuiwab ja kuiwab kunni ta närtſib. Pärtſi proua laskis nüüd omma arsti wangihonesſe minna ja Andreſe többe wadata; ostis neile ſojad rided ja ſööki; agga näddal näddaliga läks Andresſe terwis waeſemaks. Temma hingetombaminne jäi ikka lühhemaks, ta pallenukkud tullid ikka ennam wälja ja ſilmad wauſid nenda auko, et neid häddast' nähha wois. Ka tundis Andres

isse kül ärra, et temma öhto mitte ennam kaugel ei olle, ja kui ta monnikord Wilippiga terweks samissest räkis, siis teggi ta sedda sepärrast, et omma armast noremat wenda, kes temma haigusse pärrast muidogi kurw olli, mitte weel ennam ei tahtnud kurwastada.

Oh kui suur kasso on sest, kui waggad wannemad pühha kirja ellosemet jubba aegsaste ja warra omma laste süddamesse hakkawad külwama, kus nad alles nored ja pehmed on! On mailm ja sadan jubba omma umbrohhosemet paljo sinna sisse külwanud — ja oh, nemmad tewad sedda holega! — siis ei iddane Jummala pühha sanna mitte ennam ni hölpsaste; sest siis on südda jubba kas pae ohhakase pöllo, ehk kiwwistikko sarnane, ja head maad on wähha leida. Andres ja Wilip ollid agga wagga wannematte lapsed. Norest pölwest sadik olli nende keige surem rööm pühha kirja luggeda, ja issearranis nüüd kus nad wangis ollid, tundsid nad öige selgeste ärra, et pühha kirja maggus mesi risti ja willetsusse läbbi, nenda kui kulla illo paljo sullatamisse läbbi, öige wälja tulleb. — Andres isse lugges pea hommikust öhtoni piibli ramatut, ja wägga tihti lugges Wilip temmale ette; — agga mis temma süddant wägga kossutas, se olli Wilippi armas ja helle laulo heäl. — Andres tännas mitto kord nuttes Jummalat, kes temmale ta surma walmistamisse peäle ni tru wenda olli kinkinud. Kord moistis Wilip temmale igga-

wesse ello römust laulda; kord laulis temma ristiinnimesse kindlast lotusseſt; kord Önnisteggia pallawast armastusseſt omma usklikkude wasto; kord maggusast pühhade ossasamisseſt; kord jälle ristiinnimesse wiimseſt tekonnast ja koiosamisseſt — oh, tal olli märato hulk laulo salmisid peas ja süddames; agga et Andres se kord ommas többes keige armsaminne seſt wiimseſt tekonnast ja koiosamisseſt kulis, sedda ei teadnud waene Wilip mitte.

Ühhel hommikul istusid Andres ja Wilip jälle wangi koia raudristega akna al. Wilip lugges essite pühhast kirjast ja laulis pärrast sedda laulo:

„Mo aeg on ürrike ja waene
Mo terwe ello többine;
Mo emma üks pattune naene,
Mo issa langen'd innime;
Ma isse terwelt patto juur
Ja minno süüd on wägga suur.

Kül hirmoga mo surma wasto
Ma waene peaks minnema.
Kuis woiks ma kohto ette astu
Mo hirmus sure wöllaga?
Ta küsib tuhhat, — ei woi ma
Mitt' ühhe peäle wastata!

Jah, meelt ma heidaks enne surma,
Kui mul ei olleks abbimeest.
Kes jouaks minno wölga maksta?
Kes seisaks kohtus minno eest?
Et iggaweste hukka lääks —
Sedda ma ette ärranääks.

Nüüd agga tännu Jesusſele:
Ma röömſaste lään ſurrema;
Seſt minna lodan Temma peäle,
Ta on mo wölla tasſuja.
Nüüd taewa kohto järje peält,
Ma kulen Jesu armo heält."

Laewa peälik, Hinrek Pärtſi, kes nüüd Wilippiga ammo ſüddame ſõbber olli, neid wangi koias tihti watamas käis, ja neile mitmel kombel paljo head teggi, olli laulmisſe aego tasſakeste ukſeſt ſisſe tulnud, ja ſeiſis wessi ſilmis, Wilippi ſelja tagga. Ni pea kui laul löppis, hakkas ta Wilippi ümberkaela ja ütles: „Armas Wilip, ſinna ei olle mitte üks omma wenna römustaja ingel, waid ſinna olled ka minno juhhataja ingel. Ma peaks igga hommiko ſinno käeſt jälle andeks palluma, mis ma ſulle enne kurja ollen teinud. Sinno läbbi hakkan ma jälle moiſtma, kui kallid mo armſa emma endiſed ja nüüdſed waggad õppetusſed on. Mailma uhkus ja furus ſurretab ſüddant, agga Jummala kartus teeb ſedda ellawaks."

Wilip löi ſilmad allandlikkult mahha ja ütles: „Armas Hinrek! Jätke keik kituſt mahha. Minna tean kül, et minno issaſt ja emmaſt, kes mollemad pattuſed innimesſed ollid, mitte üks ingel ei woinud ſündida."

Nenda läks pääw päwa järrele: Wilip lugges ja laulis omma haige wenna ees; Hinrek käis neid tihti watamas; agga — Andresſe wiimne tunnikenne tulli igga pääw liggemale,

ehk kül Wilip ikka lotis, et temma armas wend weel Prantsusse-maad piddi nähha sama.

Ühhel hommikul leidis Wilip, et temma wenna köhha, mis muido tedda wägga waewas, äkkiste olli järrele jänud, ka temma rinna wallo, mis tedda wassamal pool külges pinas, olli pea üsna kaddund, ja Andres tundis ennast ni paljo parrema ollewad, et omma wennaga nattukest käima tahtis minna. Wilippi naal tikkus ta akna alla, kust ta omma issama pole wois wälja wadata. Süddame armastusse ning halleda melega watas ta kord omma wenna ja jälle omma issama pole, kus temma emma ja öed, ja temma kallis Antonia, nende järrele nutsid. Mis ta südda tundis, ei woinud temma Wilippile mitte üttelda: — Temma surma tund olli käes! — Ta hakkas omma wenna ümber kaela, panni omma pea temma rinna wasto ja — ilma kissendamisseta ja äggamisseta, nago keik tüskusse többised, wagguši jäi Andres iggaweste maggama.

Selsammal silmapilgul astus Hinrek Pärtsi sure römoga wangi kotta, ja hüdis jubba emalt: „Wilip! Andres! römustage ennast, söbrad: Rahho! rahho! Inglisse ja Prantsusse sõdda on otsas! Nüüd löppeb ka wissist pea teie wangi pölli. Sähke, siin on se seitungileht; luggege isse.“

„Hurraah!“ hüdis Wilip. — „Tänno sure Jummalale! Nüüd olled sinna üks röömsa sannumetoja ingel, Hinrek.“ Nende sannadega piddi ta ülleskargama; — agga et Andres

mitte isse omma pead ülles ei töstnud, tahtis Wilip sedda enne tassakeste üllestösta, ja nüüd alles näggid mollemad, et Andres surnud olli.

Kes moistab sedda üllesräkida ehk kirjotada, missuggune wallo nüüd Wilippi süddant murdis? Kord panni ta hirmoga kät wenna süddame kohta, kord temma kulmo peäle, töstis tedda, pallus, hüdis, wintsutas tedda, andis temmale suud — agga mis surnud, on surnud. Nüüd hakkas alles Wilip sure heälega nutma, ja Hinrek nuttis, kui tössine söbber, temmaga. — Matmisse päwal käisid keik söawangid ja paljo Portsmuti liñna rahwast Andres Armandi illosa kirsto tagga, mis Hinrek Pärtsi ja temma emma ollid tehha lasknud. Haua äres, pärrast matmist, ütles Hinrek Wilippi wasto keige hulga rahwa ees: „Kallis Wilip! Ma ei olle kül mitte sinno wenna Andresse wäärt; agga ehk ma ollen ommeti ennam, kui üks surnud wend: wötta minno emma ommaks emmaks ja mind ommaks wennaks! Sul polle siin woõral maal ommeti parramat. Kui sa tahhad, siis tullen ma tänna pääw ja ellan Andresse assemel sinnoga wangi koias. Ärra pölga mind mitte ärra!“

Üks nisuggune wennalik söbrus olli maggus troost Wilippi hawatud süddamele, ja keikil kes sedda näggid ja kuulsid, tulli wessi silma. Peälegi ei olnud Hinrek mitte üks mees, kes tänna middagi ütles ja homme jälle unnustas, waid, ehk kül Wilip tedda mitte wangi koias ellada ei lasknud, käis ta omma uut wenda truiste

igga pääw watamas, ja murretſes temma ſõgi, riette ja keige eeſt mis tal tarwis olli.

Wimaks tulli ka ſe pääw, kus Inglisma wallitſus Prantſusſe wangidele priuſt kulutas. Nüüd ollid wangi koiad römo paigaks ſanud. Ka Wilippi ſu hakkas tänno laulo laulma; agga äkkiste tulli ta mele: „Oh mis ma römustan; minna pean omma armſa wenna luid ſia woõrale male mahha jätma. Oh emma! waene emma! kuida ſaad ſinna kibbedaste nutma, kui ſa mind ükſi nääd taggaſi tullewad! Ja ſinna waene Antonia, keik ſinno lotusſed on tuhhaks läinud: Andres ei kule ſinno nutto heält mitte ennam!“ Wilip isſe nuttis kibbedaſt'; agga teiſed wangid õiskaſid.

Need wähhe päiwi, mis Wilip weel Inglis-male jäi, ellas ta Pärtſi proua maias, kes tedda niſamma kui omma poega armastas. Lahkumisſe päwal olli Hinrikul ja Wilippil wägga raske teine teiſeſt lahkuda. „Jäge Jummalaga, mo teine emma,“ — ütles Wilip proua wasto, ja andis temma käele ſuud. „Ellades ei tahha minna Teie heateggemesſi unnustada, ja ial mitte järrele jätta Teid tännamaſt ja Teie eeſt pallumaſt. Jummal wõtko Teile ja Teie armſa poiale keik tasſuda, mis Teie ühhe waeſe ſõawangile ollete head teinud!“

Proua ei ſanud halledusſe pärraſt mitte rägitud, waid hakkas ümber Wilippi kaela ja temma ſilma pisſarad kukkuſid Wilippi juukste peäle. Laewa astudes ütles Wilip weel Hin-

reko wasto, kes tedda saatma tulli: „Armas kallis Hinrek! tännaseſt päwaſt ſadik tahhan ma igga Inglisma meeſt ommaks wennaks piddada, ja kui ma peaks monda ello ſees häddas näggema, ſiis tahhan minna römoga mele tulletada, mis Teie armſad hinged minnule ollete teinud.“

Selle peäle andſid mollemad föbrad Jummalaga jätmisſeks teine teiſele ſuud: Wilip läks laewa ja Hinrek watas weel kalda peält ſenni järrele kui laew temma ſilmiſt kaddus, ja läks ſiis jälle taggaſi omma emma jure.

IV.

Monned näddalid pärraſt Wilippi Jummalaga jätmiſt todi Hinrekule posti peäkt kirri, kus ſees nenda luggeda olli:

„Süddameſt armastud Hinrek! Jummala ſure armo läbbi ollen minna omma kalliſt issa-maad terwiſega jälle nähha ſanud. — Ei moiſta ma ſulle mitte üllesräkida, miſſugguſe römoga ma omma issa-male ſuud andſin! Rueni liñnas, kus mo armſad meiſt jäid, ei julgunud ma eeſtotſa nende järrele küſida, ſeſt ma kartſin, et mulle nende willitſusſeſt piddi rägitama; agga minno ſüddame römuks ſain ma kuulda, et mo emma ning öed keik ellus ja terwed on; — agga Antonia olli ſurnud. Keik omma warranduſt olli temma Andresſele jätnud.

Jummala teed on immelikkud: Andresſe hing ei moiſtnud Inglismaal, kuſt ta igga pääw

omma Antonia jure olleks lendanud, mitte arwata, et Antonia jubba 6 kuud enne temma surma, kirriko aedas tamme willus hingas. Nüüd ma moistan, et Jummal hästi teggi: Neil polnud kummagil tarwis teine teise surma pärrast nutta. Issand lasko nende armsad kehhad rahhuliste hingada!

Minno esimest terretamist omma emma ja öddedega, ei moista ma ka mitte ülleskirjotada! Nad jookſid keik wasto, hakkasid mo ümber kaela, ja iggaüks küssis: kus Andres on? — Agga oh! minno näust ja leina rietteſt woisid nad warsi nähha, mis mo südda ei kannud üttelda. Nende suur rööm läks nüüd pea kurbdusseks. „Andres, minno kallis Andres, mo esimenne poeg!“ — nuttis ja kaebas emma. „Olleks minna sinno asemel woinud surra! Sa ollid mo lotus, mo lesse pölwe tuggi, ning minna lootsin, et sa minno silmad wimaks pidid kinni surruma, ja — nüüd olled sinna ärraläinud!“ Mo öed nutsid nisamma ja minna isse ka. Meie unnustasime nüüd tük aega kaddund wenna pärrast peästetud wenda koggoni ärra. Kui suur nutminne wähha wagguſemaks jäi, räkisin minna nüüd, kuida Andresse ja minno käsi meie wangi pölwes olli käinud, ja kui paljo head sinna ja so armas emma meile ollid teinud. Oh olleks sinna kuulda woinud, kuida mo emma ja öed tännasid! Sinno ning so emma nimme seiswad meie toas klasi al, ja ellades ei jätta nemmad järrele minnoga teie mollematte eest Jummalat pallumast!

Jä nüüd Jummalaga, armas Hinrek! ja paljo tuhhat terwisid mo kalli teise emmale. Senni kui ma weel hingan, ollen minna ikka temma tru ja armastaja poeg ning sinno ustaw wend Wilip Armand.“

Et Hinrek ning temma emma ennast sellekirja ülle römustasid, on isseenneseſt ärramoista. Hinrek ja Wilip kirjotasid, senni kui Inglisse- ja Prantsusse-ma wahhel rahho olli, weel mitto kord teine teisele; agga sedda rahho ei olnud mitte pikkalt. Söa aego ei woinud nemmad muud kui teine teise eest palluda.

Hinrek Pärtsi sai nüüd selleſamma laewa kapteiniks kus peäl ta issa surnud olli. Et ta iggapiddi omma ausa issa jälgede sisse astus, sepärrast sai ta üht' aunimme teise järrele, ja olli auustud ja armastud keike rahwa hulkas. Lahhengi aego olli ta julge ning wapper omma issa-ma eest, nago noor Loukoer; olli agga lahheng mödas, siis olli Hinrek nende wasto kedda ta ärrawoitnud ehk wangi wötnud, ikka nago wend, nenda et pärrast jubba Prantsusse söa-mehhed temma lahket süddant tundsid ja sowisid: „Kui meid peaks wangi wöetama, peaks siis meie ärrawoitja kinral Pärtsi ollema.“

V.

Monni hea aasta olli jubba möda läinud ja Hinrek Pärtsi käsi tännini ikka hästi käinud. Agga se mailm ei olle mitte se paik,

kus innimesse ön järgest ühhesugguseks jääb, waid selle mailma ön on merrelaenette sarnane, mis igga silmapilk isse modi on. Ka Hinrek piddi katsu sama, mis maggo önnetus ja willetsus on?

Üks kord olli ta jälle wälja läinud, purjotas Prantsusse- ja Inglisse-ma wahhel, ning warritses waenlase laewo, kedda ta, kui ta nende peäle woimust sai, Portsmuti linna wiis, öige nenda kuida sedda laewa, kus peäl üks kord Andres ja Wilip Armand ollid. Liggi Prantsusse merreranda tousis äkkiste kange torm. Kinral Pärtsi ja temma laewa-mehhed ei ehmatanud eest otsa mitte warsi ärra; sest nad ollid jubba monda tormi näinud ja nende laew olli ikka wastopannud. Agga iggal asjal on omma ots. Torm tousis ikka kangemaks, — taewas läks pakso pilwe, — pimme tulli kätte ja pitkse mürristaminne olli ni suur, et mailm tahtis löhki minna. Kül teggid laewa-mehhed mis ial woisid; kül tombasid purjosid, hoidsid türist ja katsusid keik laewa-mehhe kunstid; agga mis sa pattune Jummala tormi wasto jouad panna? Laew aeti wäggise Prantsusse merre randa terrawa kaljode otsa kinni. — Oh, suurt önnetust! siit ei peäsnud nemmad ennam lahti. Laew olli kaljode wahhel nago kinni jodetud ja nüüd hakkas torm tedda löhkuma. Se olli ette ärra nähha, et pole tunni pärrast sest surest kolmemastiga laewast mitte muud ennam ülle ei olle kui palgi ja laua tükkid möda merre-

laenid. Nüüd olli hädda märato ſuur. Maia körguſed laened löid ülle laewa ja igga mees wois omma ſurma ſilmaga nähha. Kinral Pärtſi käskis ſured tükkid lahti laska, et rahwas nende hädda piddid kuulma, käskis latrid pöllema pannema, et kalda pealt piddi nähtama; agga kes piddi ſure merre kohhiſemisſe ja pitkſe mürristamisſega nende ſuretükki pauko kuulma? kes piddi tormisſe ö ning wälgo lömisſega nende latre tuld näggema? Oh, ſe on wägga hirmus, kui innimenne omma ſilmaga nääb: Ma pean nüüd ſurrema, ja ei peäſe mitte! — Monned kisſendaſid, monned wanduſid ja needſid, monned jookſid nago hullud möda laewa, monned heitſid jubba meelt ärra ja hüppaſid isſe merresſe; agga ka niſugguſid olli kes uſklikkus palwes omma hinge ſurma wasto walmiſtaſid, ja wagguſi ootſid, mis Jummal teeb. — Selle ſurma hädda ſees käskis kinral Pärtſi padi mahha laska, ſisſe hüppata ja nenda katſuda, ehk nad hingega piddid male ſama. Agga ſedda wois igga üks arwata, et kange torm neid padiga nago erne kaunaga ümber wiskab; ſiiski, ſel kombel wois ommeti monni weel peästetud ſada, ſepärraſt hüppas ſisſe kes ſai. Kinral Pärtſi agga mötles: „Seäl on paljo naeſe mehhi ja lapſe isſaſid paatis: kui minna ka weel ſisſe hüppan, paat liaks täis ſaab ja meie keik ümberkukkume — ſiis ollen minna neid ſurmata aitnud.“ — Ta andis omma hinge üsna Jummala holeks, wöttis rided ſeljaſt ärra, hüppas Jummala peäle

lotes laewa peält merre laenete sisse, ja tahtis ennast ojomisse läbbi peästa.

Ehk ta kül wägga öppind ja kange ojoja olli, siiski tundis ta pea ärra, et ta ni hirmsa tormi ja laenete wasto mitte kaua ei joua seista. Ta soudis ni paljo kui wähha wois; agga igga silmapilk arwas ta ennast jubba wauwad. Äkkiste kulis temma üht' hirmsat kissendamist, ja selsammal korral löi kangeste wälko, kelle walgel ta ehmatussega näggi, kuida torm paati tük maad temmast emal, keige täiega ümber löi. — Sedda hirmsat surma nähhes, tikkus ka temmal ennesel minnistus peäle; agga önneks sai ta üht' laua tükki kätte, kelle warral ta ennast wee peäl hoidis ja nenda tormist kalda pole aetud sai. Liggi kallast minnistas ta ommeti omma laua peäl maoli seistes ärra ja ei teadnud mitte ennam mis temmaga sündis. — Siiski üks wäggew käsi hoidis tedda. — Pitkse mürristaminne ja torm jäi järrele, päike tousis teisel hommikul punnades ja paistis Hinreko märja kehha peäle, kes nago surnud merre kalda peäl, kalja nurga al pitkali maas olli.

Paljo rahwast tullid hommiko merre äre, et neile kedda nad weel piddid ellus leidma, abbi sata. Koggematta (— ehk kül Jummala rikis middagi koggematta ei juhtu —) juhtus et üks herra omma teenriga siinna kohta tulli kus Hinrek maas olli. Se herra ehmatas ärra, wahtis poolsurnud innimisse silma ja hüdis: „Hinrek!“

Selle peäle teggi waene uppuja ſilmad lahti, watas kord Wilip Armandi peäle ja minnistas jälle ärra.

VI.

Kui Hinrek jälle ülles ärkas, leidis ta ennaſt ühhes wägga pehmes wodis, lumme walge kardina tagga. Eeſt otſa ei ſanud ta mitte arro kus ta olli. Keik ſe minnewa öſine hädda olli temmal nago unnenäggo. Wilip, kes temma wodi körwus istus, terretas tedda wennalikkult ja küſiss temma terwiſe järrele. Hinrek wastas ſellega, et ta omma armſa ſõbra ümber kaela hakkas ja ütles: „Oh Wilip! kuida teed ſinna mulle, ja kuida teggin minna ſulle!“ — „Wait, Hinrek!“ wastas Wilip „ſinna olled mulle nenda teinud, et ma ſedda ellades ei joua tasſuda.“

Agga waggad innimeſſed ei mõtle ükſi omma peäſtmiſſe peäle, ning ka kinrali Hinrek Pärtſi eſſimenne küſſimenne olli: „Kas ſiis kegi mu minno peälikuteſt ja ſõamesteſt ei olle peäsnud, kui minna ükſi päinis?“

„Kaks peälikkud ja ükſteiſtkümmend ſõa meeſt on peästetud, — wastas Wilip; teiſed on Jummal parrako! keik ärrauppunud.“

Hinrek pöris omma pea ſeina pole ja nuttis. Peäle ſedda küſſis ta nüüd keik järrele kuida Wilippi käſſi olli käinud, ja ſai kuulda, et Jummal tedda jälle aitnud: Antonia warrandus olli neile jänud, temma mollemad öed ollid mehhele ſanud, ja Wilippil enneſel olli ka nou pea

abbi ello ſisſe astuda. „Isſand on mind mo endiſe önnetusſe eeſt rohkeste önnistanud!“

„Ma ollen Inglisma kinral,“ ütles Hinrek ja pean nüüd wisſiſt mitto aastat Prantſusſe wangi koias ellama; agga ma römustan ennaſt wägga, et mul ſiin üks wend on, kes mind ſeäl tihti watamas käib.“

„Ma lodan, — wastas Wilip — et ſedda mitte tarwis ei olle. Kegi ei tea, et ſinna ſiin olled. Minno teenrid on truid innimesſed. Sa jääd ſenni kaua minno jure, kui Jummal jälle ühte tundi ſadab, millal ilma näggematta ommale male woid taggaſi minna.“

Hinrek tännas ſüddameſt ja ellas nüüd Wilippi maias. Häddaste olli agga üks näddal möda läinud, kui jubba Wilip teada ſai, et üks laew mis Inglis maga ſallaja kauples, tullewa öſe piddi ärra purjotama. Ta töttas warſi ſelle laewa kapteini jure, teggi temmaga kaupa ja makſis Hinreko weo rahha jubba ette ärra. —

„Mul on ſinno maias ni hea ellada“ — ütles Hinrek, kui Wilip temmale ſedda räkis „et ma pea wäggiſe ſiit ärra lähhän; agga ſiiski — minno emma, — minno iſſama, — mo teniſtus ja ammet; — mis peab ollema, ſe peab ollema. Kes teab kas mul teine laew weel nenda tullep? — ehk pean wimaks weel wangi tornis istuma.“

Pimme tulli kätte, Hinrek tännas Wilippit tuhhat ſuandmisſega ja mollemad hakkaſid merre äre minnema. Ö olli kot pimme. Üks ainus

tulli paistis kalda äres padi ſees, mis läbbi nemmad ſedda kohta tundſid, kus Hinrekut odati. Wimaſt korda andſid nad weel teine teiſele ſuud, jätſid Jummalaga ja Hinrek hüppas paati, mis tedda laewa peäle wiis. —

Pari näddali pärraſt ſai kirri Wilip Armandi kätte, kus nenda luggeda olli:

„Mo armas Wilip!

Jummal on mind mo emma jure terwiſega taggaſi aitnud, ja minna ollen nüüd ſedda laulo ſalmi mwiſtma öppinud, mis ſinna ni mitto kord laulſid:

„„Kes Jummalat ni lasſeb tehha,
Kui temma tunneb üllewelt;
Ei Jummal temmaſt ärralähhä,
Et temmal kül on hädda teäl
Siis ſinna uſko tunnistad,
Kui hädas üſſud Jummalat.““

Paljo tuhhat terwiſid ning tänno ſadab ſulle enneſe ja emma poleſt, ſinno armastaja wend

Hinrek Pärtſi.

Armas luggeja! Olled ſa ſelle ramato ſeeſt monda leidnud mis ſo mele pärraſt olli, ja ſowid tullewaks aastaks teiſt niſugguſt jälle nouda, ſiis pallub Sannumetoja, et ſa omma ſowimiſt aegſaste ſeälſammas teada annad, kuſt ſa tännawo aasta ramato oſtſid; ſeſt neid ramatuid ei trükkita mitte paljo ennam, kui enne ſowitakſe.

Jummalaga ſel aastal!